PEOPLE BEHIND

A historic moment for the rights of older people
Advancing the dialogue in Greece

ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ

Ευρήματα από συμμετοχικές συζητήσεις
και συνεντεύξεις στην Ελλάδα

Πίνακας περιεχομένων

Εισαγωγή 6
A. FOCUS GROUP: Γυναίκες μεγαλύτερης ηλικίας 10
A.1. Σκοπός και πλαίσιο της συζήτησης 10
A.2. Κύρια ευρήματα 10
A.2.1 Οικονομική εξάρτηση και το κόστος της φροντίδας 10
A.2.2 Ο ρόλος της «μόνιμης φροντίστριας» και η δική της υγεία 11
A.2.3 Κοινωνική αορατότητα, σώμα και ηλικιακός ρατσισμός 12
A.2.4 Έμφυλη βία και ασφάλεια 14
A.2.5 Ψηφιακές υπηρεσίες, υποστήριξη και πρόσβαση στα δικαιώματα 15
A.3. Τι αναδεικνύεται ως αίτημα προς τη Σύμβαση του ΟΗΕ 15
A.4. Κύρια δικαιώματα που αναδείχθηκαν και χρήζουν προστασίας και προώθησης 16
A.5. Συμπεράσματα 17
B. FOCUS GROUP 2: Χαμηλό εισόδημα και κοινωνικός αποκλεισμός 21
B.1. Σκοπός και σύνθεση της συζήτησης 21
B.2. Κύρια ευρήματα: ανάγκες, προβλήματα και εμπόδια 21
B.2.1. Το εισόδημα ως προϋπόθεση ουσιαστικής άσκησης δικαιωμάτων 21
B.2.2. Πρόσβαση στην υγεία: κόστος, αναμονές και γεωγραφικά εμπόδια 22
B.2.3. Κοινωνική και πολιτιστική συμμετοχή που περιορίζεται από το κόστος ... 24
B.2.4. Σύνταξη, κοινωνική προστασία και αναγνώριση της άμισθης οικογενειακής συμβολής 24
B.2.5. Υποστήριξη στην καθημερινότητα, φροντίδα και αυτονομία 25
B.2.6. Ψηφιακός αποκλεισμός και άνιση πρόσβαση σε δημόσιες υπηρεσίες 26
B.2.7. Μοναξιά, κοινωνική απομόνωση και ψυχική ευημερία 27
B.2.8. Ασφάλεια στη γειτονιά και δυνατότητα μετακίνησης 28
B.3. Τι ζητούν από τη Σύμβαση του ΟΗΕ 28
B.4. Κύρια δικαιώματα που αναδείχθηκαν και χρήζουν προστασίας και προώθησης 29
B.5. Συμπεράσματα 30
Γ. FOCUS GROUP 3: Ηλικιωμένοι με αναπηρία ή προβλήματα υγείας 34
Γ.1. Σκοπός και σύνθεση της συζήτησης 34
Γ.2. Κύρια ευρήματα: ανάγκες, προβλήματα και εμπόδια 34
Γ.2.1. Αξιοπρέπεια, αυτονομία και δικαίωμα στην υποστήριξη 34
Γ.2.2. Εμπόδια στο δομημένο περιβάλλον και στις καθημερινές μετακινήσεις ... 35

Co-funded by the European Union

Γ.2.3. Δημόσιες συγκοινωνίες και δυνατότητα ανεξάρτητης μετακίνησης 36
Γ.2.4. Πρόσβαση στο σύστημα υγείας και συνέχεια της φροντίδας..... 37
Γ.2.5. Σεβασμός της βούλησης και επικοινωνία με τους επαγγελματίες υγείας .. 38
Γ.2.6. Προσβασιμότητα της πληροφορίας και ψηφιακές διαδικασίες 38
Γ.2.7. Καθημερινή αυτοεξυπηρέτηση και διατήρηση της προσωπικής ανεξαρτησίας..... 39
Γ.2.8. Φροντίδα στο σπίτι, οικογενειακή υποστήριξη και ευθύνη της Πολιτείας. 40
Γ.2.9. Ηλικιακές διακρίσεις, στερεότυπα και κοινωνικός σεβασμός..... 41
Γ.3. Τι ζητούν οι συμμετέχοντες από τη Σύμβαση του ΟΗΕ 41
Γ.4. Κύρια δικαιώματα που αναδείχθηκαν και χρήζουν προστασίας και προώθησης 42
Γ.5. Συμπεράσματα..... 43
Δ. FOCUS GROUP 4: Ενεργοί στην κοινωνία – Συμμετοχή και εθελοντισμός 46
Δ.1. Σκοπός και σύνθεση της συζήτησης..... 46
Δ.2. Κύρια ευρήματα..... 46
Δ.2.1 Η ενεργός συμμετοχή ως προσφορά, παρουσία και πηγή νοήματος..... 46
Δ.2.3 Αναγνώριση της προσφοράς, απογοήτευση και όρια 47
Δ.2.4 Η σχέση εθελοντισμού και κρατικής ευθύνης..... 48
Δ.2.5 Ηλικία και δυνατότητα προσφοράς 48
Δ.2.7 Εκπροσώπηση και συμμετοχή στη λήψη αποφάσεων 49
Δ.2.8 Τοπικές υπηρεσίες, δημόσιος χώρος και ασφάλεια..... 49
Δ.3. Τι αναδεικνύεται ως αίτημα προς τη Σύμβαση του ΟΗΕ..... 49
Δ.4. Κύρια δικαιώματα που αναδείχθηκαν και χρήζουν προστασίας και προώθησης 50
Δ.5. Συμπεράσματα 51
Ε. Ζητήματα που αξίζει να αποτυπωθούν στο κείμενο της Σύμβασης 54
Ε.1. Ισότητα, μη διάκριση και έμφυλη διάσταση..... 54
Ε.2. Επαρκές εισόδημα, κοινωνική προστασία και αξιοπρεπής διαβίωση 55
Ε.3. Υγεία, μακροχρόνια φροντίδα και υποστήριξη φροντιστών..... 55
Ε.4. Προσβασιμότητα, μετακίνηση και πρόσβαση στις υπηρεσίες 56
Ε.5. Κοινωνική συμμετοχή, εκπροσώπηση και εθελοντική προσφορά..... 57
Ε.6. Προστασία από τη βία και διασφάλιση της ασφάλειας..... 57
ΣΤ. Η οπτική κοινωφελών ιδρυμάτων και εταιρικής κοινωνικής ευθύνης..... 60
ΣΤ.1. Γιατί έχει σημασία η φωνή των χρηματοδοτών..... 60

Co-funded by the European Union

ΣΤ.2. Προκλήσεις: ανάγκες που καλύπτονται, δικαιώματα που μένουν λιγότερο ορατά 61
ΣΤ.2.1 Η υποστήριξη των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας: ένα πεδίο με διευρυμένες παρεμβάσεις, αλλά χωρίς σταθερή δικαιωματική κατεύθυνση..... 61
ΣΤ.2.2. Στερεότυπα και περιορισμένη αναγνώριση της αυτονομίας..... 63
ΣΤ.2.3 Απουσία ουσιαστικής συμμετοχής στον σχεδιασμό 65
ΣΤ.2.4 Αποσπασματικότητα, βραχυπρόθεσμη χρηματοδότηση και αδύναμη συνηγορία 66
ΣΤ.2.5 Κενά στην κάλυψη αναγκών και στην ανάπτυξη δράσεων..... 66
ΣΤ.2.6 Θεσμικά κενά και έλλειψη συντονισμού..... 67
ΣΤ.2. Ευκαιρίες: πρακτικές και δυνατότητες που μπορούν να ενισχυθούν 68
ΣΤ.2.1. Συνδυασμός άμεσης υποστήριξης και μακροπρόθεσμης αλλαγής 68
ΣΤ.2.2. Συνεργασία μεταξύ ιδρυμάτων, οργανώσεων και δημόσιων φορέων 69
ΣΤ.2.3 Πιο ουσιαστική αξιολόγηση του κοινωνικού αντίκτυπου..... 70
ΣΤ.3. Τι μπορεί να αλλάξει με ένα διεθνές δεσμευτικό κείμενο του ΟΗΕ..... 71
ΣΤ.4. Προτάσεις που προκύπτουν από τις συνεντεύξεις..... 73
ΣΤ.5. Συμπεράσματα..... 75
Ζ. Η φωνή των φορέων της κοινωνίας των πολιτών..... 80
Ζ.1. Σκοπός και σύνθεση της συζήτησης..... 80
Ζ.2. Ανάγκες, ελλείψεις και εμπόδια στην άσκηση δικαιωμάτων..... 80
Ζ.2.1 Ψηφιοποίηση χωρίς αναλογικές εναλλακτικές..... 80
Ζ.2.2 Κοινωνική απομόνωση και δικαίωμα συμμετοχής..... 82
Ζ.2.3 Πρόσβαση στην υγεία και κατ' οίκον υποστήριξη 83
Ζ.2.4 Άνοια, ψυχοκοινωνικές δυσκολίες και δυνατότητα διεκδίκησης..... 84
Ζ.2.5 Έλλειψη γνώσης και πρακτικής κατανόησης των δικαιωμάτων..... 85
Ζ.2.6 Στέγαση, αστεγία και διοικητικά εμπόδια 86
Ζ.2.7 Ανεπαρκείς υπηρεσίες στην κοινότητα 87
Ζ.3. Σχέσεις με την Πολιτεία, χρηματοδότηση και συνεργασίες 88
Ζ.3.1 Η καθημερινή διαμεσολάβηση των φορέων..... 88
Ζ.3.2 Επαφή με υπουργεία: δυνατότητες και ασυνέχεια 88
Ζ.3.3 Υποχρηματοδότηση και υποστελέχωση δημόσιων υπηρεσιών..... 89
Ζ.3.4 Χρηματοδότηση έργων και βιωσιμότητα..... 90
Ζ.3.5 Γιατί οι μεγαλύτερες ηλικίες παραμένουν χαμηλά στις προτεραιότητες 92
Ζ.4. Κύρια δικαιώματα και ζητήματα που αναδείχθηκαν..... 93
Ζ.5. Συνολική αποτίμηση..... 95

Co-funded by the European Union

ΚΛΕΙΣΙΜΟ 98

Co-funded by
the European Union

Συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Ωστόσο, οι απόψεις και οι γνώμες που εκφράζονται είναι αποκλειστικά των συγγραφέων και δεν αντανακλούν απαραίτητα αυτές της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ούτε η Ευρωπαϊκή Ένωση ούτε η χορηγούσα αρχή μπορούν να θεωρηθούν υπεύθυνες για αυτές.

PEOPLE BEHIND

A historic moment for the rights of older people
Advancing the dialogue in Greece

00

Εισαγωγή

ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ

Εισαγωγή

Εισαγωγή

Το παρακάτω κείμενο συγκεντρώνει τα ευρήματα και τις βασικές διαπιστώσεις που προέκυψαν από μια σειρά συμμετοχικών συζητήσεων και συνεντεύξεων, οι οποίες πραγματοποιήθηκαν στο πλαίσιο του έργου **«A historic moment for the rights of older people – Advancing the dialogue in Greece»**, που υλοποιείται από την People Behind με την υποστήριξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Στόχος της πρωτοβουλίας είναι να συμβάλει στην ενημέρωση και την ενίσχυση του δημόσιου διαλόγου στην Ελλάδα γύρω από τη διαμόρφωση ενός διεθνούς νομικά δεσμευτικού κειμένου των Ηνωμένων Εθνών για την προστασία και την προώθηση των δικαιωμάτων των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας. Η διαδικασία αυτή αποτελεί **σημαντική εξέλιξη στο πεδίο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων** και συνδέεται με την Απόφαση A/HRC/RES/58/13, που υιοθετήθηκε από το Συμβούλιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ στις 3 Απριλίου 2025, σηματοδοτώντας την έναρξη μιας νέας διαδικασίας για την προετοιμασία ενός διεθνούς κειμένου με στόχο την πληρέστερη και αποτελεσματικότερη προστασία των δικαιωμάτων των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας.

Η ανάγκη για ένα τέτοιο κείμενο συνδέεται με τη διαπίστωση ότι τα δικαιώματα των μεγαλύτερων σε ηλικία ατόμων, παρότι καλύπτονται από τις υφιστάμενες διεθνείς συμβάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων, δεν απολαμβάνουν πάντοτε επαρκή αναγνώριση και ουσιαστική προστασία στην πράξη. Οι διακρίσεις λόγω ηλικίας, η περιορισμένη πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας και φροντίδας, η οικονομική ανασφάλεια, τα εμπόδια στην ανεξάρτητη διαβίωση και η περιορισμένη συμμετοχή στη λήψη αποφάσεων αποτελούν ορισμένες μόνο από τις προκλήσεις που καθιστούν αναγκαία μια πιο ολοκληρωμένη δικαιωματική προσέγγιση.

Στο πλαίσιο του έργου επιδιώχθηκε να καταγραφούν διαφορετικές οπτικές και εμπειρίες, δίνοντας χώρο τόσο στους ίδιους τους ανθρώπους μεγαλύτερης ηλικίας όσο και στους φορείς που δραστηριοποιούνται στο πεδίο της υποστήριξης, της εκπροσώπησης και της χρηματοδότησης σχετικών πρωτοβουλιών. Για τον σκοπό αυτό πραγματοποιήθηκαν:

- **Τέσσερις Ομάδες Εστίασης με άτομα μεγαλύτερης ηλικίας**, με θεματικές που αφορούσαν τις γυναίκες μεγαλύτερης ηλικίας και τις έμφυλες

Co-funded by the European Union

ανισότητες, το χαμηλό εισόδημα και τον κοινωνικό αποκλεισμό, την αναπηρία και τα προβλήματα υγείας, καθώς και την ενεργό συμμετοχή στην κοινωνία και τον εθελοντισμό.

- **Μία Ομάδα Εστίασης με εκπροσώπους οργανώσεων της Κοινωνίας των Πολιτών και φορέων** που εργάζονται με ανθρώπους μεγαλύτερης ηλικίας ή με ομάδες των οποίων οι ανάγκες συνδέονται με τη γήρανση, την αναπηρία, την υγεία και τον κοινωνικό αποκλεισμό. Η συζήτηση επικεντρώθηκε στις ανάγκες που παραμένουν ακάλυπτες, στα κενά πολιτικής και υπηρεσιών, στις σχέσεις των φορέων με την Πολιτεία και στις δυνατότητες θεσμικής αλλαγής.
- **Πέντε ατομικές συνεντεύξεις με εκπροσώπους κοινωφελών ιδρυμάτων, φορέα διαμεσολάβησης και εταιρείας με δράσεις εταιρικής κοινωνικής ευθύνης**, προκειμένου να καταγραφούν οι προτεραιότητες, οι πρακτικές και οι προβληματισμοί όσων χρηματοδοτούν ή υποστηρίζουν δράσεις για ανθρώπους μεγαλύτερης ηλικίας, καθώς και η δυνητική συμβολή τους στην ενίσχυση της προστασίας των δικαιωμάτων.

Η διάρθρωση του κειμένου ακολουθεί τις παραπάνω κατηγορίες συνομιλητών και παρουσιάζει ξεχωριστά τα ευρήματα κάθε ομάδας και τη θεματική σύνθεση των συνεντεύξεων. Καταγράφονται οι ανάγκες και οι προκλήσεις που αναδείχθηκαν, οι υφιστάμενες πρακτικές και δυνατότητες υποστήριξης, τα κενά στην προστασία των δικαιωμάτων, καθώς και οι απόψεις και οι προτάσεις που διατυπώθηκαν σχετικά με τη σημασία και τη δυνητική συμβολή μιας νέας Σύμβασης του ΟΗΕ. Στο τέλος περιλαμβάνεται συνθετική ενότητα με ζητήματα που αξίζει να αποτυπωθούν στο κείμενο της Σύμβασης, με βάση το σύνολο των ευρημάτων.

Το υλικό δεν φιλοδοξεί να αποτελέσει στατιστικά αντιπροσωπευτική αποτύπωση της κατάστασης όλων των ανθρώπων μεγαλύτερης ηλικίας στην Ελλάδα. Αποτελεί, ωστόσο, μια ουσιαστική καταγραφή εμπειριών, γνώσεων και προβληματισμών από διαφορετικές πλευρές της κοινωνίας. Οι μαρτυρίες των ίδιων των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας, η εμπειρία των οργανώσεων και των φορέων της Κοινωνίας των Πολιτών, καθώς και η οπτική των ιδρυμάτων και των υποστηρικτών κοινωνικών

Co-funded by the European Union

δράσεων, συνθέτουν μια πολυδιάστατη εικόνα των ζητημάτων που πρέπει να ληφθούν υπόψη.

Βασική επιδίωξη είναι οι εμπειρίες και οι φωνές που καταγράφηκαν να συμβάλουν στη διαμόρφωση ενός ουσιαστικού διαλόγου για τα δικαιώματα των ανθρώπων μεγαλύτερης ηλικίας στην Ελλάδα και να τροφοδοτήσουν τη διεθνή συζήτηση για τη νέα Σύμβαση του ΟΗΕ. Γιατί ένα τέτοιο κείμενο δεν πρέπει να διαμορφωθεί μόνο για τους ανθρώπους μεγαλύτερης ηλικίας, αλλά με την ουσιαστική συμμετοχή τους, λαμβάνοντας υπόψη την πραγματικότητα της ζωής τους και διασφαλίζοντας ότι κανείς δεν μένει πίσω λόγω ηλικίας.

Co-funded by
the European Union

PEOPLE BEHIND

A historic moment for the rights of older people
Advancing the dialogue in Greece

01

Γυναίκες μεγαλύτερης ηλικίας

ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ

1

Γυναίκες μεγαλύτερης ηλικίας

A. FOCUS GROUP: Γυναίκες μεγαλύτερης ηλικίας

Οικονομική εξάρτηση, φροντίδα, κοινωνική αορατότητα και έμφυλη βία

A.1. Σκοπός και πλαίσιο της συζήτησης

Το συγκεκριμένο focus group επικεντρώθηκε αποκλειστικά στις εμπειρίες των γυναικών μεγαλύτερης ηλικίας και στον τρόπο με τον οποίο η ηλικία και το φύλο διαμορφώνουν την οικονομική αυτονομία, την κατανομή της φροντίδας, την κοινωνική αναγνώριση και την ασφάλεια. Η συζήτηση οργανώθηκε γύρω από τέσσερις αλληλένδετους άξονες: οικονομική εξάρτηση και κόστος της φροντίδας· ο ρόλος της γυναίκας ως διαρκούς φροντίστριας και οι επιπτώσεις στη δική της υγεία· κοινωνική αορατότητα, σώμα και ηλικιακός ρατσισμός· έμφυλη βία και ασφάλεια.

Συμμετείχαν 10 γυναίκες, που κατοικούν στις περιοχές Κολωνός, Ακαδημία Πλάτωνος και Κολοκυνθούς της Αθήνας.

A.2. Κύρια ευρήματα

A.2.1 Οικονομική εξάρτηση και το κόστος της φροντίδας

Η οικονομική αυτονομία αναδείχθηκε ως βασικός όρος αξιοπρεπούς διαβίωσης. Οι συμμετέχουσες ανέφεραν ότι η σύνταξη από μόνη της δεν επαρκεί για να καλύψει τις ανάγκες και να επιτρέψει μια ζωή με επιλογές και κοινωνική δραστηριότητα. Μία τοποθέτηση περιέγραψε ότι, αν έπρεπε η γυναίκα να ζήσει μόνο με τη σύνταξη, θα αναγκαζόταν να περιορίσει σημαντικά τα έξοδα και να παραμένει κυρίως στο σπίτι. Η οικονομική στενότητα δεν αφορά μόνο την κάλυψη βασικών αναγκών, αλλά περιορίζει και την πρόσβαση στην υγεία, στην ιδιωτική ασφάλιση και σε υπηρεσίες που θα μπορούσαν να κάνουν τη ζωή ασφαλέστερη.

Στο πεδίο της υγείας, αναφέρθηκαν αναμονές για ραντεβού, χρόνος αναμονής στα επείγοντα, ανάγκη πολλαπλών επισκέψεων σε γιατρούς και νοσοκομεία και πρόσθετες ιδιωτικές δαπάνες. Αναφέρθηκε επίσης η διακοπή ιδιωτικής ασφάλισης λόγω κόστους. Παρότι αναγνωρίστηκε η ποιότητα της περίθαλψης όταν τελικά κάποιος φτάσει στο νοσοκομείο, η διαδρομή μέχρι την παροχή φροντίδας περιγράφηκε ως δύσκολη.

Co-funded by the European Union

Επομένως, το δικαίωμα στην υγεία δεν εξαντλείται στην τυπική ασφαλιστική κάλυψη: προϋποθέτει έγκαιρη, ποιοτική και οικονομικά προσιτή πρόσβαση.

Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στην **απουσία αναγνώρισης της άμισθης οικιακής και οικογενειακής εργασίας.** Οι συμμετέχουσες υποστήριξαν ότι το κράτος δεν αναγνωρίζει τα χρόνια που οι γυναίκες αφιέρωσαν στο σπίτι και στην ανατροφή των παιδιών. Αναφέρθηκε ότι η ιδέα μιας «σύνταξης νοικοκυράς» είχε συζητηθεί αλλά δεν υλοποιήθηκε, ενώ περιγράφηκαν γυναίκες που δεν εργάστηκαν ή διέκοψαν την εργασία τους για να μεγαλώσουν παιδιά και σήμερα δεν διαθέτουν δική τους σύνταξη. Στη συζήτηση προτάθηκε η ιδέα ειδικού ταμείου ή μηχανισμού μελλοντικής παροχής για γυναίκες που παρείχαν μακρόχρονη άμισθη φροντίδα.

Οι συμμετέχουσες ανέδειξαν το δικαίωμα στην επαρκή σύνταξη και στο αξιοπρεπές επίπεδο διαβίωσης αλλά και την ανάγκη να μην οδηγεί η άμισθη φροντίδα σε μακροχρόνια οικονομική εξάρτηση και φτώχεια στη μεγαλύτερη ηλικία.

Α.2.2 Ο ρόλος της «μόνιμης φροντίστριας» και η δική της υγεία

Η φροντίδα περιγράφηκε ως ευθύνη που εξακολουθεί να ανατίθεται κυρίως στις γυναίκες, ακόμη και όταν τα παιδιά έχουν ενηλικιωθεί και οι ίδιες έχουν φτάσει σε μεγαλύτερη ηλικία. Οι συμμετέχουσες μίλησαν για τη φροντίδα των εγγονιών, του συζύγου, του σπιτιού και άλλων μελών της οικογένειας. Η φράση ***«η γιαγιά είναι χωρίς μισθό»*** συμπύκνωσε την αίσθηση ότι η φροντίδα των εγγονιών θεωρείται συχνά αυτονόητη και παρέχεται χωρίς οικονομική αναγνώριση ή σαφή όρια.

Η φροντίδα των εγγονιών δεν παρουσιάστηκε ως ανεπιθύμητη σε όλες τις περιπτώσεις. Ορισμένες γυναίκες εξέφρασαν χαρά και επιθυμία να βοηθούν τα παιδιά τους. Ωστόσο, **η επιθυμία αυτή συνυπάρχει με κόπωση, θυμό, αίσθημα υποχρέωσης και απώλεια προσωπικού χρόνου**. Μία συμμετέχουσα ανέφερε ότι κρατά τα εγγόνια όλη την εβδομάδα και θέτει ως όριο την Παρασκευή το μεσημέρι και το Σαββατοκύριακο για να παίρνει «ρεπό». Άλλη περιέγραψε ότι μετακόμισε κοντά στο παιδί της, καθώς η καθημερινή μετακίνηση και η φροντίδα είχαν γίνει εξαντλητικές. Καταγράφηκε επίσης η εμπειρία γυναίκας που δεν μπόρεσε να ακολουθήσει την επαγγελματική πορεία που επιθυμούσε, επειδή δεν υπήρχε διαθέσιμη φροντίδα για το παιδί της.

Co-funded by the European Union

Η φροντίδα δεν είναι πάντοτε καθαρά ελεύθερη επιλογή. Μπορεί να πηγάζει από αγάπη και αλληλεγγύη, αλλά ταυτόχρονα να **βιώνεται ως ηθική και οικογενειακή υποχρέωση, από την οποία η γυναίκα δυσκολεύεται να αρνηθεί να απαλλαγεί**. Οι συμμετέχουσες περιέγραψαν διαγενεακή αναπαραγωγή της έμφυλης κατανομής: οι ίδιες έμαθαν από τις μητέρες και τις γιαγιάδες τους ότι «το φροντίζω» ανήκει στη γυναίκα, ενώ οι άνδρες δεν έχουν εκπαιδευτεί στον ίδιο βαθμό στις καθημερινές ευθύνες φροντίδας. Παράλληλα, αναγνωρίστηκαν αλλαγές στις νεότερες γενιές και παραδείγματα συζύγων ή γιων που αναλαμβάνουν περισσότερες οικιακές εργασίες.

Η φροντίδα συζύγου ή ασθενούς μέλους της οικογένειας μπορεί επίσης να περιορίζει τον προσωπικό χρόνο και να επιβαρύνει τη γυναίκα. Οι συμμετέχουσες αναφέρθηκαν στην ανάγκη να υπάρχει φροντίδα και για την ίδια όταν αρρωστήσει, αναγνωρίζοντας την οικογένεια ως σημαντικό δίκτυο υποστήριξης, αλλά και επισημαίνοντας ότι οι σύζυγοι δεν έχουν πάντοτε μάθει να αναλαμβάνουν ισότιμα τη φροντίδα.

Η σύνδεση με τα δικαιώματα είναι άμεση: δικαίωμα στην υγεία και στην ανάπαυση, στην ιδιωτική και οικογενειακή ζωή, στην ισότητα στην κατανομή των ευθυνών φροντίδας και στην κοινωνική προστασία των άτυπων φροντιστριών. Η φροντίδα δεν πρέπει να συνεπάγεται απώλεια της προσωπικής αυτονομίας, της εργασιακής προοπτικής ή της υγείας της γυναίκας. Οι συμμετέχουσες ανέδειξαν την ευθύνη της Πολιτείας να αναπτύσσει υπηρεσίες παιδικής και μακροχρόνιας φροντίδας, ώστε η οικογένεια, και ειδικά οι γυναίκες, να μην αποτελούν τη μοναδική διαθέσιμη λύση.

Α.2.3 Κοινωνική αορατότητα, σώμα και ηλικιακός ρατσισμός

Οι συμμετέχουσες αναγνώρισαν ότι η θέση των γυναικών έχει αλλάξει σε σχέση με τις προηγούμενες γενιές και ότι σήμερα υπάρχουν περισσότερες δυνατότητες δραστηριοποίησης και ανεξαρτησίας. Ωστόσο, η αλλαγή αυτή δεν έχει εξαλείψει την άνιση κατανομή των οικογενειακών υποχρεώσεων. Η γυναίκα εξακολουθεί να θεωρείται υπεύθυνη για το σπίτι, τα παιδιά και τα εγγόνια, ενώ οι δικές της επιθυμίες και δραστηριότητες πραγματοποιούνται συχνά μόνο εφόσον περισσεύει χρόνος.

Έντονα αναδείχθηκε **η έμφυλη διάσταση του ηλικιακού ρατσισμού, ιδίως σε σχέση με την εμφάνιση και το σώμα**. Οι συμμετέχουσες διατύπωσαν ότι ***«οι***

Co-funded by the European Union

άντρες δικαιούνται να γερνάνε ενώ οι γυναίκες όχι» και ότι η κοινωνία ή ακόμη και ο σύντροφος επιβάλλει στις γυναίκες συγκεκριμένες προσδοκίες για το πώς πρέπει να ντύνονται και να εμφανίζονται όσο μεγαλώνουν. Η γήρανση του γυναικείου σώματος φαίνεται να αντιμετωπίζεται με αυστηρότερη κριτική. Αυτό συνιστά διπλή διάκριση λόγω φύλου και ηλικίας και επηρεάζει το δικαίωμα στην ισότητα, στην αυτοδιάθεση του σώματος και στην ελεύθερη έκφραση της προσωπικής ταυτότητας.

Στο εργασιακό πεδίο καταγράφηκαν διαφορετικές οπτικές. Ορισμένες συμμετέχουσες αναγνώρισαν ότι οι εργοδότες μπορεί να προτιμούν νεότερα άτομα, θεωρώντας ότι έχουν μεγαλύτερο χρονικό ορίζοντα εργασίας ή μεγαλύτερη απόδοση. Άλλη τοποθέτηση τόνισε ότι οι εργαζόμενες μεγαλύτερης ηλικίας δεν αξιολογούνται εξατομικευμένα ως προς τις δεξιότητες και τις δυνατότητές τους. Παράλληλα, μία συμμετέχουσα υποστήριξε ότι η αποχώρηση από την εργασία μπορεί να είναι προσωπική επιλογή και να προσφέρει χρόνο για τον εαυτό της, ενώ άλλες εξέφρασαν επιθυμία να συνεχίσουν να εργάζονται υπό ευέλικτες συνθήκες, με μειωμένο ωράριο ή μεγαλύτερη αυτονομία. Το δικαίωμα στην εργασία σημαίνει πραγματική δυνατότητα επιλογής χωρίς πίεση ή στερεότυπα -όχι υποχρέωση παραμονής στην εργασία.

Αναφέρθηκαν σεξιστικά σχόλια στον δημόσιο χώρο, όπως ***«πήγαινε στην κουζίνα σου»*** ή «***πήγαινε πλύνε τα πιάτα σου»***, τα οποία απευθύνονται σε γυναίκες και όχι σε άνδρες. Οι συμμετέχουσες προβληματίστηκαν επίσης για τη χρήση χαρακτηρισμών όπως ***«ηλικιωμένος»***, ***«ηλικιωμένη»*** ή ***«γέρος»*** στα μέσα ενημέρωσης για άτομα άνω των 60 ετών. Παράλληλα, ορισμένες απέρριψαν την ταύτιση της ηλικίας με τα γηρατειά, δηλώνοντας ότι αισθάνονται νέες, δημιουργικές και δραστήριες. Η κοινωνική αορατότητα αφορά και στον τρόπο με τον οποίο οι μεγαλύτερες γυναίκες περιγράφονται, αξιολογούνται και περιορίζονται από στερεότυπα.

Τα ευρήματα συνδέονται με το δικαίωμα στην ισότητα και τη μη διάκριση λόγω ηλικίας και φύλου, στην αξιοπρέπεια, στην αυτονομία και στην ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας. Συνδέονται επίσης με το δικαίωμα στην εργασία υπό δίκαιες και προσαρμοσμένες συνθήκες, καθώς και με την ανάγκη οι δημόσιοι φορείς και τα μέσα ενημέρωσης να αποφεύγουν γλώσσα και πρακτικές που αναπαράγουν υποτιμητικές αναπαραστάσεις της μεγαλύτερης ηλικίας.

Co-funded by the European Union

A.2.4 Έμφυλη βία και ασφάλεια

Η συζήτηση ανέδειξε ότι **οι συμμετέχουσες αντιλαμβάνονται τη βία με ευρύτερο τρόπο και όχι μόνο ως σωματική κακοποίηση**. Αναφέρθηκαν στη λεκτική επιθετικότητα, στην κλοπή, στην αφαίρεση χρημάτων ή προσωπικών αντικειμένων, καθώς και στην εξαπάτηση και στις τηλεφωνικές απάτες που στοχεύουν μεγαλύτερους ανθρώπους. Μία συμμετέχουσα ανέφερε ότι της είχαν αρπάξει την τσάντα στον δρόμο δύο μήνες πριν από τη συζήτηση. Άλλη περιέγραψε περιστατικό επιθετικής συμπεριφοράς σε λεωφορείο, όπου δύο νεότερες γυναίκες την έσπρωχναν και δεν της επέτρεπαν να καθίσει στη θέση της, παρά τη δυσκολία που αντιμετώπιζε στην κίνηση.

Οι συμμετέχουσες συζήτησαν την αντίληψη ότι **οι μεγαλύτεροι άνθρωποι μπορεί να θεωρούνται ευκολότερα θύματα**, επειδή ενδέχεται να είναι πιο ευάλωτοι ή να δυσκολεύονται να αντιδράσουν. Ταυτόχρονα, αναγνωρίστηκε ότι η βία δεν περιορίζεται σε μια ηλικιακή ομάδα. Η ανασφάλεια έχει επομένως τόσο έμφυλη όσο και ευρύτερη κοινωνική διάσταση.

Ως προς την έμφυλη βία μέσα στο σπίτι, η συζήτηση έδειξε ότι η αναγνώριση των προειδοποιητικών ενδείξεων και η δυνατότητα αντίδρασης δεν είναι αυτονόητες. Ορισμένες συμμετέχουσες υποστήριξαν ότι η βίαιη συμπεριφορά συχνά συνοδεύεται από προηγούμενα σημάδια, ενώ άλλες επισήμαναν ότι ένα περιστατικό μπορεί να εκδηλωθεί ξαφνικά. Η ανταλλαγή αυτή δείχνει την ανάγκη ενημέρωσης για τις διαφορετικές μορφές κακοποίησης, χωρίς να δημιουργείται η εντύπωση ότι το θύμα θα μπορούσε πάντοτε να είχε προβλέψει ή αποτρέψει τη βία.

Ιδιαίτερα αποκαλυπτική ήταν η συζήτηση για το **πού μπορεί να απευθυνθεί μια γυναίκα μεγαλύτερης ηλικίας εάν υποστεί κακοποίηση**. Αρχικά αναφέρθηκε η Αστυνομία, ενώ εκφράστηκε αβεβαιότητα για την ύπαρξη εξειδικευμένων δομών και για το κατά πόσο μια μεγαλύτερη γυναίκα μπορεί να φιλοξενηθεί ή να υποστηριχθεί μακροπρόθεσμα. Η απορία ***«πού θα πάω αν χρειαστεί να φύγω από το σπίτι;»*** αποτυπώνει το κρίσιμο ζήτημα της ασφαλούς εναλλακτικής στέγασης και της συνέχειας της υποστήριξης. Η προσωρινή φιλοξενία δεν αρκεί εάν δεν υπάρχει επόμενη ασφαλής λύση.

Co-funded by the European Union

Από την οπτική των δικαιωμάτων, προκύπτει η ανάγκη προστασίας από κάθε μορφή βίας, κακοποίησης, εκμετάλλευσης και παραμέλησης, τόσο στον ιδιωτικό όσο και στον δημόσιο χώρο. Συνδέεται επίσης με το δικαίωμα στην προσωπική ασφάλεια, στην πρόσβαση στη δικαιοσύνη και σε υπηρεσίες υποστήριξης, στην ασφαλή στέγαση και στην προστασία χωρίς διακρίσεις λόγω ηλικίας. Οι υπηρεσίες πρέπει να είναι κατάλληλες για γυναίκες μεγαλύτερης ηλικίας, λαμβάνοντας υπόψη οικονομική εξάρτηση, προβλήματα υγείας, αναπηρία, έλλειψη υποστηρικτικού δικτύου ή δυσκολία μετακίνησης.

Α.2.5 Ψηφιακές υπηρεσίες, υποστήριξη και πρόσβαση στα δικαιώματα

Παρότι δεν αποτέλεσε κεντρικό άξονα, το ψηφιακό ζήτημα εμφανίστηκε στο τέλος της συζήτησης. Οι συμμετέχουσες δήλωσαν θετικές στη διά βίου μάθηση, αλλά διευκρίνισαν ότι δεν επιθυμούν απαραίτητα να εκπαιδευτούν ώστε να διεκπεραιώνουν μόνες τους κάθε ψηφιακή διαδικασία. Σε αρκετές περιπτώσεις χρειάζονται πρακτική βοήθεια από πρόσωπο που θα βρίσκεται σε προσβάσιμο σημείο και θα μπορεί να εξυπηρετήσει άμεσα, για παράδειγμα σε φορολογικές δηλώσεις, τραπεζικές συναλλαγές και άλλες υποχρεωτικές ψηφιακές διαδικασίες.

Η διάκριση ανάμεσα στην εκπαίδευση και στην πρακτική υποστήριξη είναι ουσιαστική. Η ψηφιοποίηση δεν πρέπει να μεταφέρει όλο το βάρος στον πολίτη ούτε να καθιστά την άσκηση δικαιωμάτων εξαρτημένη από ψηφιακές δεξιότητες ή από τη δυνατότητα πληρωμής επαγγελματία. Το εύρημα συνδέεται με το δικαίωμα ισότιμης πρόσβασης στις δημόσιες υπηρεσίες και στην πληροφορία, καθώς και με την υποχρέωση διατήρησης ανθρώπινης υποστήριξης και εναλλακτικών τρόπων εξυπηρέτησης.

Α.3. Τι αναδεικνύεται ως αίτημα προς τη Σύμβαση του ΟΗΕ

Η συζήτηση δεν κατέληξε σε μία ενιαία, ρητά διατυπωμένη πρόταση άρθρου για τη Σύμβαση. Ωστόσο, οι εμπειρίες που καταγράφηκαν αναδεικνύουν σαφείς ανάγκες προστασίας. Οι γυναίκες μεγαλύτερης ηλικίας χρειάζονται **οικονομική ασφάλεια** που να μην εξαρτάται αποκλειστικά από την οικογενειακή τους κατάσταση ή από τη σύνταξη του συζύγου, **αναγνώριση των χρόνων άμισθης φροντίδας**,

Co-funded by the European Union

πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας και φροντίδας χωρίς δυσβάσταχτο κόστος και **ουσιαστική υποστήριξη όταν οι ίδιες παρέχουν φροντίδα**.

Παράλληλα, αναδεικνύεται η **ανάγκη προστασίας από τη διπλή διάκριση λόγω ηλικίας και φύλου**, τόσο στην εργασία όσο και στην κοινωνική ζωή και στην αντιμετώπιση του γυναικείου σώματος. Οι γυναίκες μεγαλύτερης ηλικίας έχουν δικαίωμα να αποφασίζουν για τη ζωή, την εμφάνιση, τον χρόνο, την εργασία και τις σχέσεις τους, χωρίς να περιορίζονται από στερεότυπα περί του τι «ταιριάζει» σε μια γυναίκα της ηλικίας τους.

Τέλος, η **προστασία από την έμφυλη βία** πρέπει να περιλαμβάνει πρόληψη, αναγνώριση, καταγγελία, προστασία και μακροπρόθεσμη υποστήριξη. Μια γραμμή βοήθειας ή μια προσωρινή δομή δεν αρκεί εάν η γυναίκα δεν έχει ασφαλή επιλογή στέγασης, οικονομικούς πόρους ή υποστήριξη για να απομακρυνθεί από κακοποιητικό περιβάλλον.

Α.4. Κύρια δικαιώματα που αναδείχθηκαν και χρήζουν προστασίας και προώθησης

Με βάση τις εμπειρίες και τις ανάγκες που αναδείχθηκαν κατά τη συζήτηση, προκύπτουν βασικά δικαιώματα που απαιτούν ουσιαστική προστασία και προώθηση. Συνδέονται ιδιαίτερα με τη διπλή διάκριση λόγω ηλικίας και φύλου, την οικονομική αυτονομία, την αναγνώριση της άμισθης φροντίδας, την προστασία της υγείας των ίδιων των φροντιστριών και την ασφάλεια.

- Το δικαίωμα στην ισότητα και στη μη διάκριση λόγω ηλικίας και φύλου, συμπεριλαμβανομένης της προστασίας από πολλαπλές και διασταυρούμενες διακρίσεις.
- Το δικαίωμα στην κοινωνική προστασία, στην επαρκή σύνταξη και σε αξιοπρεπές επίπεδο διαβίωσης, ανεξάρτητα από την οικογενειακή κατάσταση ή την οικονομική εξάρτηση από σύζυγο και παιδιά.
- Το δικαίωμα αναγνώρισης της άμισθης εργασίας φροντίδας και της συμβολής των γυναικών στην ανατροφή παιδιών και στη στήριξη της οικογένειας.

Co-funded by the European Union

- Το δικαίωμα στην υγεία και στην έγκαιρη, οικονομικά προσιτή και ποιοτική πρόσβαση σε υπηρεσίες περίθαλψης.
- Το δικαίωμα των άτυπων φροντιστριών στην υποστήριξη, στην ανάπαυση, στον προσωπικό χρόνο και στην προστασία της σωματικής και ψυχικής τους υγείας.
- Το δικαίωμα στην ισότιμη κατανομή των οικογενειακών και οικιακών ευθυνών και στην ελεύθερη επιλογή ως προς την παροχή φροντίδας.
- Το δικαίωμα στην εργασία και σε δίκαιες, ευέλικτες και κατάλληλες συνθήκες απασχόλησης, χωρίς αποκλεισμό λόγω ηλικίας ή φύλου.
- Το δικαίωμα στην αξιοπρέπεια, στην αυτοδιάθεση του σώματος, στην προσωπική ταυτότητα και στην ελεύθερη έκφραση χωρίς ηλικιακά και έμφυλα στερεότυπα.
- Το δικαίωμα στην προσωπική ασφάλεια και στην προστασία από κάθε μορφή έμφυλης βίας, κακοποίησης, εκμετάλλευσης και παραμέλησης.
- Το δικαίωμα πρόσβασης σε υπηρεσίες υποστήριξης, ασφαλή στέγαση, νομική συνδρομή και μακροπρόθεσμη προστασία για γυναίκες μεγαλύτερης ηλικίας που βιώνουν βία.
- Το δικαίωμα ισότιμης πρόσβασης σε δημόσιες και ψηφιακές υπηρεσίες, με διαθέσιμη ανθρώπινη υποστήριξη και εναλλακτικούς τρόπους εξυπηρέτησης.

Α.5. Συμπεράσματα

Το focus group ανέδειξε ότι η γήρανση των γυναικών δεν μπορεί να εξεταστεί ανεξάρτητα από τις έμφυλες ανισότητες που έχουν διαμορφώσει τη ζωή τους. Οι γυναίκες που αφιέρωσαν μεγάλο μέρος της ενήλικης ζωής τους στην ανατροφή παιδιών, στη φροντίδα συζύγων και συγγενών και στην οικιακή εργασία συχνά φτάνουν στη μεγαλύτερη ηλικία με περιορισμένη οικονομική αυτονομία και χωρίς αντίστοιχη αναγνώριση της συνεισφοράς τους. Η άμισθη φροντίδα μπορεί να μετατρέπεται σε παράγοντα εξάρτησης και ευαλωτότητας.

Η ευθύνη της φροντίδας εξακολουθεί να κατανέμεται άνισα. Ακόμη και μετά τη συνταξιοδότηση, αναμένεται από τις γυναίκες να παραμένουν διαθέσιμες για τα

Co-funded by the European Union

εγγόνια, τον σύζυγο και το σπίτι. Η αγάπη και η αλληλεγγύη συνυπάρχουν με την κόπωση, την υποχρέωση και την ανάγκη οριοθέτησης. Η προστασία των δικαιωμάτων τους απαιτεί να αναγνωρίζεται όχι μόνο η φροντίδα που παρέχουν, αλλά και το δικό τους δικαίωμα να λαμβάνουν φροντίδα, να ξεκουράζονται και να διατηρούν προσωπικό χρόνο και επιλογές.

Παράλληλα, **ο ηλικιακός ρατσισμός αποκτά έμφυλη διάσταση**: οι γυναίκες αντιμετωπίζουν αυστηρότερες κοινωνικές προσδοκίες για την εμφάνιση και το σώμα τους, ενώ καλούνται να αποδεχθούν περιορισμούς στην εργασία και στη δημόσια παρουσία τους. Η μεγαλύτερη ηλικία δεν πρέπει να συνεπάγεται απώλεια του δικαιώματος στην αυτοδιάθεση, στη δημιουργικότητα, στην εργασία ή στην κοινωνική δραστηριότητα.

Η βία και η ανασφάλεια αναδείχθηκαν τόσο στον δημόσιο χώρο όσο και στο ενδεχόμενο κακοποίησης εντός της οικογένειας. Ιδιαίτερα σημαντική είναι η αβεβαιότητα που εκφράστηκε για το πού μπορεί να απευθυνθεί μια μεγαλύτερη γυναίκα και πού μπορεί να μείνει εάν χρειαστεί να εγκαταλείψει το σπίτι της. Η προστασία πρέπει να είναι ουσιαστική, προσβάσιμη και μακροπρόθεσμη, λαμβάνοντας υπόψη τις οικονομικές, στεγαστικές και υγειονομικές ανάγκες της.

Εξίσου σημαντικό είναι να καταγραφούν και όσα δεν αναπτύχθηκαν στη συζήτηση. Δεν καταγράφηκαν συγκεκριμένες εμπειρίες συμμετοχής των γυναικών σε συλλογικές ή φεμινιστικές οργανώσεις, σε δίκτυα αλληλοϋποστήριξης γυναικών μεγαλύτερης ηλικίας ή σε οργανωμένες δράσεις συνηγορίας και διεκδίκησης δικαιωμάτων. Παρότι συζητήθηκε η άμισθη φροντίδα, δεν αναπτύχθηκαν συγκεκριμένα μοντέλα δημόσιας υποστήριξης των άτυπων φροντιστριών, όπως υπηρεσίες ανακούφισης, συμβουλευτική ή ομάδες υποστήριξης. Επίσης, δεν καταγράφηκαν αναλυτικές προσωπικές μαρτυρίες ενδοοικογενειακής έμφυλης βίας ούτε συγκεκριμένες αναφορές σε οικονομική κακοποίηση από σύντροφο ή συγγενή. Η συζήτηση για τη βία επικεντρώθηκε περισσότερο στην αναγνώριση μορφών βίας, στην ασφάλεια και στην αβεβαιότητα σχετικά με τις διαθέσιμες δομές. Οι απουσίες αυτές δεν αποδεικνύουν ότι τα φαινόμενα δεν υπάρχουν ή ότι δεν αφορούν τις συμμετέχουσες· αποτυπώνουν τα όρια και τις θεματικές που αναδύθηκαν στη συγκεκριμένη συζήτηση και υποδεικνύουν πεδία που θα άξιζε να διερευνηθούν περαιτέρω.

Co-funded by the European Union

Κεντρικό συμπέρασμα είναι ότι τα δικαιώματα των γυναικών μεγαλύτερης ηλικίας πρέπει να προσεγγίζονται με οπτική φύλου και ηλικίας ταυτόχρονα. Η Σύμβαση του ΟΗΕ χρειάζεται να αναγνωρίζει τις ιδιαίτερες συνέπειες της άμισθης φροντίδας, της οικονομικής εξάρτησης, των έμφυλων στερεοτύπων και της βίας στη ζωή των μεγαλύτερων γυναικών, διασφαλίζοντας ότι έχουν τους πόρους, τις υπηρεσίες και την ελευθερία να αποφασίζουν για τη ζωή τους.

Co-funded by
the European Union

PEOPLE BEHIND

A historic moment for the rights of older people
Advancing the dialogue in Greece

02

Χαμηλό εισόδημα και κοινωνικός αποκλεισμός

ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ

2

Χαμηλό εισόδημα και κοινωνικός αποκλεισμός

B. FOCUS GROUP 2: Χαμηλό εισόδημα και κοινωνικός αποκλεισμός

B.1. Σκοπός και σύνθεση της συζήτησης

Το δεύτερο focus group επικεντρώθηκε στις εμπειρίες ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας που αντιμετωπίζουν περιορισμούς στο εισόδημα ή/και κίνδυνο κοινωνικού αποκλεισμού. Κεντρικός στόχος ήταν να διερευνηθεί πώς η οικονομική στενότητα, η δυσκολία πρόσβασης σε υπηρεσίες και η περιορισμένη δυνατότητα κοινωνικής συμμετοχής επηρεάζουν την καθημερινότητα, την ποιότητα ζωής και την ουσιαστική άσκηση δικαιωμάτων. Η συζήτηση κάλυψε, μεταξύ άλλων, την πρόσβαση στην υγεία, το κόστος φαρμάκων και εξετάσεων, την κοινωνική και πολιτιστική ζωή, την υποστήριξη στην καθημερινότητα, τις ψηφιακές διαδικασίες, την ασφάλεια στη γειτονιά και τις προσδοκίες των συμμετεχόντων από μια διεθνή Σύμβαση για τα δικαιώματα των ανθρώπων μεγαλύτερης ηλικίας.

Στο focus group συμμετείχαν 14 άτομα: 11 γυναίκες και 3 άνδρες. Ως προς την ηλικία, 13 άτομα ήταν 65–74 ετών και ένα άτομο 85 ετών και άνω. Έξι άτομα δήλωσαν ότι διαμένουν μόνα, επτά με σύντροφο και ένα με παιδιά. Οι συμμετέχοντες προέρχονταν από την ευρύτερη περιοχή της Αττικής και την Αγία Βαρβάρα. Δεκατρείς δήλωσαν συνταξιούχοι και ένα άτομο άλλη εργασιακή κατάσταση. Τα ευρήματα αποτυπώνουν τις εμπειρίες και τις απόψεις της συγκεκριμένης ομάδας και δεν αποτελούν στατιστικά αντιπροσωπευτική εικόνα του συνόλου των μεγαλύτερων ανθρώπων.

B.2. Κύρια ευρήματα: ανάγκες, προβλήματα και εμπόδια

B.2.1. Το εισόδημα ως προϋπόθεση ουσιαστικής άσκησης δικαιωμάτων

Η οικονομική στενότητα αναδείχθηκε ως οριζόντιος παράγοντας που επηρεάζει σχεδόν κάθε πτυχή της καθημερινότητας. **Οι συμμετέχοντες δεν περιέγραψαν απλώς τη δυσκολία κάλυψης ορισμένων εξόδων, αλλά την αδυναμία να αξιοποιήσουν δικαιώματα που τυπικά αναγνωρίζονται**: να επισκεφθούν

Co-funded by the European Union

γιατρό, να αγοράσουν τα φάρμακά τους, να κάνουν αναγκαίες εξετάσεις, να μετακινηθούν, να συμμετάσχουν σε κοινωνικές ή πολιτιστικές δραστηριότητες και να διατηρήσουν ένα επίπεδο αξιοπρεπούς διαβίωσης. Η χαρακτηριστική αναφορά ότι, όταν απαιτούνται 50 ευρώ για μια επίσκεψη σε γιατρό, «πάει το δικαίωμα», συμπυκνώνει τη διάσταση ανάμεσα στην τυπική κατοχύρωση και στην πραγματική δυνατότητα πρόσβασης.

Η συζήτηση ανέδειξε επίσης ότι **τα εισοδηματικά όρια και οι προϋποθέσεις ένταξης σε παροχές δεν ανταποκρίνονται πάντοτε στις πραγματικές ανάγκες**. Ένας συμμετέχων ανέφερε ότι εισόδημα που θεωρείται αρκετά υψηλό ώστε να αποκλείει κάποιον από κοινωνικές υπηρεσίες δεν επαρκεί κατ' ανάγκη για την κάλυψη βασικών αναγκών, ιδίως όταν υπάρχουν σημαντικές φαρμακευτικές και άλλες δαπάνες. Επομένως, η αξιολόγηση της οικονομικής κατάστασης δεν μπορεί να περιορίζεται σε ένα ονομαστικό ποσό, χωρίς να λαμβάνει υπόψη το κόστος υγείας, τις ανάγκες φροντίδας, τη σύνθεση του νοικοκυριού και τις πραγματικές δαπάνες διαβίωσης.

Ως ζήτημα δικαιωμάτων, το εισόδημα συνδέθηκε άμεσα με την αξιοπρεπή διαβίωση, την ισότητα και την απαγόρευση διακρίσεων λόγω ηλικίας ή κοινωνικοοικονομικής κατάστασης. Οι συμμετέχοντες ζητούν πολιτικές που να επιτρέπουν την πραγματική πρόσβαση σε βασικά αγαθά και υπηρεσίες και όχι απλώς την ύπαρξη τυπικών παροχών.

Β.2.2. Πρόσβαση στην υγεία: κόστος, αναμονές και γεωγραφικά εμπόδια

Η πρόσβαση στις υπηρεσίες υγείας αποτέλεσε ένα από τα πιο έντονα ζητήματα της συζήτησης. Οι συμμετέχοντες αναφέρθηκαν στις μεγάλες αναμονές για ραντεβού και διαγνωστικές εξετάσεις στις δημόσιες δομές, καθώς και στη δυσκολία εξεύρεσης διαθέσιμων γιατρών σε κοντινή απόσταση. Αναφέρθηκε ενδεικτικά προγραμματισμός αξονικής στεφανιογραφίας για τον Ιανουάριο του 2028 (σ.σ. η ομάδα εστίασης πραγματοποιήθηκε τον Νοέμβριο 2026), ενώ άλλος συμμετέχων περιέγραψε επανειλημμένη αδυναμία να βρει διαθέσιμο ραντεβού για υπέρηχο πριν από τη λήξη του παραπεμπτικού. Οι αναφορές αυτές δείχνουν ότι **η καθυστέρηση δεν είναι**

Co-funded by the European Union

απλώς ζήτημα ταλαιπωρίας: μπορεί να αναβάλλει την πρόληψη, τη διάγνωση και την αντιμετώπιση προβλημάτων υγείας.

Όταν η δημόσια υπηρεσία δεν είναι διαθέσιμη εγκαίρως, **η ιδιωτική επιλογή εμφανίζεται ως η μόνη άμεση λύση, αλλά προϋποθέτει οικονομική δυνατότητα.** Οι συμμετέχοντες περιέγραψαν περιπτώσεις όπου μια εξέταση μπορεί να πραγματοποιηθεί άμεσα ιδιωτικά, αλλά το κόστος είναι απαγορευτικό για έναν άνθρωπο με χαμηλή σύνταξη. Επιπλέον, η μετακίνηση σε άλλη περιοχή για την εύρεση γιατρού ή υπηρεσίας συνεπάγεται πρόσθετη δαπάνη, συχνά για ταξί ή άλλο μέσο μεταφοράς.

Η πρόσβαση στην υγεία επηρεάζεται και από τις συμμετοχές στα φάρμακα, στα παραπεμπτικά και στις εξετάσεις. Συμμετέχοντες ανέφεραν ότι άτομα με χρόνια νοσήματα αναγκάζονται να περιορίζουν ή να καθυστερούν την αγωγή τους, επειδή πρέπει να επιλέξουν ανάμεσα στα φάρμακα και σε άλλες βασικές ανάγκες, όπως η διατροφή. Έγιναν επίσης αναφορές σε φάρμακα που δεν καλύπτονται ή δεν συνταγογραφούνται και πρέπει να αγοραστούν ιδιωτικά, καθώς και στην πρόσθετη επιβάρυνση όταν κάποιος επιθυμεί συγκεκριμένο σκεύασμα.

Ιδιαίτερη αναφορά έγινε στην οδοντιατρική φροντίδα, η οποία περιγράφηκε ως οικονομικά απρόσιτη, ιδίως για εργασίες πέρα από τις στοιχειώδεις παρεμβάσεις. Αναφέρθηκαν επίσης τα γυαλιά και άλλες δαπάνες υγείας που δεν είναι εύκολο να καλυφθούν. Συνεπώς, **η έννοια της πρόσβασης στην υγεία πρέπει να περιλαμβάνει όχι μόνο την επείγουσα ή νοσοκομειακή περίθαλψη, αλλά και την πρόληψη, τη συνεχή φροντίδα, την οδοντιατρική και την ψυχική υγεία**.

Οι συμμετέχοντες συνέδεσαν την οικονομική πίεση με επιβάρυνση της ψυχικής υγείας. Περιέγραψαν πώς ο περιορισμός των εξόδων οδηγεί σε παραμονή στο σπίτι, λιγότερες κοινωνικές επαφές και αίσθημα εγκλεισμού, ενώ η αναμονή για πρόσβαση σε δημόσιες υπηρεσίες ψυχικής υγείας μπορεί να αφήσει τις ανάγκες χωρίς έγκαιρη ανταπόκριση. Η ψυχική υγεία αναδείχθηκε τόσο ως αυτοτελές δικαίωμα όσο και ως πεδίο που επηρεάζεται από τη φτώχεια και την κοινωνική απομόνωση.

Co-funded by
the European Union

B.2.3. Κοινωνική και πολιτιστική συμμετοχή που περιορίζεται από το κόστος

Οι συμμετέχοντες περιέγραψαν ότι η χαμηλή σύνταξη περιορίζει σημαντικά τη δυνατότητα συμμετοχής σε εκδρομές, εξόδους με φίλους, γεύματα εκτός σπιτιού, θέατρο, κινηματογράφο, συναυλίες και άλλες πολιτιστικές δραστηριότητες. Το πραγματικό κόστος δεν αφορά μόνο το εισιτήριο ή τη συμμετοχή, αλλά και τη μετακίνηση, το φαγητό, τη διαμονή σε περίπτωση πολυήμερης εκδρομής, ακόμη και την κοινωνική υποχρέωση ενός δώρου. Έτσι, δραστηριότητες που παλαιότερα αποτελούσαν μέρος της καθημερινής ζωής σταδιακά εγκαταλείπονται.

Η ακρίβεια επηρεάζει, σύμφωνα με τις μαρτυρίες, ακόμη και την ποιότητα της διατροφής. Αναφέρθηκε ότι οι άνθρωποι περιορίζουν την αγορά ποιοτικότερων τροφίμων ή επιλέγουν φθηνότερα προϊόντα, προκειμένου να ανταποκριθούν στις υπόλοιπες υποχρεώσεις τους. Η οικονομική ανασφάλεια, επομένως, δεν περιορίζει μόνο την κατανάλωση αλλά και την ευημερία, την υγεία και την κοινωνική ζωή.

Η αποστέρηση κοινωνικών και πολιτιστικών δραστηριοτήτων δεν παρουσιάστηκε ως προσωπική επιλογή ή έλλειψη ενδιαφέροντος. Αντίθετα, οι συμμετέχοντες δήλωσαν ότι έχουν χρόνο και επιθυμία να συμμετέχουν, αλλά δεν έχουν τους αναγκαίους πόρους. Όπως προέκυψε από την συζήτηση επιθυμούν να ασκήσουν το δικαίωμα συμμετοχής στην πολιτιστική ζωή, στην κοινωνική ζωή και στην κοινότητα, και να αντιμετωπίζονται ως ισότιμα μέλη της κοινωνίας ωστόσο συχνά παραμένει μια κοινωνική ομάδα που περιορίζεται στο σπίτι.

B.2.4. Σύνταξη, κοινωνική προστασία και αναγνώριση της άμισθης οικογενειακής συμβολής

Στη συζήτηση τέθηκε το ζήτημα των ανθρώπων που δεν έχουν θεμελιώσει δικαίωμα σε σύνταξη ή λαμβάνουν πολύ περιορισμένη παροχή, επειδή δεν συγκέντρωσαν τον απαιτούμενο αριθμό ενσήμων. Συμμετέχοντες εξέφρασαν την άποψη ότι η κοινωνική προστασία θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη και τα άτομα που έχουν εργαστεί για σημαντικό διάστημα, αλλά δεν συμπλήρωσαν τις τυπικές προϋποθέσεις. Η συζήτηση

Co-funded by the European Union

ανέδειξε την **ανησυχία ότι όσοι δεν έχουν επαρκή ασφαλιστική κάλυψη μπορεί να μένουν χωρίς ουσιαστικό εισόδημα στην Τρίτη Ηλικία.**

Επισημάνθηκε επίσης **η περίπτωση γυναικών που δεν εργάστηκαν με αμειβόμενη απασχόληση ή δεν απέκτησαν προσωπική σύνταξη, αλλά συνέβαλαν επί χρόνια στην ανατροφή των παιδιών και των εγγονιών και στη φροντίδα της οικογένειας.** Οι συμμετέχουσες υπογράμμισαν ότι αυτή η κοινωνικά αναγκαία και συχνά άμισθη εργασία δεν αναγνωρίζεται επαρκώς από το σύστημα κοινωνικής προστασίας. Η εξάρτηση από τη σύνταξη του/της συζύγου ή από ένα μικρό οικογενειακό εισόδημα μπορεί να δημιουργεί **οικονομική ευαλωτότητα και περιορισμένη αυτονομία.**

Οι συμμετέχοντες ανέδειξαν ότι η προστασία των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας και το δικαίωμα στην κοινωνική ασφάλεια δεν θα πρέπει να εξαρτάται αποκλειστικά από την τυπική καταγραφή αμειβόμενης εργασίας, όταν σημαντικές μορφές κοινωνικής συνεισφοράς παρέμειναν εκτός ασφαλιστικού συστήματος, επισημαίνοντας άμεσα ή έμμεσα το ζήτημα της ισότητας των φύλων, καθώς και την αναγνώριση της συνεισφοράς των γυναικών μεγαλύτερης ηλικίας στην οικογένεια και στην κοινωνία.

Β.2.5. Υποστήριξη στην καθημερινότητα, φροντίδα και αυτονομία

Οι ανάγκες φροντίδας αναδείχθηκαν ως κρίσιμο ζήτημα για ανθρώπους που αντιμετωπίζουν προβλήματα κινητικότητας, χρόνιες παθήσεις ή άλλες καταστάσεις που δυσκολεύουν την αυτοεξυπηρέτηση. **Οι συμμετέχοντες αναφέρθηκαν στην ανάγκη πρόσβασης σε φροντιστή, αλλά και στο οικονομικό βάρος που συνεπάγεται η ιδιωτική φροντίδα.** Για ένα άτομο με χαμηλό εισόδημα, η αμειβόμενη υποστήριξη μπορεί να είναι πρακτικά αδύνατη.

Όταν δεν υπάρχει διαθέσιμη δημόσια υποστήριξη, η ευθύνη μεταφέρεται συχνά στην οικογένεια. Ωστόσο, όπως επισημάνθηκε, τα παιδιά ή άλλοι συγγενείς δεν είναι πάντοτε κοντά, καθώς μπορεί να ζουν σε άλλη πόλη ή στο εξωτερικό. Ακόμη και όταν υπάρχουν συγγενείς, οι συμμετέχοντες δεν θεωρούν αυτονόητο ότι πρέπει να αναλάβουν εκείνοι τον ρόλο του φροντιστή. **Διατυπώθηκε ρητά η θέση ότι τα παιδιά δεν πρέπει να αντιμετωπίζονται ως «νοσοκόμοι» των γονιών τους και ότι η βασική ευθύνη για την οργανωμένη υποστήριξη ανήκει στο κράτος.**

Co-funded by the European Union

Αναγνωρίστηκε η χρησιμότητα δημοτικών υπηρεσιών, όπως το πρόγραμμα «Βοήθεια στο Σπίτι», αλλά επισημάνθηκε ότι η κάλυψη βασίζεται σε κοινωνικά κριτήρια και ότι οι διαθέσιμοι εργαζόμενοι δεν επαρκούν για τις ανάγκες. Παράλληλα, υπάρχουν άνθρωποι που δυσκολεύονται σημαντικά, αλλά δεν εντάσσονται στις κατηγορίες που λαμβάνουν υποστήριξη. Έτσι **δημιουργείται ένα κενό για όσους δεν μπορούν να αυτοεξυπηρετηθούν πλήρως, αλλά δεν πληρούν τα κριτήρια των υφιστάμενων προγραμμάτων.**

Μία συμμετέχουσα περιέγραψε ότι, μετά την απώλεια του συζύγου της, έχει αναγκαστεί να μεταβεί μόνη της στο νοσοκομείο με το ΕΚΑΒ, ενώ διστάζει να ζητά επανειλημμένα βοήθεια από συγγενείς. Άλλοι συμμετέχοντες αναφέρθηκαν στην προσφυγή στα παιδιά τους όταν αυτά είναι διαθέσιμα. Οι εμπειρίες αυτές δείχνουν ότι η έλλειψη σταθερών υπηρεσιών υποστήριξης μπορεί να θέσει σε κίνδυνο την αυτονομία, την ασφάλεια και την αξιοπρέπεια των ανθρώπων μεγαλύτερης ηλικίας, με δικαίωμα στην ανεξάρτητη διαβίωση και στην υποστήριξη στην κοινότητα να διακυβεύεται όταν δεν υπάρχουν επαρκείς, προσβάσιμες και συνεχείς υπηρεσίες, ή/και όταν η αξιοπρεπής διαβίωση εξαρτάται αποκλειστικά από την οικονομική δυνατότητα ή τη διαθεσιμότητα συγγενών.

Β.2.6. Ψηφιακός αποκλεισμός και άνιση πρόσβαση σε δημόσιες υπηρεσίες

Η ψηφιοποίηση των δημόσιων υπηρεσιών παρουσιάστηκε ως εξέλιξη που μπορεί να διευκολύνει την εξυπηρέτηση, αλλά ταυτόχρονα δημιουργεί νέους αποκλεισμούς όταν δεν συνοδεύεται από κατάλληλη υποστήριξη και εναλλακτικές διαδικασίες. Οι συμμετέχοντες ανέφεραν δυσκολίες με ηλεκτρονικές αιτήσεις, άυλη συνταγογράφηση, ιστοσελίδες οργανισμών και διαδικασίες που απαιτούν ψηφιακές δεξιότητες. Η δυσκολία δεν αφορά μόνο την έλλειψη εξοικείωσης με την τεχνολογία, αλλά μπορεί να συνδέεται και με προβλήματα όρασης ή άλλες λειτουργικές δυσκολίες.

Ορισμένοι συμμετέχοντες καταφέρνουν να ολοκληρώνουν μόνοι τους ψηφιακές διαδικασίες, ενώ άλλοι χρειάζονται τη βοήθεια συγγενών, δημοτικών υπαλλήλων, λογιστών ή άλλων τρίτων. Η προσφυγή σε λογιστή συνεπάγεται πρόσθετο κόστος, ενώ η εξάρτηση από συγγενείς δεν αποτελεί πάντοτε διαθέσιμη επιλογή.

Co-funded by the European Union

Περιγράφηκε χαρακτηριστικά εμπειρία πολύωρης προσπάθειας σε ηλεκτρονική πλατφόρμα, η οποία κατέληξε σε απογοήτευση και αίσθημα ανεπάρκειας, επειδή δεν υπήρχε αποτελεσματική βοήθεια.

Η συζήτηση ανέδειξε ότι η ψηφιακή αδυναμία μπορεί να επηρεάσει την πρόσβαση σε παροχές και δικαιώματα, όπως αιτήσεις για κοινωνικό τουρισμό ή άλλες δημόσιες υπηρεσίες. Αναφέρθηκε επίσης ότι τα ΚΕΠ δεν είναι πάντοτε επαρκώς ενημερωμένα ή ότι η εξυπηρέτηση εξαρτάται από την ενημέρωση και τη στάση του εκάστοτε υπαλλήλου. Παρότι επισημάνθηκε ότι πολλές διαδικασίες μπορούν να διεκπεραιωθούν δωρεάν από τα ΚΕΠ, η σχετική δυνατότητα δεν είναι πάντα γνωστή ή δεν εφαρμόζεται με συνέπεια.

Οι συμμετέχοντες περιέγραψαν συναισθήματα αδυναμίας, αμηχανίας και υποτίμησης όταν δεν μπορούν να διεκπεραιώσουν μόνοι τους διαδικασίες που θεωρούνται αυτονόητες για νεότερους ανθρώπους. Η ψηφιακή μετάβαση, επομένως, δεν είναι ουδέτερη όταν δεν λαμβάνει υπόψη τις διαφορετικές δεξιότητες, ανάγκες και δυνατότητες πρόσβασης. Το δικαίωμα πρόσβασης στις δημόσιες υπηρεσίες απαιτεί απλές και προσβάσιμες ψηφιακές διαδικασίες, υποστήριξη από εκπαιδευμένο προσωπικό και διατήρηση ουσιαστικών μη ψηφιακών εναλλακτικών.

Β.2.7. Μοναξιά, κοινωνική απομόνωση και ψυχική ευημερία

Η οικονομική δυσκολία αναδείχθηκε ως βασικός λόγος περιορισμού των κοινωνικών επαφών. Οι συμμετέχοντες εξήγησαν ότι ακόμη και μια απλή συνάντηση με φίλους μπορεί να συνεπάγεται έξοδα μετακίνησης, κατανάλωσης ή άλλες κοινωνικές υποχρεώσεις. Ως αποτέλεσμα, έξοδοι που παλαιότερα ήταν συνηθισμένες έχουν περιοριστεί ή διακοπεί. **Η κοινωνική απομόνωση δεν περιγράφηκε μόνο ως απουσία ανθρώπων γύρω από το άτομο, αλλά και ως αδυναμία συμμετοχής σε δραστηριότητες που επιθυμεί, λόγω οικονομικών περιορισμών.**

Στη συζήτηση συνδέθηκε η παραμονή στο σπίτι και η απώλεια κοινωνικών δραστηριοτήτων με την **επιβάρυνση της ψυχολογίας και την εμφάνιση ή ενίσχυση ψυχικών δυσκολιών.** Παράλληλα, η απώλεια συντρόφου, η απουσία παιδιών ή συγγενών από την περιοχή και η δυσκολία μετακίνησης μπορούν να εντείνουν την αίσθηση ότι το άτομο πρέπει να αντιμετωπίζει μόνο του τις ανάγκες του.

Co-funded by the European Union

Η κοινωνική συμμετοχή και η ψυχική ευημερία συνδέονται άμεσα με το δικαίωμα στην υγεία, στην αξιοπρεπή διαβίωση και στη συμμετοχή στην κοινότητα. Η αντιμετώπιση της μοναξιάς δεν μπορεί να περιορίζεται σε παραινέσεις προς τους ίδιους τους ανθρώπους να κοινωνικοποιηθούν, όταν οι οικονομικές, μεταφορικές και υπηρεσιακές συνθήκες καθιστούν τη συμμετοχή δύσκολη, όπως σημειώνουν οι συμμετέχοντες.

Β.2.8. Ασφάλεια στη γειτονιά και δυνατότητα μετακίνησης

Οι συμμετέχοντες δεν παρέλειψαν να αναφερθούν και στο αίσθημα ανασφάλειας κατά την έξοδο από το σπίτι. Έγινε αναφορά σε περιστατικά βίας που ακούγονται στη δημόσια σφαίρα και στην ανάγκη ενισχυμένης αστυνόμευσης. **Η έλλειψη ασφάλειας μπορεί να περιορίσει περαιτέρω την κίνηση και την κοινωνική ζωή, ιδίως όταν το άτομο δεν έχει τη δυνατότητα να χρησιμοποιεί ταξί ή άλλο μέσο μεταφοράς.**

Η οικονομική δυνατότητα συνδέθηκε και με την προσωπική ασφάλεια στην κατοικία: συμμετέχων ανέφερε ότι, εάν είχε περισσότερα χρήματα, θα μπορούσε να μετακομίσει σε άλλη περιοχή ή να ενισχύσει την ασφάλεια του σπιτιού με συναγερμό, πόρτες, παράθυρα ασφαλείας ή κάμερες. Η δυνατότητα να αισθάνεται κανείς ασφαλής δεν θα πρέπει, ωστόσο, να εξαρτάται αποκλειστικά από την ατομική οικονομική δυνατότητα. Το ζήτημα, όπως σημειώνουν οι συμμετέχοντες, συνδέεται με την ασφάλεια στον δημόσιο χώρο, την προσβασιμότητα της γειτονιάς και την ισότιμη δυνατότητα μετακίνησης και συμμετοχής.

Β.3. Τι ζητούν από τη Σύμβαση του ΟΗΕ

Κανένας από τους 14 συμμετέχοντες δεν είχε ακούσει προηγουμένως για τη διαδικασία του ΟΗΕ σχετικά με τη δημιουργία διεθνούς Σύμβασης για τα δικαιώματα των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας. Η διαπίστωση αυτή υπογραμμίζει την ανάγκη ενημέρωσης και ουσιαστικής συμμετοχής των ίδιων των μεγαλύτερων σε ηλικία ανθρώπων στη συζήτηση για ένα κείμενο που τους αφορά άμεσα.

Όταν κλήθηκαν να προτείνουν τι θα ήθελαν οπωσδήποτε να περιλαμβάνει η Σύμβαση, διατύπωσαν συγκεκριμένες προσδοκίες:

Co-funded by the European Union

- **Ισότητα χωρίς εξαιρέσεις:** να ισχύουν τα δικαιώματα για όλους τους ανθρώπους, χωρίς εξαιρέσεις μεταξύ κρατών ή λαών και χωρίς διακρίσεις.
- Σεβασμός στην τρίτη ηλικία και στα δικαιώματα των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας, με **αναγνώριση της αξιοπρέπειας και της ισότιμης θέσης τους.**
- **Αύξηση των συντάξεων και διασφάλιση επαρκούς εισοδήματος**, ώστε οι άνθρωποι να μπορούν να καλύπτουν τις ανάγκες τους και να ζουν με αξιοπρέπεια.
- **Δικαίωμα στην αξιοπρεπή διαβίωση**, το οποίο να εξασφαλίζει πραγματική δυνατότητα πρόσβασης σε υγεία, φροντίδα, κοινωνική ζωή και βασικά αγαθά.

Οι συμμετέχοντες ζήτησαν να αξιολογούνται οι συντάξεις και οι παροχές με βάση το πραγματικό κόστος ζωής και όχι να αντιμετωπίζονται οι οικονομικές ενισχύσεις ως «ελεημοσύνη». Η φράση ***«θέλουμε αυτά που δικαιούμαστε»*** αποτυπώνει την αντίληψη ότι η κοινωνική προστασία αποτελεί δικαίωμα και όχι χάρη ή προαιρετική παροχή.

Β.4. Κύρια δικαιώματα που αναδείχθηκαν και χρήζουν προστασίας και προώθησης

Με βάση τις εμπειρίες και τις ανάγκες που αναδείχθηκαν κατά τη συζήτηση, προκύπτουν ορισμένα βασικά δικαιώματα που απαιτούν ουσιαστική προστασία και προώθηση. Τα δικαιώματα αυτά συνδέονται άμεσα με τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας στην καθημερινότητά τους και με τα εμπόδια που περιορίζουν την ισότιμη πρόσβαση σε βασικές υπηρεσίες, την αξιοπρεπή διαβίωση και την ενεργό συμμετοχή στην κοινωνία.

- **Δικαίωμα στην κοινωνική ασφάλεια και σε επαρκές εισόδημα:** Η ανάγκη για συντάξεις και κοινωνικές παροχές που επαρκούν για τις πραγματικές ανάγκες, καθώς και προστασία όσων δεν θεμελιώνουν πλήρες συνταξιοδοτικό δικαίωμα.

Co-funded by the European Union

- **Δικαίωμα σε αξιοπρεπές επίπεδο διαβίωσης**: Η δυνατότητα κάλυψης βασικών αναγκών, όπως διατροφή, θέρμανση, στέγαση και καθημερινές μετακινήσεις, χωρίς αναγκαστικές στερήσεις.
- **Δικαίωμα στην υγεία:** Έγκαιρη και οικονομικά προσιτή πρόσβαση σε γιατρούς, εξετάσεις, φάρμακα, οδοντιατρική φροντίδα και υπηρεσίες ψυχικής υγείας.
- **Δικαίωμα στην ανεξάρτητη διαβίωση και στην υποστήριξη στην κοινότητα:** Πρόσβαση σε επαρκείς υπηρεσίες φροντίδας και κατ' οίκον υποστήριξης, χωρίς αποκλειστική εξάρτηση από συγγενείς ή ιδιωτικούς πόρους.
- **Δικαίωμα συμμετοχής στην κοινωνική και πολιτιστική ζωή**: Οικονομικές και πρακτικές προϋποθέσεις για συμμετοχή σε κοινωνικές συναντήσεις, εκδρομές, πολιτιστικές δραστηριότητες και ζωή στην κοινότητα.
- **Δικαίωμα στην ισότιμη πρόσβαση στις δημόσιες υπηρεσίες:** Προσβάσιμες διαδικασίες, ψηφιακή υποστήριξη και διατήρηση εναλλακτικών τρόπων εξυπηρέτησης για όσους δεν μπορούν να χρησιμοποιήσουν ψηφιακά μέσα.
- **Δικαίωμα στην ισότητα και απαγόρευση των διακρίσεων:** Αποφυγή πρακτικών αποκλεισμού λόγω ηλικίας, εισοδήματος, αναπηρίας, τόπου κατοικίας ή έλλειψης ψηφιακών δεξιοτήτων.
- **Δικαίωμα στην ασφάλεια και στην ψυχική ευημερία:** Αίσθημα ασφάλειας στην κατοικία και στη γειτονιά, δυνατότητα μετακίνησης και προστασία από συνθήκες που εντείνουν τη μοναξιά και την απομόνωση.

Β.5. Συμπεράσματα

Το βασικό συμπέρασμα του focus group είναι ότι η φτώχεια και ο κοινωνικός αποκλεισμός δεν αποτελούν μεμονωμένα προβλήματα, αλλά παράγοντες που αλληλοενισχύονται και περιορίζουν την πραγματική άσκηση πολλών δικαιωμάτων. Το χαμηλό εισόδημα επηρεάζει την πρόσβαση στην υγεία, τη φροντίδα, τη διατροφή, τη μετακίνηση και την κοινωνική συμμετοχή. Ταυτόχρονα, η έλλειψη υπηρεσιών και οι ψηφιακές απαιτήσεις αυξάνουν την εξάρτηση από τρίτους και εντείνουν την ανασφάλεια.

Co-funded by the European Union

Η ύπαρξη μιας δημόσιας υπηρεσίας ή κοινωνικής παροχής δεν αρκεί, εάν η πρόσβαση είναι καθυστερημένη, γεωγραφικά δύσκολη, οικονομικά επιβαρυντική ή εξαρτάται από δεξιότητες και υποστήριξη που δεν διαθέτουν όλοι. Η ουσιαστική κατοχύρωση δικαιωμάτων απαιτεί υπηρεσίες έγκαιρες, προσβάσιμες, οικονομικά προσιτές και σχεδιασμένες με βάση τις διαφορετικές ανάγκες των ανθρώπων μεγαλύτερης ηλικίας.

Η υγεία αναδείχθηκε ως πεδίο όπου οι οικονομικές ανισότητες μετατρέπονται άμεσα σε ανισότητες πρόσβασης. Όταν η δημόσια περίθαλψη δεν μπορεί να ανταποκριθεί εγκαίρως, όσοι έχουν οικονομική δυνατότητα στρέφονται στον ιδιωτικό τομέα, ενώ όσοι δεν έχουν αναγκάζονται να περιμένουν ή να στερούνται εξετάσεις και θεραπείες. Το ζήτημα δεν αφορά μόνο την ποιότητα των υπηρεσιών, αλλά την ισότητα και την προστασία της υγείας.

Η κοινωνική συμμετοχή αναγνωρίστηκε ως ουσιαστικό μέρος μιας αξιοπρεπούς ζωής. Η αδυναμία συμμετοχής σε δραστηριότητες λόγω κόστους οδηγεί σε περιορισμό των σχέσεων, σε παραμονή στο σπίτι και σε επιβάρυνση της ψυχικής υγείας. Η αντιμετώπιση της κοινωνικής απομόνωσης προϋποθέτει μέτρα που μειώνουν τα οικονομικά και πρακτικά εμπόδια συμμετοχής.

Οι συμμετέχοντες δεν θεωρούν ότι η οικογένεια μπορεί ή πρέπει να υποκαθιστά τις δημόσιες υπηρεσίες. Η απουσία συγγενών από την περιοχή, οι υποχρεώσεις τους, αλλά και η επιθυμία των μεγαλύτερων ανθρώπων να μη μεταφέρουν όλο το βάρος στα παιδιά τους, καθιστούν αναγκαία την ανάπτυξη επαρκών υπηρεσιών στην κοινότητα.

Η ψηφιοποίηση, χωρίς κατάλληλη υποστήριξη και μη ψηφιακές εναλλακτικές, μπορεί να μετατρέψει την πρόσβαση σε δημόσιες υπηρεσίες σε προνόμιο όσων διαθέτουν εξοπλισμό, δεξιότητες και βοήθεια. Η ισότιμη πρόσβαση απαιτεί εκπαίδευση, ανθρώπινη υποστήριξη και διοικητικές διαδικασίες που δεν αποκλείουν όσους δυσκολεύονται να χρησιμοποιήσουν την τεχνολογία.

Η τοποθέτηση των συμμετεχόντων απέναντι στη Σύμβαση του ΟΗΕ ήταν σαφώς δικαιωματική: ζήτησαν ισότητα, σεβασμό, επαρκείς συντάξεις και αξιοπρεπή διαβίωση. Η φράση «αυτά που δικαιούμαστε και όχι σαν ελεημοσύνη» αποτελεί κεντρικό μήνυμα της συζήτησης. Οι άνθρωποι μεγαλύτερης ηλικίας δεν ζητούν να

Co-funded by
the European Union

αντιμετωπίζονται ως αποδέκτες φιλανθρωπίας, αλλά ως ισότιμοι φορείς δικαιωμάτων, με δυνατότητα να ζουν με αυτονομία, ασφάλεια και συμμετοχή.

Co-funded by
the European Union

PEOPLE BEHIND

A historic moment for the rights of older people
Advancing the dialogue in Greece

03

Αναπηρία και προβλήματα υγείας

ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ

3

Αναπηρία και προβλήματα υγείας

Γ. FOCUS GROUP 3: Ηλικιωμένοι με αναπηρία ή προβλήματα υγείας

Εμπόδια στην αυτονομία, την προσβασιμότητα και την αξιοπρεπή φροντίδα

Γ.1. Σκοπός και σύνθεση της συζήτησης

Το τρίτο focus group επικεντρώθηκε στις εμπειρίες ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας που αντιμετωπίζουν αναπηρία, προβλήματα υγείας ή λειτουργικούς περιορισμούς, καθώς και ατόμων που παρέχουν φροντίδα σε σύντροφο με αυξημένες ανάγκες υποστήριξης. Κεντρικός στόχος ήταν να καταγραφούν τα εμπόδια που επηρεάζουν την ανεξάρτητη διαβίωση, την πρόσβαση στις υπηρεσίες, την καθημερινή αυτονομία και την αξιοπρέπεια. Η συζήτηση εξέτασε τόσο τις ατομικές δυσκολίες που συνδέονται με την κατάσταση υγείας όσο και τον τρόπο με τον οποίο το φυσικό περιβάλλον, οι δημόσιες υπηρεσίες, οι συγκοινωνίες και οι συμπεριφορές των άλλων ανθρώπων μπορούν να εντείνουν ή να περιορίσουν αυτούς τους περιορισμούς.

Συμμετείχαν 11 άτομα: 10 γυναίκες και 1 άνδρας. Δέκα άτομα ήταν 65–74 ετών και ένα άτομο 85 ετών και άνω. Έξι άτομα διέμεναν μόνα και πέντε με σύντροφο. Οι συμμετέχοντες προέρχονταν από την ευρύτερη περιοχή της Αττικής. Δέκα δήλωσαν συνταξιούχοι και ένα άτομο άλλη εργασιακή κατάσταση. Ως προς τις καθημερινές δυσκολίες, καταγράφηκαν περιορισμοί στην κίνηση για επτά άτομα, στην όραση ή/και την ακοή για εννέα και χρόνια πάθηση για δύο άτομα.

Γ.2. Κύρια ευρήματα: ανάγκες, προβλήματα και εμπόδια

Γ.2.1. Αξιοπρέπεια, αυτονομία και δικαίωμα στην υποστήριξη

Όταν οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να περιγράψουν τι σημαίνει να μεγαλώνει κανείς με αξιοπρέπεια, αναφέρθηκαν σε μια άνετη και ασφαλή καθημερινότητα, στην πρόσβαση σε ένα λειτουργικό σύστημα υγείας και στη δυνατότητα να συμμετέχουν στην κοινωνική ζωή, να πηγαίνουν εκδρομές ή στο θέατρο. Παράλληλα, τόνισαν τη σημασία της αυτονομίας: να μπορούν να καλύπτουν τις ανάγκες τους και να παίρνουν

Co-funded by the European Union

αποφάσεις για τον εαυτό τους χωρίς να εξαρτώνται διαρκώς από την οικογένεια ή τρίτους.

Ωστόσο, η συζήτηση ανέδειξε μια σημαντική διάκριση: **η αξιοπρέπεια δεν ταυτίζεται με την πλήρη ανεξαρτησία ή με την απουσία αναπηρίας και προβλημάτων υγείας.** Επισημάνθηκε ότι και ένας άνθρωπος που είναι κατάκοιτος ή χρειάζεται συνεχή φροντίδα έχει δικαίωμα στην αξιοπρέπεια, μέσα από την κατάλληλη φροντίδα, τα αναγκαία φάρμακα και τον σεβασμό στις ανάγκες του. Η ανάγκη βοήθειας δεν αναιρεί την αυτονομία ή την αξία του ανθρώπου.

Αναδείχθηκε επίσης η διαφορά ανάμεσα στη βοήθεια που ζητά ή επιλέγει το ίδιο το άτομο και στην υποκατάσταση της βούλησής του από άλλους. Η υποστήριξη είναι συμβατή με την αξιοπρέπεια όταν ανταποκρίνεται στις ανάγκες και στις επιλογές του ανθρώπου. Αντίθετα, όπως είπαν οι συμμετέχοντες, όταν τρίτοι αποφασίζουν ότι κάποιος δεν πρέπει να κάνει κάτι, ενώ θα μπορούσε να το κάνει με τον δικό του ρυθμό ή με κατάλληλη διευκόλυνση, περιορίζεται η προσωπική του αυτονομία.

Γ.2.2. Εμπόδια στο δομημένο περιβάλλον και στις καθημερινές μετακινήσεις

Οι καθημερινές διαδρομές, ακόμη και για απλές δραστηριότητες όπως η μετάβαση στη λαϊκή αγορά, στο σούπερ μάρκετ ή σε ένα κατάστημα της γειτονιάς, περιεγράφηκαν ως δύσκολες για ανθρώπους με κινητικούς περιορισμούς ή προβλήματα όρασης. Ο πόνος στα γόνατα, η κόπωση και η δυσκολία στο περπάτημα επιβαρύνονται από πεζοδρόμια με ανασηκωμένες ή σπασμένες πλάκες, εμπόδια, δέντρα και κατασκευές που περιορίζουν το διαθέσιμο πλάτος, καθώς και από οχήματα ή μηχανές που σταθμεύουν πάνω στα πεζοδρόμια και στις ράμπες.

Οι συμμετέχοντες ανέφεραν ότι συχνά αναγκάζονται να κατεβαίνουν στο οδόστρωμα για να συνεχίσουν τη διαδρομή τους. Αυτό δημιουργεί κινδύνους, ιδίως όταν υπάρχει περιορισμένη όραση, όταν είναι νύχτα ή όταν το άτομο χρησιμοποιεί μπαστούνι ή άλλο βοήθημα. Αναφέρθηκαν επίσης ακαθαρσίες ζώων στα πεζοδρόμια, που μπορεί να προκαλέσουν ολισθήσεις και πτώσεις. **Η ακατάλληλη κατάσταση του δημόσιου χώρου δεν αποτελεί απλώς ζήτημα άνεσης· μπορεί να περιορίσει την έξοδο από το σπίτι και να αυξήσει τον κίνδυνο τραυματισμού**.

Co-funded by
the European Union

Σημαντικό εμπόδιο αποτελούν και οι σκάλες, τόσο σε παλαιότερα κτίρια υπηρεσιών όσο και στις πολυκατοικίες όπου κατοικούν οι ίδιοι οι συμμετέχοντες. Η απουσία ανελκυστήρα δυσκολεύει την είσοδο και έξοδο από την κατοικία, τη μεταφορά προϊόντων και την πρόσβαση σε ιατρικές υπηρεσίες. Περιγράφηκε περίπτωση όπου κάποιος αφήνει τα ψώνια κάτω από το σπίτι και περιμένει να βρεθεί άλλος άνθρωπος για να τα ανεβάσει. Τέθηκε επίσης το ερώτημα ποιος θα βοηθήσει έναν άνθρωπο που δεν μπορεί να περπατήσει να κατέβει από πολυκατοικία χωρίς ασανσέρ για να κάνει ακόμη και μια ακτινογραφία.

Οι συμμετέχοντες συνέδεσαν την προσβασιμότητα με την ισότιμη παρουσία στον δημόσιο χώρο. Η αναφορά σε άλλες χώρες, όπου οι άνθρωποι με αμαξίδια ή κινητικές δυσκολίες μπορούν να κυκλοφορούν περισσότερο, ανέδειξε ότι η ορατότητα των ανθρώπων με αναπηρία εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από το αν το περιβάλλον τους επιτρέπει να βγουν από το σπίτι.

Γ.2.3. Δημόσιες συγκοινωνίες και δυνατότητα ανεξάρτητης μετακίνησης

Οι δημόσιες συγκοινωνίες περιγράφηκαν ως ανεπαρκώς προσαρμοσμένες στις ανάγκες ανθρώπων με κινητικές δυσκολίες. Αναφέρθηκαν ψηλά σκαλοπάτια στα λεωφορεία και απουσία ή μη διαθεσιμότητα της αναδιπλούμενης ράμπας που θα επέτρεπε την ευκολότερη επιβίβαση. Για τον προαστιακό επισημάνθηκε η υψομετρική διαφορά ανάμεσα στην αποβάθρα και στο δάπεδο του συρμού, η οποία καθιστά δύσκολη ή αδύνατη την επιβίβαση και αποβίβαση για άτομα με κινητικούς περιορισμούς.

Εκτός από την προσβασιμότητα των οχημάτων, συζητήθηκε **η ανάγκη για συχνότερα δρομολόγια και κάλυψη περισσότερων γειτονιών**. Η απόσταση από τη στάση μπορεί να αποτελεί από μόνη της εμπόδιο για ανθρώπους που δεν μπορούν να περπατήσουν πολύ ή να ανεβοκατεβαίνουν εύκολα. Η συγκοινωνία, επομένως, χρειάζεται να σχεδιάζεται με βάση την πραγματική δυνατότητα πρόσβασης από την κατοικία έως τον προορισμό και όχι μόνο με βάση την ύπαρξη ενός δρομολογίου.

Η δυσκολία στις μετακινήσεις περιορίζει την πρόσβαση σε υπηρεσίες, αγορές, κοινωνικές δραστηριότητες και στην ίδια τη γειτονιά. Η ανεξάρτητη διαβίωση

Co-funded by the European Union

προϋποθέτει ότι ο άνθρωπος μπορεί να μετακινηθεί με ασφάλεια και αξιοπιστία, χωρίς να χρειάζεται κάθε φορά να εξασφαλίζει συνοδό ή ιδιωτική μεταφορά.

Γ.2.4. Πρόσβαση στο σύστημα υγείας και συνέχεια της φροντίδας

Οι συμμετέχοντες εξέφρασαν έντονη δυσαρέσκεια για τη λειτουργία του συστήματος υγείας, εστιάζοντας στις μεγάλες αναμονές για ραντεβού και στο κόστος της ταχύτερης πρόσβασης. Αναφέρθηκε περίπτωση ανθρώπου με πρόβλημα ωχράς κηλίδας, ο οποίος χρειάζεται να περιμένει επτά έως οκτώ μήνες για ραντεβού σε νοσοκομείο, ενώ ένα απογευματινό ραντεβού κοστίζει 60 ευρώ. Η δυνατότητα να εξυπηρετηθεί κάποιος νωρίτερα συνδέεται έτσι με την οικονομική του δυνατότητα.

Επισημάνθηκε επίσης ότι **το κλείσιμο τοπικών ιατρείων αναγκάζει τους κατοίκους να μετακινούνται σε άλλες περιοχές**. Για έναν άνθρωπο που χρησιμοποιεί μπαστούνι ή έχει δυσκολία στο περπάτημα, η μετακίνηση σε άλλη πόλη ή γειτονιά αποτελεί πρόσθετο εμπόδιο. Η πρόσβαση στην υγεία δεν εξαρτάται μόνο από το αν υπάρχει γιατρός ή νοσοκομείο, αλλά και από το αν μπορεί ο ασθενής να φτάσει σε αυτό και να εξυπηρετηθεί εγκαίρως.

Οι προσωπικές μαρτυρίες ανέδειξαν επίσης τις επιπτώσεις συγκεκριμένων προβλημάτων υγείας στην καθημερινότητα. Αναφέρθηκαν δυσκολίες στην ανάγνωση λόγω προβλήματος όρασης, περιορισμοί στις οικιακές εργασίες, στην κάμψη του σώματος και στην ανύψωση βάρους, καθώς και η ανάγκη για συχνές αλλαγές ή φροντίδα κατά τη διάρκεια εξόδου από το σπίτι. Οι περιορισμοί αυτοί επηρεάζουν όχι μόνο την υγεία, αλλά και τη δυνατότητα εργασιών, μετακίνησης και συμμετοχής στην κοινωνική ζωή.

Η συζήτηση ανέδειξε **την ανάγκη για υπηρεσίες υγείας που να είναι έγκαιρες, οικονομικά προσιτές και οργανωμένες με τρόπο που λαμβάνει υπόψη τις λειτουργικές ανάγκες του κάθε ασθενούς**. Η φροντίδα δεν μπορεί να θεωρείται επαρκής όταν ο άνθρωπος πρέπει να περιμένει μήνες ή να πληρώσει για να λάβει υπηρεσία που χρειάζεται.

Co-funded by
the European Union

Γ.2.5. Σεβασμός της βούλησης και επικοινωνία με τους επαγγελματίες υγείας

Ένα ιδιαίτερα σημαντικό ζήτημα που αναδείχθηκε αφορά **στον τρόπο με τον οποίο ορισμένοι επαγγελματίες υγείας απευθύνονται στους μεγαλύτερους ασθενείς όταν συνοδεύονται από νεότερα μέλη της οικογένειας**. Συμμετέχοντες περιέγραψαν περιστατικά κατά τα οποία ο γιατρός απευθύνεται στο παιδί ή στον συνοδό, αντί να απευθύνεται πρώτα στον ίδιο τον άνθρωπο που εξετάζει. Η συμπεριφορά αυτή μπορεί να δημιουργήσει την εντύπωση ότι λόγω ηλικίας ο ασθενής δεν κατανοεί, δεν θυμάται ή δεν είναι σε θέση να συμμετάσχει στη συζήτηση.

Οι συμμετέχοντες υπογράμμισαν ότι η ενημέρωση του συνοδού μπορεί να είναι χρήσιμη, για παράδειγμα όταν ο ασθενής πονά ή δυσκολεύεται να συγκρατήσει όλες τις πληροφορίες. Ωστόσο, αυτό δεν πρέπει να οδηγεί στην παράκαμψη του ίδιου του ανθρώπου. Η επικοινωνία χρειάζεται να γίνεται πρωτίστως με τον ασθενή, να του παρέχεται χρόνος να ρωτήσει και να αποφασίσει, και να εμπλέκεται ο συνοδός με τον τρόπο που επιθυμεί ο ίδιος.

Αναφέρθηκε ότι ορισμένοι συμμετέχοντες χρειάστηκε να επαναφέρουν τον γιατρό στη συζήτηση, υπενθυμίζοντας ότι οι ίδιοι είναι οι άμεσα ενδιαφερόμενοι. Η φράση ***«είμαι εδώ, δεν είμαι αόρατη»*** αποτυπώνει με σαφήνεια την ανάγκη αναγνώρισης της προσωπικότητας, της βούλησης και της ικανότητας λήψης αποφάσεων των ανθρώπων μεγαλύτερης ηλικίας. Το δικαίωμα στην υγεία συνδέεται επομένως και με το δικαίωμα στην ενημερωμένη συναίνεση, στην προσωπική αυτονομία και στην ισότιμη μεταχείριση.

Γ.2.6. Προσβασιμότητα της πληροφορίας και ψηφιακές διαδικασίες

Οι δυσκολίες πρόσβασης δεν περιορίζονται στο φυσικό περιβάλλον. Οι συμμετέχοντες ανέφεραν ότι οι ηλεκτρονικές διαδικασίες και η χρήση υπολογιστή για την έκδοση εγγράφων ή τη διεκπεραίωση υποθέσεων δημιουργούν εμπόδια για ανθρώπους που δεν έχουν εξοικειωθεί με την τεχνολογία. Ζητήθηκε μεγαλύτερη εκπαίδευση στις ψηφιακές δεξιότητες, αλλά και πρακτική βοήθεια ώστε οι διαδικασίες να μπορούν να ολοκληρώνονται χωρίς να απαιτείται διαρκώς η παρέμβαση τρίτων.

Co-funded by the European Union

Παράλληλα, τα μικρά γράμματα στις συσκευασίες προϊόντων δυσκολεύουν ιδιαίτερα όσους έχουν προβλήματα όρασης. Η δυσκολία δεν αφορά μόνο την ανάγνωση γενικών πληροφοριών, αλλά και ουσιώδη στοιχεία όπως τα συστατικά, η περιεκτικότητα σε ζάχαρη ή η προέλευση του προϊόντος. **Η δυνατότητα πρόσβασης στην πληροφορία είναι σημαντική για την αυτονομία, την ασφάλεια και τη λήψη καθημερινών αποφάσεων.**

Οι αναφορές αυτές υπογραμμίζουν ότι η προσβασιμότητα πρέπει να περιλαμβάνει τόσο τις ψηφιακές υπηρεσίες όσο και την έντυπη και εμπορική πληροφορία. Η τεχνολογία μπορεί να διευκολύνει, μόνο εφόσον είναι σχεδιασμένη ώστε να μπορεί να χρησιμοποιηθεί από ανθρώπους με διαφορετικές δεξιότητες και αισθητηριακές δυνατότητες.

Γ.2.7. Καθημερινή αυτοεξυπηρέτηση και διατήρηση της προσωπικής ανεξαρτησίας

Όταν οι συμμετέχοντες ρωτήθηκαν ποιες δραστηριότητες θέλουν να συνεχίσουν να αποφασίζουν και να πραγματοποιούν οι ίδιοι, αναφέρθηκαν σε απλές αλλά ουσιαστικές πλευρές της καθημερινότητας: να ψωνίζουν ό,τι επιθυμούν, να καθαρίζουν το σπίτι, να πλένουν, να περπατούν, να γυμνάζονται και να βγαίνουν έξω. **Η αυτοεξυπηρέτηση δεν παρουσιάστηκε ως αφηρημένη έννοια, αλλά ως δυνατότητα διατήρησης του ελέγχου της καθημερινής ζωής**.

Οι συμμετέχοντες αναγνώρισαν ότι με την πάροδο του χρόνου ορισμένες δραστηριότητες μπορεί να γίνονται δυσκολότερες και ότι ενδέχεται να χρειαστεί να ζητήσουν βοήθεια. Η ανάγκη υποστήριξης, όμως, δεν σημαίνει ότι πρέπει να αφαιρείται από τον άνθρωπο η δυνατότητα επιλογής. Η βοήθεια θα πρέπει να παρέχεται με τρόπο που διατηρεί όσο το δυνατόν περισσότερο τις δεξιότητες, τις προτιμήσεις και τους προσωπικούς ρυθμούς του.

Η συζήτηση για τη διαχείριση χρημάτων και τις καθημερινές αποφάσεις έδειξε ότι ορισμένοι συμμετέχοντες αναθέτουν οικειοθελώς συγκεκριμένες πρακτικές υποθέσεις σε παιδιά ή άλλα μέλη της οικογένειας, επειδή εκείνα έχουν μεγαλύτερη εξοικείωση ή δυνατότητα σύγκρισης επιλογών. Το κρίσιμο ζήτημα είναι να διακρίνεται η υποστήριξη που επιλέγει ο ίδιος ο άνθρωπος από την αυθαίρετη υποκατάσταση της βούλησής του.

Co-funded by the European Union

Γ.2.8. Φροντίδα στο σπίτι, οικογενειακή υποστήριξη και ευθύνη της Πολιτείας

Οι συμμετέχοντες περιέγραψαν ότι, όταν προκύπτει ανάγκη φροντίδας, συχνά στρέφονται σε παιδιά, αδέλφια ή άλλα συγγενικά πρόσωπα. Αναφέρθηκε περίπτωση όπου, μετά από κάταγμα και αδυναμία μετακίνησης, η βοήθεια από την αδελφή ή τα παιδιά ήταν αναγκαία για την προμήθεια βασικών αγαθών. Άλλο άτομο περιέγραψε ότι παρέχει το ίδιο το μεγαλύτερο μέρος της φροντίδας στον σύζυγό του, αλλά σε στιγμές σωματικής επιβάρυνσης χρειάζεται τη βοήθεια παιδιού και εγγονής.

Ταυτόχρονα, οι συμμετέχοντες έθεσαν το ερώτημα τι συμβαίνει όταν κάποιος δεν έχει παιδιά ή διαθέσιμο οικογενειακό δίκτυο. Η εξάρτηση αποκλειστικά από συγγενείς θεωρήθηκε ανεπαρκής λύση, καθώς και οι συγγενείς έχουν τη δική τους ζωή και υποχρεώσεις. Διατυπώθηκε σαφώς η άποψη ότι **η ευθύνη για την οργανωμένη φροντίδα δεν μπορεί να μεταφέρεται εξ ολοκλήρου στην οικογένεια και ότι η κρατική μέριμνα είναι ελλιπής.**

Το πρόγραμμα «Βοήθεια στο Σπίτι» αναγνωρίστηκε ως σημαντική υπηρεσία, αλλά αναφέρθηκαν περιορισμοί ως προς τα κριτήρια ένταξης, τη διαθεσιμότητα προσωπικού και την κάλυψη των αναγκών. Επισημάνθηκε ότι οι υπηρεσίες δεν μπορούν να εξυπηρετήσουν όλους όσοι χρειάζονται βοήθεια και ότι προτεραιότητα δίνεται συχνά στα πιο βαριά περιστατικά. Αναφέρθηκε επίσης ότι η υπηρεσία δεν λειτουργεί τα Σαββατοκύριακα, με αποτέλεσμα οι άνθρωποι να χρειάζεται να προγραμματίζουν εκ των προτέρων ή να βρίσκουν άλλες λύσεις.

Οι συμμετέχοντες εξέφρασαν την επιθυμία να παραμείνουν στο σπίτι τους ακόμη και αν στο μέλλον χρειαστούν περισσότερη φροντίδα, με καθημερινή υποστήριξη που θα καλύπτεται από κρατική μέριμνα και όχι αποκλειστικά από τους ίδιους. Παράλληλα, κάποιοι δήλωσαν θετικοί σε εναλλακτικές μορφές οργανωμένης κατοίκησης, με ανεξάρτητους χώρους διαβίωσης και πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας και υποστήριξης, εφόσον αυτές παρέχονται με οικονομικά προσιτούς όρους. Οι προτιμήσεις δεν ήταν απολύτως ενιαίες: για ορισμένους η παραμονή στο προσωπικό τους σπίτι αποτελεί σαφή προτεραιότητα.

Co-funded by the European Union

Γ.2.9. Ηλικιακές διακρίσεις, στερεότυπα και κοινωνικός σεβασμός

Οι συμμετέχοντες δήλωσαν ότι έχουν βιώσει διαφορετική αντιμετώπιση λόγω ηλικίας. Περιγράφηκαν περιστατικά στα οποία η ηλικία θεωρήθηκε ένδειξη μειωμένης ικανότητας, όπως όταν επαγγελματίας αμφισβήτησε αν μια μεγαλύτερη γυναίκα μπορούσε να διαβάσει ή να υπογράψει χωρίς γυαλιά. Άλλοι ανέφεραν ότι οι μεγαλύτεροι άνθρωποι υποτιμώνται από το περιβάλλον τους, ακόμη και από συγγενείς ή επαγγελματίες υγείας.

Αναφέρθηκε επίσης ότι η συμπεριφορά των οδηγών αλλάζει όταν ένας άνθρωπος κρατά μπαστούνι: τότε συχνά επιδεικνύεται μεγαλύτερη προσοχή και παραχωρείται προτεραιότητα στη διέλευση. Η παρατήρηση αυτή ανέδειξε ότι ο σεβασμός δεν θα πρέπει να εξαρτάται από το αν η αναπηρία ή η δυσκολία είναι ορατή. Οι άνθρωποι μεγαλύτερης ηλικίας και τα άτομα με μη εμφανείς περιορισμούς δικαιούνται την ίδια προσοχή και ισότιμη μεταχείριση.

Η ηλικία δεν πρέπει να αντιμετωπίζεται ως τεκμήριο ανικανότητας. Η αναγνώριση της προσωπικότητας, της εμπειρίας και της ικανότητας λήψης αποφάσεων των μεγαλύτερων ανθρώπων αποτελεί βασική προϋπόθεση για την προστασία της αξιοπρέπειας και την αποτροπή του ηλικιακού αποκλεισμού.

Γ.3. Τι ζητούν οι συμμετέχοντες από τη Σύμβαση του ΟΗΕ

Οι συμμετέχοντες δήλωσαν ότι δεν είχαν ακούσει προηγουμένως για τη διαδικασία του ΟΗΕ σχετικά με τη δημιουργία Σύμβασης για τα δικαιώματα των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας. Όταν ρωτήθηκαν τι θα ήθελαν να περιλαμβάνει ένα άρθρο γραμμένο από τους ίδιους, η απάντηση που καταγράφηκε ήταν **η ανάγκη για καλύτερη ποιότητα ζωής των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας και καλύτερο σύστημα υγείας**.

Παρότι η τελική διατύπωση ήταν σύντομη, το σύνολο της συζήτησης προσδιορίζει με μεγαλύτερη σαφήνεια τι σημαίνουν αυτές οι δύο προτεραιότητες στην πράξη:

- **προσβάσιμο φυσικό περιβάλλον και συγκοινωνίες**
- **έγκαιρη και οικονομικά προσιτή υγειονομική φροντίδα**

Co-funded by the European Union

- **υπηρεσίες υποστήριξης στο σπίτι**
- **σεβασμός της βούλησης του ασθενούς**
- **δυνατότητα αυτοεξυπηρέτησης**
- **προστασία από ηλικιακά στερεότυπα**

Γ.4. Κύρια δικαιώματα που αναδείχθηκαν και χρήζουν προστασίας και προώθησης

Με βάση τις εμπειρίες και τις ανάγκες που αναδείχθηκαν στη συζήτηση, προκύπτουν βασικά δικαιώματα που απαιτούν ουσιαστική προστασία και προώθηση. Τα δικαιώματα αυτά αφορούν τόσο την άρση των περιβαλλοντικών και θεσμικών εμποδίων όσο και τον σεβασμό της αυτονομίας, της βούλησης και της αξιοπρέπειας των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας, ανεξάρτητα από την κατάσταση της υγείας τους ή τον βαθμό υποστήριξης που χρειάζονται.

- **Δικαίωμα στην υγεία και στην έγκαιρη, οικονομικά προσιτή περίθαλψη**: Πρόσβαση σε ραντεβού, εξετάσεις και θεραπεία χωρίς υπερβολικές αναμονές ή δυσβάσταχτο κόστος.
- **Δικαίωμα στην προσβασιμότητα**: Πεζοδρόμια, δημόσια κτίρια, κατοικίες, μέσα μεταφοράς και υπηρεσίες που μπορούν να χρησιμοποιηθούν με ασφάλεια από ανθρώπους με κινητικές ή αισθητηριακές δυσκολίες.
- **Δικαίωμα στην ανεξάρτητη διαβίωση και στην υποστήριξη στην κοινότητα:** Επαρκείς υπηρεσίες κατ' οίκον φροντίδας και υποστήριξης, ώστε η ζωή στο σπίτι και στην κοινότητα να μην εξαρτάται αποκλειστικά από συγγενείς ή ιδιωτικούς πόρους.
- **Δικαίωμα στην αυτονομία και στον σεβασμό της βούλησης**: Συμμετοχή στις αποφάσεις για την υγεία, την καθημερινότητα και τη διαχείριση προσωπικών υποθέσεων, με υποστήριξη όπου χρειάζεται και χωρίς αυθαίρετη υποκατάσταση.

Co-funded by the European Union

- **Δικαίωμα στην αξιοπρέπεια και στην προσωπική ακεραιότητα:** Σεβασμός των αναγκών και των επιλογών κάθε ανθρώπου, ανεξάρτητα από την αναπηρία, την ασθένεια ή την ανάγκη φροντίδας.
- **Δικαίωμα στην ενημέρωση και στην προσβάσιμη επικοινωνία**: Κατανοητή ενημέρωση από επαγγελματίες υγείας, προσβάσιμες πληροφορίες και διαδικασίες που λαμβάνουν υπόψη προβλήματα όρασης, ακοής ή ψηφιακών δεξιοτήτων.
- **Δικαίωμα στην ισότητα και στην προστασία από διακρίσεις λόγω ηλικίας ή αναπηρίας:** Αντιμετώπιση των μεγαλύτερων ανθρώπων ως ισότιμων προσώπων και όχι ως ατόμων που θεωρείται εκ των προτέρων ότι δεν κατανοούν ή δεν μπορούν να αποφασίσουν.
- **Δικαίωμα στην κινητικότητα και στη συμμετοχή στην κοινωνική ζωή:** Δυνατότητα ασφαλούς μετακίνησης και συμμετοχής σε δραστηριότητες, χωρίς αποκλεισμό εξαιτίας μη προσβάσιμων υποδομών ή συγκοινωνιών.

Γ.5. Συμπεράσματα

Το βασικό συμπέρασμα του focus group είναι ότι οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας με προβλήματα υγείας ή αναπηρία δεν προκύπτουν αποκλειστικά από την κατάσταση της υγείας τους. Σε μεγάλο βαθμό διαμορφώνονται ή εντείνονται από το περιβάλλον: μη προσβάσιμα πεζοδρόμια και κτίρια, ανεπαρκείς συγκοινωνίες, δυσκολίες πρόσβασης σε υπηρεσίες και έλλειψη υποστήριξης. Όταν το περιβάλλον δεν είναι σχεδιασμένο για όλους, μια λειτουργική δυσκολία μετατρέπεται σε αποκλεισμό από την καθημερινή ζωή.

Οι άνθρωποι που χρειάζονται φροντίδα έχουν τα ίδια δικαιώματα και δικαιούνται κατάλληλη, σταθερή και αξιοπρεπή υποστήριξη. **Η εξάρτηση από βοήθεια δεν πρέπει να οδηγεί σε απώλεια της φωνής, της βούλησης ή της δυνατότητας λήψης αποφάσεων.**

Η πρόσβαση στην υγεία επηρεάζεται από τις μεγάλες αναμονές, το κόστος και τη γεωγραφική απόσταση από τις υπηρεσίες. Η δυνατότητα να λάβει κάποιος έγκαιρη φροντίδα δεν θα πρέπει να εξαρτάται από την οικονομική του κατάσταση ή από το

Co-funded by the European Union

αν μπορεί να μετακινηθεί χωρίς βοήθεια. Οι μαρτυρίες ανέδειξαν την ανάγκη για ένα σύστημα υγείας που ανταποκρίνεται στις πραγματικές ανάγκες και λειτουργεί με συνέχεια.

Η προσβασιμότητα του δημόσιου χώρου και των συγκοινωνιών είναι προϋπόθεση για την ανεξάρτητη διαβίωση. Τα εμπόδια στα πεζοδρόμια, οι σκάλες, οι μη προσβάσιμες στάσεις και τα οχήματα, καθώς και η ανεπαρκής συχνότητα δρομολογίων, περιορίζουν την πρόσβαση σε υπηρεσίες και την κοινωνική συμμετοχή. Η προσβασιμότητα πρέπει να αντιμετωπίζεται ως υποχρέωση ισότητας και όχι ως ειδική διευκόλυνση.

Η φροντίδα στο σπίτι και στην κοινότητα παραμένει σε σημαντικό βαθμό εξαρτημένη από την οικογένεια. Οι συμμετέχοντες αναγνώρισαν τη σημασία της οικογενειακής βοήθειας, αλλά τόνισαν ότι δεν μπορεί να αποτελεί τη μοναδική λύση. Η απουσία συγγενών, οι δικές τους υποχρεώσεις και τα κενά στις δημόσιες υπηρεσίες καθιστούν αναγκαία την ενίσχυση της οργανωμένης κρατικής και κοινοτικής υποστήριξης.

Η συμπεριφορά των επαγγελματιών έχει επίσης καθοριστική σημασία. Όταν τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας παρακάμπτονται σε συζητήσεις για την υγεία τους ή αντιμετωπίζονται ως ανίκανοι λόγω ηλικίας, περιορίζεται η ισότιμη συμμετοχή τους. Η ενημέρωση και η επικοινωνία πρέπει να απευθύνονται στον ίδιο τον άνθρωπο, με σεβασμό στις επιθυμίες του και με τη συμμετοχή συνοδών μόνο στον βαθμό που εκείνος επιλέγει ή χρειάζεται.

Συνολικά, οι συμμετέχοντες ζητούν καλύτερη ποιότητα ζωής και καλύτερο σύστημα υγείας. Η συζήτηση δείχνει ότι αυτά προϋποθέτουν ένα ευρύτερο πλαίσιο δικαιωμάτων: προσβασιμότητα, αυτονομία, αξιοπρεπή φροντίδα, ισότιμη μεταχείριση και ουσιαστική δυνατότητα συμμετοχής στην κοινωνία.

Co-funded by
the European Union

PEOPLE BEHIND

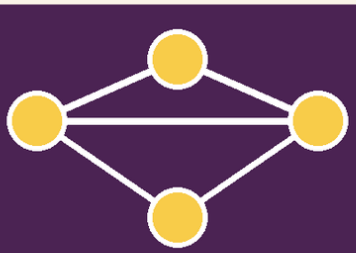
A historic moment for the rights of older people
Advancing the dialogue in Greece

04

Συμμετοχή και εθελοντισμός

ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ

4

Συμμετοχή και εθελοντισμός

Δ. FOCUS GROUP 4: Ενεργοί στην κοινωνία – Συμμετοχή και εθελοντισμός

Δ.1. Σκοπός και σύνθεση της συζήτησης

Το τέταρτο focus group επικεντρώθηκε στον ρόλο των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας ως ενεργών πολιτών, με έμφαση στην κοινωνική συμμετοχή, τον εθελοντισμό και την προσφορά, την αναγνώριση της συμβολής τους, τις ηλικιακές διακρίσεις και τη δυνατότητά τους να έχουν ουσιαστικό λόγο στις αποφάσεις που επηρεάζουν τη ζωή τους. Κεντρικός στόχος ήταν να διερευνηθεί η ενεργός γήρανση όχι μόνο ως ατομική δραστηριότητα, αλλά ως δικαίωμα συμμετοχής στην κοινωνική και δημόσια ζωή.

Συμμετείχαν 9 γυναίκες. Ως προς την ηλικία, 1 άτομο ήταν 60–64 ετών, 6 άτομα 65–74 ετών και 2 άτομα 75–84 ετών. Πέντε συμμετέχουσες διέμεναν μόνες, 3 με σύντροφο και 1 με παιδιά. Όλες προέρχονταν από την ευρύτερη περιοχή της Αττικής. Ως προς την εργασιακή κατάσταση, 8 καταγράφονταν ως συνταξιούχες και 1 ως «άλλο».

Δ.2. Κύρια ευρήματα

Δ.2.1 Η ενεργός συμμετοχή ως προσφορά, παρουσία και πηγή νοήματος

Για τις συμμετέχουσες της ομάδας εστίασης η ενεργός συμμετοχή σημαίνει την συμμετοχή στις δραστηριότητες του Δήμου και τη δυνατότητα να προσφέρει κανείς βοήθεια σε κάποιον που τη χρειάζεται. Όπως σημειώνουν αισθάνονται πολίτες που συμβάλλουν στη ζωή της κοινότητας και έχουν ρόλο στις συλλογικές δραστηριότητες. Η ενεργός γήρανση για εκείνες συνδέεται με το δικαίωμα στην κοινωνική και πολιτιστική συμμετοχή, στην αλληλεγγύη και στην ισότιμη παρουσία στον δημόσιο χώρο.

Οι συμμετέχουσες περιέγραψαν τον εθελοντισμό ως δραστηριότητα που προσφέρει και στις δύο πλευρές: ο εθελοντής βοηθά έναν άλλον άνθρωπο, αλλά ταυτόχρονα αντλεί προσωπική ικανοποίηση, νόημα και συναισθηματική ανταπόδοση. Οι συγκεκριμένες εμπειρίες που αναφέρθηκαν δείχνουν ότι η προσφορά τους δεν

Co-funded by the European Union

περιορίζεται σε οργανωμένα προγράμματα. Περιλαμβάνει την καθημερινή αλληλεγγύη, την πρακτική υποστήριξη και την πολιτιστική δράση.

Ως συγκεκριμένα παραδείγματα αναφέρθηκαν: η στήριξη γυναικών που αντιμετωπίζουν καρκίνο, μέσα από εθελοντική συμμετοχή σε σχετική δομή· η μεταφορά φαρμάκων σε ανθρώπους που δεν μπορούσαν να βγουν από το σπίτι κατά την περίοδο της πανδημίας· η αναζήτηση ασφαλούς διαμονής για γυναίκα που ζούσε στον δρόμο· η εθελοντική παρουσία σε ολοήμερο σχολείο, όπου συμμετέχουσα βοηθούσε στην προετοιμασία και στο σερβίρισμα του φαγητού και στη σίτιση των παιδιών· η θεατρική ομάδα που έδινε μικρές παραστάσεις σε σπίτια μοναχικών ηλικιωμένων. Τα παραδείγματα καταδεικνύουν τη δυνατότητα των μεγαλύτερων γυναικών να αναλαμβάνουν ρόλους φροντίδας, κοινωνικής υποστήριξης και πολιτιστικής δημιουργίας, αλλά και να συνδέουν διαφορετικές γενιές.

Δ.2.3 Αναγνώριση της προσφοράς, απογοήτευση και όρια

Οι εμπειρίες των συμμετεχουσών ως προς την αναγνώριση της προσφοράς ήταν διαφορετικές. Μία συμμετέχουσα περιέγραψε ότι, ενώ για μεγάλο διάστημα βοηθούσε ανθρώπους που δεν μπορούσαν να μετακινηθούν για να προμηθευτούν φάρμακα, στη συνέχεια αντιμετώπισε αχαριστία και προσβλητική συμπεριφορά. Αντίθετα, άλλη συμμετέχουσα περιέγραψε ότι η βοήθεια προς μια γυναίκα που ζούσε στον δρόμο δημιούργησε μια σταθερή ανθρώπινη σχέση και αναγνώριση. Αναφέρθηκε επίσης στην αναγνώριση που λαμβάνει από κατοίκους της περιοχής λόγω της μακρόχρονης προσφοράς της στον Δήμο. Μια άλλη τοποθέτηση υπογράμμισε ότι η προσωπική αξία της προσφοράς δεν εξαρτάται από το αν θα ειπωθεί ένα «ευχαριστώ». Συνεπώς, η αναγνώριση δεν παρουσιάστηκε ως απαίτηση για επιβράβευση, αλλά ως ζήτημα σεβασμού και ουσιαστικής ανταπόκρισης.

Η συναισθηματική επιβάρυνση περιγράφηκε με ιδιαίτερη σαφήνεια από συμμετέχουσα που ανέφερε ότι η συμπόνια για τον πόνο των ανθρώπων που υποστήριζε την ακολουθούσε ακόμη και στον ύπνο της και ότι χρειάστηκε να διακόψει για μεγάλο διάστημα την εθελοντική της δράση. Άλλη συμμετέχουσα περιέγραψε ότι εξακολουθεί να επισκέπτεται πολύ συχνά φίλη με σοβαρή ασθένεια και να τη συνοδεύει σε ιατρικές ανάγκες. Αυτές οι μαρτυρίες συνδέουν την εθελοντική δράση με την ανάγκη για κατάλληλη προετοιμασία, δυνατότητα εποπτείας

Co-funded by the European Union

ή συναισθηματικής υποστήριξης και σεβασμό στο δικαίωμα του ίδιου του εθελοντή να θέτει όρια και να αποσύρεται χωρίς ενοχή.

Δ.2.4 Η σχέση εθελοντισμού και κρατικής ευθύνης

Οι συμμετέχουσες διατύπωσαν διαφορετικές απόψεις για τη σχέση εθελοντισμού και κρατικής ευθύνης. Από τη μία πλευρά, αναγνωρίστηκε ότι εθελοντές και μη κερδοσκοπικές οργανώσεις συχνά παρεμβαίνουν σε πεδία όπου υπάρχουν ελλείψεις στη φροντίδα και στην υποστήριξη. Από την άλλη, τονίστηκε ότι η εθελοντική προσφορά πηγάζει και από προσωπική ανάγκη συμμετοχής και αλληλεγγύης, η οποία θα μπορούσε να υπάρχει ακόμη και αν το κράτος κάλυπτε τις βασικές ανάγκες. Ως παράδειγμα προσφοράς που δεν θεωρήθηκε κρατική υποχρέωση αναφέρθηκε η θεατρική παράσταση σε σπίτι μοναχικού ηλικιωμένου. Η συζήτηση δεν κατέληξε σε ενιαία θέση για το πού ακριβώς τελειώνει η κρατική ευθύνη και πού αρχίζει η εθελοντική δράση.

Στο ίδιο πλαίσιο υπήρξε σύντομη συζήτηση για τον ρόλο των ΜΚΟ. Διατυπώθηκε η άποψη ότι ορισμένες οργανώσεις δημιουργούνται ή αναπτύσσονται επειδή υπάρχουν κενά στην κρατική φροντίδα, ενώ ακούστηκε και η επιφύλαξη ότι «δεν είναι όλες σωστές». Η συζήτηση δεν προχώρησε σε συγκεκριμένα παραδείγματα αξιολόγησης οργανώσεων, διαφάνειας, λογοδοσίας ή ελέγχου της χρήσης πόρων. Επομένως, μπορεί να καταγραφεί ότι υπήρξε μια γενική επιφύλαξη για την αξιοπιστία ορισμένων ΜΚΟ, όχι όμως ότι οι συμμετέχουσες εξέφρασαν συγκεκριμένο φόβο για τη διαφάνειά τους.

Δ.2.5 Ηλικία και δυνατότητα προσφοράς

Η συζήτηση ανέδειξε μια σημαντική διάκριση για το δικαίωμα στην ισότητα και τη μη διάκριση. Ορισμένοι περιορισμοί στην εθελοντική προσφορά μπορεί να σχετίζονται με πραγματικές σωματικές δυνατότητες ή προβλήματα υγείας, για παράδειγμα όταν μια δράση απαιτεί να σηκώσει ή να μετακινήσει κανείς ένα άλλο άτομο. Αυτό δεν ταυτίζεται με τον ηλικιακό αποκλεισμό. Οι συμμετέχουσες έθεσαν ρητά το ενδεχόμενο **ο οργανωμένος εθελοντισμός να αποκλείει κάποιον λέγοντάς του ότι δεν μπορεί να αναλάβει μια δραστηριότητα λόγω ηλικίας**. Η ουσία για την προστασία των δικαιωμάτων είναι να αξιολογούνται οι πραγματικές απαιτήσεις κάθε

Co-funded by
the European Union

ρόλου και οι ατομικές δυνατότητες, όχι να χρησιμοποιείται η ηλικία ως αυτόματο κριτήριο αποκλεισμού.

Δ.2.7 Εκπροσώπηση και συμμετοχή στη λήψη αποφάσεων

Η συζήτηση για τη λήψη αποφάσεων ανέδειξε τόσο την αίσθηση περιορισμένης επιρροής όσο και παραδείγματα ουσιαστικής συμμετοχής. Σε γενικό επίπεδο, ακούστηκε η φράση ότι «άλλοι αποφασίζουν», ενώ για ζητήματα της γειτονιάς αναφέρθηκε ότι οι κάτοικοι συχνά δεν εκφράζονται επειδή φοβούνται ότι θα μπλέξουν. Αντίθετα, παρουσιάστηκε συγκεκριμένη πρακτική από τα ΚΑΠΗ συγκεκριμένου Δήμου: τα μέλη μπορούν να καταθέτουν προτάσεις, να συμμετέχουν σε μικρές συναντήσεις και να απαντούν σε ερωτηματολόγια για τη διαμόρφωση του προγράμματος. Οι προτάσεις τους, σύμφωνα με την τοποθέτηση, λαμβάνονται υπόψη κατά τον σχεδιασμό των δραστηριοτήτων. Το παράδειγμα δείχνει τι σημαίνει στην πράξη το δικαίωμα συμμετοχής στη λήψη αποφάσεων: όχι απλώς να ζητείται η γνώμη των μεγαλύτερων ανθρώπων, αλλά να υπάρχουν διαδικασίες μέσω των οποίων η γνώμη τους μπορεί να επηρεάσει το τελικό αποτέλεσμα.

Δ.2.8 Τοπικές υπηρεσίες, δημόσιος χώρος και ασφάλεια

Οι συμμετέχουσες συνέδεσαν τη δυνατότητα συμμετοχής σε εθελοντικές δράσεις με συγκεκριμένες δημοτικές υποδομές και υπηρεσίες. Ζήτησαν ενίσχυση υπηρεσιών και δομών για τους μεγαλύτερους σε ηλικία ανθρώπους, καλύτερους δημόσιους χώρους και παρουσία δημοτικής αστυνομίας. Ιδιαίτερα έντονα αναδείχθηκε η ασφάλεια ως προϋπόθεση άσκησης του δικαιώματος να παραμένει κανείς ενεργός. Μία συμμετέχουσα περιέγραψε ότι παλαιότερα το ΚΑΠΗ λειτουργούσε και τα απογεύματα, με αποτέλεσμα να υπάρχει περισσότερη ζωή και δραστηριότητα. Σταδιακά, όμως, οι δραστηριότητες περιορίστηκαν στις πρωινές ώρες, καθώς οι γυναίκες φοβούνται να επιστρέψουν στο σπίτι όταν έχει βραδιάσει. Επομένως, η ανασφάλεια δεν περιορίζει μόνο την ελεύθερη μετακίνηση· στερεί τη δυνατότητα συμμετοχής σε συναντήσεις, δραστηριότητες και κοινωνικές σχέσεις.

Δ.3. Τι αναδεικνύεται ως αίτημα προς τη Σύμβαση του ΟΗΕ

Στο κλείσιμο της συζήτησης, 8 συμμετέχουσες δήλωσαν ότι δεν είχαν ακούσει προηγουμένως για τη διαδικασία δημιουργίας της Σύμβασης και 1 ότι είχε ακούσει

Co-funded by the European Union

σχετικά. Όταν ρωτήθηκαν τι θα ήθελαν να περιλαμβάνει ένα άρθρο γραμμένο από τις ίδιες, η απάντηση που καταγράφηκε ήταν **«περισσότερη μέριμνα για την Τρίτη ηλικία»** και **«αξιοπρεπής διαβίωση».**

Πέρα από τις σύντομες τελικές απαντήσεις, το σύνολο της συζήτησης αναδεικνύει ότι οι συμμετέχουσες δεν ζητούν να αντιμετωπίζονται αποκλειστικά ως αποδέκτες φροντίδας. Διεκδικούν χώρο για ενεργό συμμετοχή, αναγνώριση της εμπειρίας και της προσφοράς τους, προστασία από ηλικιακές διακρίσεις και ουσιαστική δυνατότητα να επηρεάζουν τις αποφάσεις που αφορούν τις κοινότητες και τις υπηρεσίες τους.

Δ.4. Κύρια δικαιώματα που αναδείχθηκαν και χρήζουν προστασίας και προώθησης

Με βάση τις εμπειρίες και τις ανάγκες που αναδείχθηκαν κατά τη συζήτηση, προκύπτουν ορισμένα βασικά δικαιώματα που απαιτούν ουσιαστική προστασία και προώθηση. Συνδέονται με τη δυνατότητα των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας να συμμετέχουν ισότιμα στην κοινωνία, να αξιοποιούν την εμπειρία τους, να προσφέρουν και να έχουν πραγματική επιρροή στις αποφάσεις που διαμορφώνουν τη ζωή τους.

- **Το δικαίωμα στην ισότιμη συμμετοχή** στην κοινωνική, πολιτιστική και κοινοτική ζωή, χωρίς αποκλεισμούς λόγω ηλικίας.
- **Το δικαίωμα συμμετοχής στη δημόσια ζωή και στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων** σε τοπικό και εθνικό επίπεδο.
- **Το δικαίωμα εκπροσώπησης και ουσιαστικής διαβούλευσης** για πολιτικές, υπηρεσίες και δομές που αφορούν τους ανθρώπους μεγαλύτερης ηλικίας.
- **Το δικαίωμα στην ισότητα και στη μη διάκριση λόγω ηλικίας**, ιδίως στην εργασία, στις οικονομικές υπηρεσίες και στην καθημερινή κοινωνική ζωή.
- **Το δικαίωμα στην εργασία και στην αξιοποίηση της εμπειρίας και των δεξιοτήτων** σε μεγαλύτερη ηλικία, χωρίς αυθαίρετα ηλικιακά όρια ή πιέσεις αποχώρησης.

Co-funded by the European Union

- **Το δικαίωμα στην αξιοπρεπή διαβίωση και στην οικονομική ασφάλεια** ως προϋποθέσεις αυτονομίας και κοινωνικής συμμετοχής.
- **Το δικαίωμα στην εθελοντική και συλλογική δράση**, με σεβασμό στην ελεύθερη βούληση, στις δυνατότητες και στα όρια κάθε ατόμου.
- **Το δικαίωμα πρόσβασης σε ασφαλείς, προσβάσιμους και φιλικούς δημόσιους χώρους** και σε τοπικές δομές που διευκολύνουν τη συμμετοχή.
- **Το δικαίωμα στην υποστήριξη και στην προστασία της ψυχικής ευημερίας** των ανθρώπων που προσφέρουν συστηματικά φροντίδα και εθελοντική εργασία.

Δ.5. Συμπεράσματα

Το focus group ανέδειξε μια ενεργή πλευρά της μεγαλύτερης ηλικίας που συχνά παραμένει αόρατη στον δημόσιο λόγο: οι μεγαλύτεροι άνθρωποι δεν είναι μόνο αποδέκτες υπηρεσιών ή φροντίδας, αλλά προσφέρουν χρόνο, γνώση, εμπειρία, συναισθηματική στήριξη και πρακτική βοήθεια στις κοινότητές τους. Η προσφορά τους μπορεί να έχει άτυπη ή οργανωμένη μορφή και να αφορά διαφορετικές γενιές και κοινωνικές ομάδες.

Ταυτόχρονα, **η δυνατότητα ενεργού συμμετοχής δεν είναι αυτονόητη**. Περιορίζεται από στερεότυπα που συνδέουν την ηλικία με την αδυναμία και την απόσυρση, από διακρίσεις στην εργασία και σε άλλους τομείς, από οικονομικούς περιορισμούς, από ζητήματα ασφάλειας στον δημόσιο χώρο και από την απουσία ουσιαστικών διαύλων συμμετοχής στις αποφάσεις. Η ύπαρξη παραδειγμάτων συμμετοχής στα ΚΑΠΗ δείχνει ότι μπορούν να αναπτυχθούν πρακτικές ουσιαστικής διαβούλευσης, εφόσον οι θεσμοί δημιουργούν σταθερές δυνατότητες έκφρασης και ανταπόκρισης.

Κεντρικό συμπέρασμα είναι ότι η ενεργός γήρανση πρέπει να αντιμετωπίζεται ως ζήτημα δικαιωμάτων και όχι ως ατομική υποχρέωση των μεγαλύτερων ανθρώπων να παραμένουν παραγωγικοί ή δραστήριοι. Η συμμετοχή πρέπει να είναι πραγματικά διαθέσιμη, ελεύθερη και χωρίς διακρίσεις, ενώ

Co-funded by the European Union

η εθελοντική προσφορά δεν μπορεί να υποκαθιστά τις ευθύνες της Πολιτείας για την προστασία και την καθολική πρόσβαση σε υπηρεσίες.

Εξίσου σημαντικό είναι να καταγραφούν και όσα δεν αναδείχθηκαν στη συζήτηση. Παρότι οι συμμετέχουσες μίλησαν εκτενώς για εθελοντισμό, προσφορά και κοινωνική συμμετοχή, δεν αναφέρθηκαν σε προγράμματα mentoring ή καθοδήγησης από μεγαλύτερους προς νεότερους, ούτε σε οργανωμένη μεταφορά γνώσης και επαγγελματικής ή κοινωνικής εμπειρίας. Δεν αναπτύχθηκε ειδικότερα η διάσταση της αλληλοϋποστήριξης μεταξύ γυναικών μεγαλύτερης ηλικίας ή της «γυναίκα προς γυναίκα» υποστήριξης, παρότι αναφέρθηκε η εθελοντική στήριξη γυναικών με καρκίνο. Επίσης, δεν περιγράφηκε συστηματική συμμετοχή των ίδιων σε δράσεις ΜΚΟ ως οργανωμένων εθελοντριών, πέρα από συγκεκριμένη αναφορά σε εθελοντική συμμετοχή σε δομή στήριξης γυναικών. Η συζήτηση για τις ΜΚΟ περιλάμβανε μια γενική επιφύλαξη ως προς το αν όλες λειτουργούν σωστά, αλλά δεν διερεύνησε ζητήματα διαφάνειας, λογοδοσίας ή εμπιστοσύνης· συνεπώς δεν μπορεί να συναχθεί ότι υπάρχει φόβος για τη διαφάνειά τους. Δεν συζητήθηκαν επίσης συγκεκριμένοι μηχανισμοί εκπροσώπησης των μεγαλύτερων ανθρώπων σε δημοτικά ή εθνικά όργανα, ούτε μορφές συμμετοχής πέρα από τις τοπικές δομές και τις ομάδες στις οποίες ήδη συμμετέχουν. Οι απουσίες αυτές δεν σημαίνουν ότι οι ανάγκες ή οι επιθυμίες αυτές δεν υπάρχουν. Δείχνουν, όμως, θεματικές που δεν προέκυψαν από τη συγκεκριμένη συζήτηση είτε λόγω της απουσίας οργανωμένων προγραμμάτων εθελοντικής προσφοράς που να περιλαμβάνουν άτομα μεγαλύτερης ηλικίας, είτε λόγω ανεπαρκούς ενημέρωσης των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας για τέτοια προγράμματα.

Co-funded by
the European Union

PEOPLE BEHIND

A historic moment for the rights of older people
Advancing the dialogue in Greece

05

Ζητήματα για τη Σύμβαση του ΟΗΕ

ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ

5

Ζητήματα για τη Σύμβαση του ΟΗΕ

Ε. Ζητήματα που αξίζει να αποτυπωθούν στο κείμενο της Σύμβασης

Τα ακόλουθα σημεία αποτελούν σύνθεση των εμπειριών και των αναγκών που εκφράστηκαν. Δεν αποτελούν αυτούσιες διατυπώσεις των συμμετεχουσών ούτε προτάσεις που υιοθετήθηκαν συλλογικά, αλλά κατευθύνσεις που προκύπτουν από τη συζήτηση και προκύπτουν από τις τέσσερεις Ομάδες Εστίασης.

Ε.1. Ισότητα, μη διάκριση και έμφυλη διάσταση

- Ρητή αναγνώριση της πολλαπλής διάκρισης που βιώνουν οι γυναίκες μεγαλύτερης ηλικίας λόγω φύλου και ηλικίας.
- Αναγνώριση των ανισοτήτων που συνδέονται με το φύλο, την άμισθη φροντίδα, την ασφαλιστική διαδρομή, την αναπηρία και τον τόπο κατοικίας.
- Προστασία από ηλικιακές και έμφυλες διακρίσεις στην εργασία, με εξατομικευμένη αξιολόγηση δεξιοτήτων και δυνατότητα ευέλικτων συνθηκών απασχόλησης.
- Προστασία από ηλικιακές διακρίσεις στην πρόσβαση και παραμονή στην εργασία, στις προσλήψεις, στις τραπεζικές και οικονομικές υπηρεσίες και στην καθημερινή ζωή.
- Προστασία της αυτοδιάθεσης, της σωματικής ακεραιότητας και της προσωπικής έκφρασης των γυναικών μεγαλύτερης ηλικίας.
- Προστασία από διακρίσεις λόγω ηλικίας ή αναπηρίας και αντιμετώπιση στερεοτύπων που αμφισβητούν την ικανότητα των μεγαλύτερων ανθρώπων να κατανοούν και να αποφασίζουν.

Co-funded by the European Union

Ε.2. Επαρκές εισόδημα, κοινωνική προστασία και αξιοπρεπής διαβίωση

- Υποχρέωση των κρατών να διασφαλίζουν επαρκές εισόδημα και αποτελεσματική κοινωνική προστασία στην τρίτη ηλικία, με κριτήρια που λαμβάνουν υπόψη τις πραγματικές ανάγκες και το κόστος διαβίωσης.
- Μέτρα κοινωνικής προστασίας και επαρκούς εισοδήματος για γυναίκες που έχουν αφιερώσει σημαντικό μέρος της ζωής τους σε άμισθη οικιακή και οικογενειακή φροντίδα.
- Αναγνώριση της άμισθης φροντίδας στα συστήματα κοινωνικής ασφάλισης και συνταξιοδότησης, ώστε να μην οδηγεί σε φτώχεια και εξάρτηση.
- Διασφάλιση ότι η οικονομική ανασφάλεια δεν στερεί από τους ανθρώπους μεγαλύτερης ηλικίας τη δυνατότητα αυτονομίας και κοινωνικής συμμετοχής.

Ε.3. Υγεία, μακροχρόνια φροντίδα και υποστήριξη φροντιστών

- Εγγύηση καθολικής, έγκαιρης και οικονομικά προσιτής πρόσβασης σε υπηρεσίες υγείας, φάρμακα, διαγνωστικές εξετάσεις, οδοντιατρική περίθαλψη και υπηρεσίες ψυχικής υγείας.
- Καθολική πρόσβαση σε οικονομικά προσιτές υπηρεσίες υγείας και μακροχρόνιας φροντίδας, με υποστήριξη τόσο για το άτομο που λαμβάνει όσο και για εκείνο που παρέχει φροντίδα.
- Ανάπτυξη επαρκών δημόσιων και κοινοτικών υπηρεσιών φροντίδας και υποστήριξης, ώστε η ανεξάρτητη διαβίωση να μην εξαρτάται από την οικονομική δυνατότητα ή την ύπαρξη διαθέσιμου οικογενειακού δικτύου.
- Ενίσχυση δημόσιων υπηρεσιών μακροχρόνιας φροντίδας και κατ’ οίκον υποστήριξης, με επαρκή στελέχωση και κάλυψη των αναγκών στην κοινότητα.

Co-funded by the European Union

- Υπηρεσίες ανακούφισης και υποστήριξης άτυπων φροντιστριών, συμπεριλαμβανομένης συμβουλευτικής, ψυχοκοινωνικής στήριξης και δυνατότητας ανάπαυσης.
- Πολιτικές που προωθούν την ισότιμη κατανομή της φροντίδας μεταξύ γυναικών και ανδρών και την ανάπτυξη δημόσιων δομών παιδικής και μακροχρόνιας φροντίδας.
- Σεβασμός της αυτονομίας, της βούλησης και της ενημερωμένης συναίνεσης των ανθρώπων μεγαλύτερης ηλικίας, συμπεριλαμβανομένων όσων χρειάζονται υποστήριξη στη λήψη αποφάσεων.
- Διασφάλιση ότι η φροντίδα παρέχεται με σεβασμό στην αξιοπρέπεια, τις προτιμήσεις και την επιθυμία του ανθρώπου να παραμείνει στο σπίτι και στην κοινότητά του, όπου αυτό επιθυμεί.

Ε.4. Προσβασιμότητα, μετακίνηση και πρόσβαση στις υπηρεσίες

- Καθολική προσβασιμότητα του δομημένου περιβάλλοντος, των κατοικιών, των δημόσιων κτιρίων, των πεζοδρομίων και των μέσων μεταφοράς.
- Διασφάλιση ασφαλών συνθηκών διαβίωσης και μετακίνησης, ώστε οι άνθρωποι μεγαλύτερης ηλικίας να μπορούν να χρησιμοποιούν τον δημόσιο χώρο και να συμμετέχουν στην κοινότητα.
- Διασφάλιση ισότιμης πρόσβασης στις δημόσιες υπηρεσίες κατά την ψηφιακή μετάβαση, με προσβάσιμες διαδικασίες, υποστήριξη και διατήρηση εναλλακτικών τρόπων εξυπηρέτησης.
- Παροχή προσβάσιμης πληροφορίας και υποστήριξης σε ψηφιακές και μη ψηφιακές διαδικασίες.
- Διατήρηση ανθρώπινης υποστήριξης και εναλλακτικών τρόπων εξυπηρέτησης στις δημόσιες και ψηφιακές υπηρεσίες.

Co-funded by the European Union

Ε.5. Κοινωνική συμμετοχή, εκπροσώπηση και εθελοντική προσφορά

- Ρητή κατοχύρωση του δικαιώματος των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας να συμμετέχουν ενεργά στην κοινωνική, πολιτιστική, κοινοτική και δημόσια ζωή.
- Θεσμοθέτηση ουσιαστικών μηχανισμών διαβούλευσης και συμμετοχής των μεγαλύτερων ανθρώπων στον σχεδιασμό, στην εφαρμογή και στην αξιολόγηση πολιτικών και υπηρεσιών που τους αφορούν.
- Αναγνώριση της κοινωνικής συνεισφοράς των μεγαλύτερων ανθρώπων, συμπεριλαμβανομένης της άτυπης αλληλεγγύης και του εθελοντισμού, χωρίς να μετακυλίονται σε αυτούς κρατικές υποχρεώσεις.
- Διασφάλιση ότι η εθελοντική συμμετοχή είναι ελεύθερη, κατάλληλη για τις δυνατότητες κάθε ατόμου και υποστηριζόμενη όπου απαιτείται, με μέριμνα για την ψυχική επιβάρυνση και την αποφυγή εξουθένωσης.
- Ενίσχυση τοπικών δομών και υπηρεσιών που επιτρέπουν την κοινωνική συμμετοχή, όπως τα ΚΑΠΗ, οι πολιτιστικές και κοινωνικές δραστηριότητες και οι δράσεις διαγενεακής συνεργασίας.
- Προστασία του δικαιώματος κοινωνικής και πολιτιστικής συμμετοχής, με αντιμετώπιση των οικονομικών και μεταφορικών εμποδίων που οδηγούν σε απομόνωση.

Ε.6. Προστασία από τη βία και διασφάλιση της ασφάλειας

- Πρόληψη και αντιμετώπιση κάθε μορφής έμφυλης βίας κατά γυναικών μεγαλύτερης ηλικίας, συμπεριλαμβανομένης της ψυχολογικής, σωματικής, οικονομικής και λεκτικής κακοποίησης.
- Εξειδικευμένες υπηρεσίες υποστήριξης, ασφαλούς στέγασης, νομικής συνδρομής και μακροπρόθεσμης προστασίας για γυναίκες μεγαλύτερης ηλικίας που βιώνουν βία.

Co-funded by the European Union

- Ενημέρωση για την αναγνώριση της κακοποίησης, τα δικαιώματα και τους διαθέσιμους μηχανισμούς προστασίας.
- Διασφάλιση ασφαλών δημόσιων χώρων και συνθηκών μετακίνησης, ώστε ο φόβος και η ανασφάλεια να μην αποκλείουν τους μεγαλύτερους ανθρώπους από δραστηριότητες και κοινωνικές σχέσεις.

Co-funded by
the European Union

PEOPLE BEHIND

A historic moment for the rights of older people
Advancing the dialogue in Greece

06

Η οπτική κοινωφελών ιδρυμάτων και εταιρικής κοινωνικής ευθύνης

ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ

6

Η οπτική κοινωφελών ιδρυμάτων και εταιρικής κοινωνικής ευθύνης

ΣΤ. Η οπτική κοινωφελών ιδρυμάτων και εταιρικής κοινωνικής ευθύνης

ΣΤ.1. Γιατί έχει σημασία η φωνή των χρηματοδοτών

Η συζήτηση για ένα νέο διεθνές δεσμευτικό κείμενο του ΟΗΕ για τα δικαιώματα των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας δεν αφορά μόνο τις υποχρεώσεις της Πολιτείας ή τον ρόλο των οργανώσεων που δραστηριοποιούνται στο πεδίο. Είναι εξίσου σημαντικό να ακουστεί η οπτική εκείνων που χρηματοδοτούν, υποστηρίζουν και επηρεάζουν την κατεύθυνση των κοινωνικών παρεμβάσεων. Τα κοινωφελή ιδρύματα και οι εταιρείες, μέσα από τις επιλογές χρηματοδότησης, τις προτεραιότητες και τα κριτήρια αξιολόγησης που θέτουν, μπορούν να επηρεάσουν ουσιαστικά το ποιες ανάγκες αναγνωρίζονται, ποιες ομάδες αποκτούν ορατότητα και ποιες αλλαγές υποστηρίζονται.

Η συμμετοχή τους στον διάλογο είναι, επομένως, σημαντική για να κατανοήσουμε κατά πόσο τα δικαιώματα των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας ενσωματώνονται ήδη στις χρηματοδοτικές στρατηγικές, ποια εμπόδια εξακολουθούν να υπάρχουν και πώς ένα διεθνές πλαίσιο μπορεί να επηρεάσει τον σχεδιασμό, την επιλογή και την αξιολόγηση των δράσεων. Παράλληλα, επιτρέπει να αναδειχθεί ο ρόλος των χρηματοδοτών όχι μόνο στην κάλυψη άμεσων αναγκών, αλλά και στην υποστήριξη μακροπρόθεσμων παρεμβάσεων, της συνηγορίας και της ουσιαστικής συμμετοχής των ίδιων των ανθρώπων μεγαλύτερης ηλικίας.

Στο πλαίσιο αυτό, πραγματοποιήθηκαν πέντε ατομικές συνεντεύξεις: τρεις με εκπροσώπους κοινωφελών ιδρυμάτων, μία με εκπρόσωπο φορέα που διαμεσολαβεί ανάμεσα σε κοινωφελή ιδρύματα και φορείς της κοινωνίας των πολιτών και μία με εκπρόσωπο εταιρείας που υποστηρίζει δράσεις για άτομα μεγαλύτερης ηλικίας στο πλαίσιο της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης. Στόχος ήταν να καταγραφούν οι εμπειρίες, οι προβληματισμοί και οι εκτιμήσεις τους για τις υφιστάμενες πρακτικές χρηματοδότησης, τα κενά που εντοπίζουν και τη δυνητική συμβολή ενός διεθνούς κειμένου στην ενίσχυση της προστασίας των δικαιωμάτων.

Co-funded by the European Union

Οι συνομιλητές/τριες δεν κατονομάζονται. Στόχος δεν είναι να αποδοθούν συγκεκριμένες θέσεις σε συγκεκριμένους φορείς, αλλά να αναδειχθούν κοινές διαπιστώσεις, διαφορετικές οπτικές και προτάσεις από ανθρώπους που συμμετέχουν στην αλυσίδα υποστήριξης οργανώσεων και δράσεων.

Η σύνθεση οργανώνεται γύρω από τέσσερις άξονες: τις προκλήσεις και τα κενά, τις ευκαιρίες και τις πρακτικές που ήδη αναπτύσσονται, τη δυνητική συμβολή ενός διεθνούς δεσμευτικού κειμένου του ΟΗΕ και τις προτάσεις που προκύπτουν από την εμπειρία των συνομιλητών/τριών.

ΣΤ.2. Προκλήσεις: ανάγκες που καλύπτονται, δικαιώματα που μένουν λιγότερο ορατά

ΣΤ.2.1 Η υποστήριξη των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας: ένα πεδίο με διευρυμένες παρεμβάσεις, αλλά χωρίς σταθερή δικαιωματική κατεύθυνση

Τα κοινωφελή ιδρύματα χρηματοδοτούν ή ενθαρρύνουν ένα ευρύτερο φάσμα δράσεων, που ξεκινά από την κάλυψη βασικών και άμεσων αναγκών αλλά περιλαμβάνει και προγράμματα ενδυνάμωσης, αντιμετώπισης της άνοιας, υποστήριξης της ψυχικής και γνωστικής υγείας, διά βίου μάθησης, κοινωνικής σύνδεσης και καταπολέμησης της απομόνωσης. Παράλληλα, αναγνωρίζεται η σημασία της υποστήριξης των άτυπων φροντιστών, της βελτίωσης των συνθηκών διαβίωσης και της ισότιμης πρόσβασης των ανθρώπων μεγαλύτερης ηλικίας στην υγεία, στον πολιτισμό και στις διαφορετικές εκφάνσεις της κοινωνικής ζωής.

Ορισμένα ιδρύματα έχουν αναπτύξει πιο στοχευμένες χρηματοδοτικές κατευθύνσεις για τη συγκεκριμένη πληθυσμιακή ομάδα, ενώ άλλα εντάσσουν τις σχετικές παρεμβάσεις στο ευρύτερο πλαίσιο της προάσπισης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Στις συνεντεύξεις με τους εκπροσώπους αναδεικνύεται η πρόθεση να μην περιορίζεται η χρηματοδότηση στην ανακούφιση άμεσων αναγκών, αλλά να

Co-funded by the European Union

συμβάλλει στην πρόληψη και στην αντιμετώπιση βαθύτερων κοινωνικών αιτιών, με στόχο μακροπρόθεσμες αλλαγές στην αυτονομία, την αξιοπρέπεια και τη συμμετοχή των ανθρώπων μεγαλύτερης ηλικίας.

Ωστόσο, παρά τη διεύρυνση των πεδίων παρέμβασης, αναδεικνύεται ένα σημαντικό κενό: **η υποστήριξη των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας δεν μεταφράζεται πάντα σε μια σαφή και συνεκτική προσέγγιση που να εστιάζει στην άσκηση και την προάσπιση των δικαιωμάτων τους.** Οι δράσεις μπορεί να αφορούν στην ευημερία, στην εκπαίδευση, στην κοινωνική συμμετοχή ή στην παροχή υπηρεσιών, χωρίς όμως να διατυπώνεται με σαφήνεια ποια δικαιώματα επιδιώκουν να ενισχύσουν, ποιες ανισότητες θέλουν να αντιμετωπίσουν ή ποιες αλλαγές επιδιώκουν σε θεσμικό και κοινωνικό επίπεδο. Ιδιαίτερα χαρακτηριστική είναι η επισήμανση ότι οι οργανώσεις που υποβάλλουν προτάσεις προς χρηματοδότηση εμφανίζουν μεγαλύτερη εξοικείωση με την υλοποίηση προγραμμάτων και την παροχή υπηρεσιών, ενώ οι δράσεις συνηγορίας και επιρροής των πολιτικών και κοινωνικών αντιλήψεων παραμένουν λιγότερο ανεπτυγμένες και συχνά δεν προσελκύουν ανάλογο χρηματοδοτικό ενδιαφέρον.

Από την πλευρά των εταιρειών και της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης, η εικόνα που περιγράφεται είναι διαφορετική. **Τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας δεν αποτελούν ακόμη σταθερή προτεραιότητα στον σχεδιασμό πολλών εταιρικών προγραμμάτων.** Σε σύγκριση με άλλες ομάδες, όπως τα παιδιά, οι νέοι και οι γυναίκες, οι πρωτοβουλίες που απευθύνονται ειδικά στις μεγαλύτερες ηλικίες εμφανίζονται λιγότερες και συχνά αποσπασματικές. Η επιλογή των δράσεων φαίνεται να επηρεάζεται, μεταξύ άλλων, από την επικοινωνιακή τους απήχηση, την ευκολία ανάδειξης των αποτελεσμάτων τους και το κατά πόσο μπορούν να συνδεθούν με ευρύτερες εταιρικές προτεραιότητες. Παρότι καταγράφονται θετικά παραδείγματα, όπως η υποστήριξη της πρόσβασης στον πολιτισμό, η ενίσχυση δομών υγείας και φροντίδας ή πρωτοβουλίες που αφορούν τους γονείς των εργαζομένων, η ένταξη των μεγαλύτερων ηλικιών στις στρατηγικές εταιρικής κοινωνικής ευθύνης εξακολουθεί να μην είναι συστηματική.

Συνολικά, οι συνεντεύξεις αναδεικνύουν ότι το ζητούμενο δεν είναι απλώς να αυξηθούν οι δράσεις ή οι δωρεές για τους ανθρώπους μεγαλύτερης ηλικίας. Είναι να ενισχυθεί η σύνδεση των ήδη υπαρχουσών και των μελλοντικών παρεμβάσεων με μια

Co-funded by the European Union

ολοκληρωμένη προσέγγιση δικαιωμάτων: **μια προσέγγιση που δεν αντιμετωπίζει τους ανθρώπους μεγαλύτερης ηλικίας μόνο ως αποδέκτες υπηρεσιών ή φροντίδας, αλλά ως ισότιμους πολίτες, με δικαίωμα στην αυτονομία, στην επιλογή, στη συμμετοχή και στη διαμόρφωση των αποφάσεων που επηρεάζουν τη ζωή τους.**

ΣΤ.2.2. Στερεότυπα και περιορισμένη αναγνώριση της αυτονομίας

Στις συνεντεύξεις επανέρχεται η διαπίστωση ότι η γήρανση εξακολουθεί συχνά να προσεγγίζεται μέσα από ένα στερεοτυπικό σχήμα: ο μεγαλύτερος άνθρωπος ως ευάλωτος αποδέκτης φροντίδας και όχι ως πολίτης με επιθυμίες, εμπειρία, γνώσεις και δικαιώματα. Η ενημέρωση των δωρητών και των εταιρειών αναφέρεται ως σημαντική, αλλά όχι επαρκής από μόνη της ενώ επισημαίνεται η ανάγκη να αλλάξει και ο τρόπος με τον οποίο η ίδια η κοινωνία, αλλά και οι άνθρωποι μεγαλύτερης ηλικίας, αντιλαμβάνονται τη γήρανση και τις δυνατότητές τους.

ΣΤ.2.2.1. Η ανάγκη καλύτερης ενημέρωσης των δωρητών και των εταιρειών

Ένα σημαντικό ζήτημα που αναδεικνύεται αφορά στην ενημέρωση των ανθρώπων που βρίσκονται στη θέση να αποφασίζουν ή να επηρεάζουν τη διάθεση πόρων για κοινωνικές δράσεις. Σύμφωνα με την εμπειρία των συνομιλητών, οι δωρητές και οι εκπρόσωποι εταιρειών ή ιδρυμάτων συχνά προσεγγίζουν τη μεγαλύτερη ηλικία μέσα από μια στερεοτυπική εικόνα, συνδέοντάς την κυρίως με την ανάγκη για φροντίδα και βοήθεια. Επισημαίνεται, ωστόσο, ότι αυτή η αντίληψη δεν είναι απαραίτητα αποτέλεσμα αδιαφορίας, αλλά συχνά συνδέεται με την περιορισμένη πληροφόρηση και τις προσωπικές εμπειρίες κάθε ανθρώπου. **Ο εκπρόσωπος ενός ιδρύματος ή ο υπεύθυνος εταιρικής κοινωνικής ευθύνης δεν λειτουργεί μόνο με βάση τη θεσμική του ιδιότητα, αλλά φέρει και τις δικές του αντιλήψεις και βιώματα για τη γήρανση.** Σε αυτό το πλαίσιο, η ουσιαστική ενημέρωση και η προσωπική επαφή με ανθρώπους μεγαλύτερης ηλικίας μπορούν να συμβάλουν στην αποδόμηση στερεοτύπων και στην ανάδειξη μιας διαφορετικής εικόνας: ανθρώπων με ενδιαφέροντα, δυνατότητες, ενεργό ρόλο στην κοινωνία και δικαιώματα. Η ευθύνη αυτή δεν αφορά αποκλειστικά τους δωρητές, αλλά και τις οργανώσεις που χρειάζεται να αναδεικνύουν με πιο σαφή και τεκμηριωμένο τρόπο τις πραγματικές ανάγκες, τις δυνατότητες και τα δικαιώματα των ανθρώπων που εκπροσωπούν.

Co-funded by the European Union

ΣΤ.2.2.2. Η εικόνα που έχουν οι ίδιοι οι άνθρωποι μεγαλύτερης ηλικίας για τον εαυτό τους

Μια άλλη, εξίσου σημαντική, διάσταση αφορά στον τρόπο με τον οποίο οι ίδιοι οι άνθρωποι μεγαλύτερης ηλικίας αντιλαμβάνονται τη γήρανση και τη θέση τους στην κοινωνία. Όπως επισημάνθηκε χαρακτηριστικά σε μία από τις συνεντεύξεις, *«τα στερεότυπα που συναντώνται στους δωρητές και στην ευρύτερη κοινωνία μπορεί να υπάρχουν και στους ίδιους τους μεγαλύτερης ηλικίας ανθρώπους».* Η αντίληψη ***«τώρα γέρασα»*** μπορεί να λειτουργεί περιοριστικά, οδηγώντας τα άτομα να θεωρούν ότι οι δυνατότητες, οι επιλογές ή η δυνατότητά τους να συμμετέχουν σε δραστηριότητες και στη δημόσια ζωή μειώνονται αναπόφευκτα με την ηλικία. **Η εσωτερίκευση αυτής της εικόνας μπορεί να επηρεάζει τον τρόπο με τον οποίο διεκδικούν τα δικαιώματά τους, εκφράζουν τις επιθυμίες τους ή αναγνωρίζουν ότι εξακολουθούν να έχουν ενεργό ρόλο και λόγο στις αποφάσεις που τους αφορούν**. Για τον λόγο αυτό, η ενημέρωση και η ευαισθητοποίηση δεν θα πρέπει να απευθύνονται μόνο στην κοινωνία, στους δωρητές και στους επαγγελματίες, αλλά και στα ίδια τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας. Χρειάζεται να ενισχύεται η επίγνωση των δικαιωμάτων τους, η αυτοπεποίθηση και η δυνατότητά τους να εκφράζουν τις ανάγκες και τις επιλογές τους, χωρίς να θεωρούν ότι η ηλικία αποτελεί από μόνη της περιορίζει την αυτονομία και τη συμμετοχή τους.

ΣΤ.2.2.3. Τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας δεν αποτελούν ομοιογενή ομάδα

Μια ακόμη σημαντική διαπίστωση που προκύπτει από τις συνεντεύξεις είναι ότι οι άνθρωποι μεγαλύτερης ηλικίας δεν αποτελούν μια ομοιογενή πληθυσμιακή ομάδα με κοινές ανάγκες και εμπειρίες. Οι συνθήκες ζωής και οι προκλήσεις που αντιμετωπίζουν διαφοροποιούνται σημαντικά ανάλογα με τον τόπο κατοικίας, την οικονομική και οικογενειακή τους κατάσταση, την κατάσταση της υγείας τους, την ύπαρξη αναπηρίας ή άλλων παραγόντων που μπορεί να εντείνουν τον κοινωνικό αποκλεισμό.

Η γεωγραφική διάσταση αναδεικνύεται ιδιαίτερα στις συνεντεύξεις. Οι άνθρωποι που ζουν σε απομακρυσμένες, ακριτικές ή νησιωτικές περιοχές μπορεί να αντιμετωπίζουν δυσκολίες ακόμη και στην πρόσβαση σε βασικές υπηρεσίες υγείας και μακροχρόνιας φροντίδας. Η αποχώρηση νεότερων μελών από μικρές κοινότητες και η σταδιακή αποδυνάμωση των οικογενειακών και κοινωνικών δικτύων αφήνουν συχνά τους μεγαλύτερους ανθρώπους με περιορισμένη υποστήριξη. Σε αυτές τις περιπτώσεις, η

Co-funded by the European Union

μοναξιά και η κοινωνική απομόνωση συνδέονται με πολύ πρακτικές δυσκολίες της καθημερινότητας, όπως η μετακίνηση προς ένα νοσοκομείο, η πρόσβαση στα φάρμακα ή η εξασφάλιση βοήθειας για καθημερινές ανάγκες. Ωστόσο, η μοναξιά και η απώλεια της αίσθησης κοινότητας δεν αφορούν αποκλειστικά τις απομακρυσμένες περιοχές, αλλά εμφανίζονται και στα μεγάλα αστικά κέντρα.

Παράλληλα, η οικονομική κατάσταση και η οικογενειακή υποστήριξη αποτελούν καθοριστικούς παράγοντες που επηρεάζουν την πρόσβαση σε υπηρεσίες και την ποιότητα ζωής. Άνθρωποι με χαμηλό εισόδημα ή χωρίς υποστηρικτικό οικογενειακό περιβάλλον ενδέχεται να αντιμετωπίζουν πολλαπλά εμπόδια, ακόμη και όταν υπηρεσίες ή δομές υπάρχουν τυπικά. Αντίστοιχα, οι ανάγκες ενός ανθρώπου που ζει αυτόνομα στην κοινότητα διαφέρουν από εκείνες ενός ανθρώπου που διαμένει σε μονάδα φροντίδας ή χρειάζεται μακροχρόνια υποστήριξη. Ιδιαίτερη αναφορά γίνεται και στους οικογενειακούς και άτυπους φροντιστές, οι οποίοι επωμίζονται μεγάλο μέρος της φροντίδας, συχνά χωρίς επαρκή θεσμική και πρακτική υποστήριξη.

Η αναγνώριση αυτής της πολυμορφίας έχει άμεση σημασία για τον σχεδιασμό των πολιτικών και των χρηματοδοτούμενων παρεμβάσεων. **Δεν αρκεί να σχεδιάζονται γενικά προγράμματα και παρεμβάσεις για την «τρίτη ηλικία», χωρίς να λαμβάνονται υπόψη οι διαφορετικές συνθήκες και τα εμπόδια που αντιμετωπίζουν επιμέρους ομάδες.** Απαιτείται μια πιο ολιστική προσέγγιση, η οποία να εξετάζει πώς αλληλεπιδρούν παράγοντες όπως η ηλικία, η οικονομική κατάσταση, ο τόπος κατοικίας, η αναπηρία και η οικογενειακή υποστήριξη και πώς αυτοί επηρεάζουν τη δυνατότητα κάθε ανθρώπου να ασκεί ισότιμα τα δικαιώματά του. Η προσέγγιση αυτή προϋποθέτει παρεμβάσεις προσαρμοσμένες στις πραγματικές ανάγκες των ανθρώπων και όχι την αντιμετώπισή τους ως μιας ενιαίας ομάδας που χρειάζεται τις ίδιες υπηρεσίες και μορφές φροντίδας.

ΣΤ.2.3 Απουσία ουσιαστικής συμμετοχής στον σχεδιασμό

Ένα από τα πιο σαφή ευρήματα αφορά την περιορισμένη συμμετοχή των ίδιων των ανθρώπων μεγαλύτερης ηλικίας στον σχεδιασμό των προγραμμάτων. Εκπρόσωποι ιδρυμάτων αναφέρουν ότι πολλές προτάσεις έχουν καταρτιστεί από ειδικούς ή από στελέχη οργανώσεων, χωρίς να τεκμηριώνεται ότι οι άνθρωποι που θα συμμετάσχουν έχουν ερωτηθεί για τις

Co-funded by the European Union

ανάγκες και τις προτιμήσεις τους. Ακόμη και όταν υπάρχει σχετική πρακτική, συχνά δεν περιγράφεται με σαφήνεια στην πρόταση χρηματοδότησης και, συνεπώς, δεν μπορεί να αξιολογηθεί.

Η διαπίστωση αυτή συνδέεται με ένα ευρύτερο ζήτημα: οι οργανώσεις περιγράφουν συχνά τις δραστηριότητες που θα υλοποιήσουν, αλλά όχι πάντα ποια συγκεκριμένη αλλαγή επιδιώκουν στη θέση, στις επιλογές ή στη δυνατότητα άσκησης δικαιωμάτων των ανθρώπων που αφορούν.

ΣΤ.2.4 Αποσπασματικότητα, βραχυπρόθεσμη χρηματοδότηση και αδύναμη συνηγορία

Η εξάρτηση από χρηματοδοτήσεις συγκεκριμένης διάρκειας δημιουργεί δυσκολίες στη συνέχεια των υπηρεσιών και στη διατήρηση των αποτελεσμάτων. Η μετάβαση από ένα έργο στο επόμενο δεν εξασφαλίζει απαραίτητα σταθερή υποστήριξη, ιδίως σε πεδία όπως η κοινωνική σύνδεση, η ψυχοκοινωνική ενδυνάμωση και η δια βίου μάθηση. Σε μία από τις συνεντεύξεις διατυπώνεται ρητά η ανάγκη να ενισχυθούν οι οργανωσιακές επιχορηγήσεις, ώστε να στηρίζεται η αποστολή και η λειτουργία μιας οργάνωσης και όχι μόνο μεμονωμένες δράσεις.

Παράλληλα, αναδεικνύεται ένα κενό στη χρηματοδότηση της συνηγορίας. Οι οργανώσεις φαίνεται να έχουν μεγαλύτερη εμπειρία στην παροχή υπηρεσιών και στην υλοποίηση συγκεκριμένων προγραμμάτων, ενώ οι δράσεις που επιδιώκουν να επηρεάσουν πολιτικές, θεσμούς και κοινωνικές αντιλήψεις είναι λιγότερο συχνές. Αναφέρεται επίσης ότι οι οργανώσεις μπορεί να διστάζουν να εντάξουν φιλόδοξους στόχους συνηγορίας, φοβούμενες ότι η μη επίτευξή τους θα επηρεάσει αρνητικά τη μελλοντική χρηματοδότησή τους.

ΣΤ.2.5 Κενά στην κάλυψη αναγκών και στην ανάπτυξη δράσεων

Στις συνεντεύξεις αναδεικνύονται πεδία στα οποία εξακολουθούν να υπάρχουν σημαντικές ανάγκες και περιθώρια περαιτέρω ανάπτυξης δράσεων. Ιδιαίτερη αναφορά γίνεται στην ισότιμη πρόσβαση σε ποιοτικές υπηρεσίες υγείας, μακροχρόνιας και ανακουφιστικής φροντίδας, ειδικά για ανθρώπους που ζουν σε απομακρυσμένες και ακριτικές περιοχές ή αντιμετωπίζουν οικονομικές δυσκολίες. Επισημαίνεται ότι οι γεωγραφικές αποστάσεις, η περιορισμένη διαθεσιμότητα δομών

Co-funded by the European Union

και η υποστελέχωσή τους δυσχεραίνουν την πρόσβαση, ενώ η κοινωνική απομόνωση είναι εντονότερη σε περιοχές όπου υπάρχουν λιγότερες ευκαιρίες κοινωνικής σύνδεσης.

Παράλληλα, αναφέρονται η ανάγκη μεγαλύτερης υποστήριξης των άτυπων και οικογενειακών φροντιστών, η ενίσχυση δράσεων για την ψυχική και γνωστική υγεία, η αντιμετώπιση της μοναξιάς και της κοινωνικής απομόνωσης, καθώς και η πρόσβαση στη διά βίου μάθηση και στον πολιτισμό. Στις συνεντεύξεις επισημαίνεται ότι υπάρχουν ήδη χρηματοδοτούμενα προγράμματα σε ορισμένα από αυτά τα πεδία, αλλά εξακολουθεί να υπάρχει σημαντικό περιθώριο για περισσότερες και ευρύτερες παρεμβάσεις, ιδίως σε περιοχές όπου οι ανάγκες είναι αυξημένες.

Επιπλέον, γίνεται αναφορά στην ανάγκη να διασφαλίζεται η πρόσβαση των ανθρώπων μεγαλύτερης ηλικίας στην τέχνη και στον πολιτισμό, αλλά και να λαμβάνονται υπόψη οι διαφορετικές μορφές ανισοτήτων -γεωγραφικές, ηλικιακές και κοινωνικές- κατά τον σχεδιασμό των δράσεων.

ΣΤ.2.6 Θεσμικά κενά και έλλειψη συντονισμού

Ένα σημαντικό πεδίο που αναδεικνύεται στις συνεντεύξεις αφορά στον τρόπο με τον οποίο η Πολιτεία οργανώνει, συντονίζει και εποπτεύει τις πολιτικές και τις υπηρεσίες για τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας. Γίνεται αναφορά στην **έλλειψη σταθερού σημείου αναφοράς ή συνομιλητή στην Πολιτεία για τα ζητήματα της γήρανσης, καθώς και στην ανάγκη καλύτερου συντονισμού μεταξύ των δημόσιων υπηρεσιών, των οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών, των κοινωφελών ιδρυμάτων και των ερευνητικών φορέων.**

Σε ορισμένες συνεντεύξεις τίθεται επίσης το ζήτημα της εποπτείας των δομών φροντίδας και της ανάγκης ουσιαστικότερων ελέγχων, ώστε να διασφαλίζονται οι κατάλληλες συνθήκες διαβίωσης και η προστασία των ανθρώπων που φιλοξενούνται σε αυτές. Στο ίδιο πλαίσιο αναφέρεται η ανάγκη αντιμετώπισης περιστατικών κακοποίησης και παραμέλησης, με σαφείς διαδικασίες προστασίας και λογοδοσίας.

Τέλος, επισημαίνεται ότι η ψηφιοποίηση των δημόσιων υπηρεσιών μπορεί να διευκολύνει την εξυπηρέτηση, αλλά δημιουργεί δυσκολίες για όσους δεν διαθέτουν τις απαραίτητες ψηφιακές δεξιότητες ή υποστήριξη. Αναδεικνύεται η ανάγκη να υπάρχουν τρόποι εξυπηρέτησης που δεν προϋποθέτουν αποκλειστικά τη χρήση

Co-funded by the European Union

ψηφιακών μέσων, η οποία συνδέεται με τη δυνατότητα ισότιμης πρόσβασης στις δημόσιες υπηρεσίες.

ΣΤ.2. Ευκαιρίες: πρακτικές και δυνατότητες που μπορούν να ενισχυθούν

ΣΤ.2.1. Συνδυασμός άμεσης υποστήριξης και μακροπρόθεσμης αλλαγής

Στις συνεντεύξεις αναγνωρίζεται ότι η κάλυψη των άμεσων αναγκών των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας παραμένει αναγκαία, καθώς εξακολουθούν να υπάρχουν σημαντικά κενά ακόμη και σε βασικά πεδία, όπως η σίτιση, η αντιμετώπιση της μοναξιάς, η πρόσβαση στην υγεία και η υποστήριξη ανθρώπων με χρόνιες παθήσεις. Ορισμένοι εκπρόσωποι επισημαίνουν ότι οι ανάγκες αυτές είναι τόσο εκτεταμένες και επείγουσες, ώστε οι οργανισμοί και τα ιδρύματα εξακολουθούν να επικεντρώνουν σημαντικό μέρος της δραστηριότητάς τους στην πρακτική υποστήριξη. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται σε μία συνέντευξη, η συζήτηση για τα δικαιώματα δεν είναι θεωρητική ή ελιτίστικη, ακόμη και αν υπάρχουν βασικές ανάγκες που δεν έχουν καλυφθεί. Αντίθετα, **η αναγνώριση των δικαιωμάτων μπορεί να αποτελέσει τη βάση για τη διεκδίκηση περισσότερων παρεμβάσεων και την άσκηση πίεσης προς το κράτος**.

Μια πιο άμεση σύνδεση της υποστήριξης άμεσων με τη διεκδίκηση δικαιωμάτων περιγράφεται μέσα από την ανάγκη οι δράσεις να μην περιορίζονται στην αντιμετώπιση ενός επιμέρους προβλήματος, αλλά να εξετάζουν και τις συνθήκες που το προκαλούν ή το διαιωνίζουν. Σε μία από τις συνεντεύξεις επισημαίνεται ότι **η χρηματοδότηση στοχευμένων προγραμμάτων για την ενδυνάμωση των ανθρώπων μεγαλύτερης ηλικίας μπορεί να συνδυάζεται με τη συνηγορία**, ώστε να βελτιώνονται οι συνθήκες διαβίωσης και ο τρόπος με τον οποίο η κοινωνία αντιλαμβάνεται τη γήρανση και ζητήματα που συνδέονται με αυτήν, όπως η άνοια. Η προσέγγιση αυτή εντάσσει την υποστήριξη σε μια ευρύτερη προσπάθεια αλλαγής των κοινωνικών αντιλήψεων και των συνθηκών ζωής.

Co-funded by the European Union

Επιπλέον, αναδεικνύεται **η σημασία της συμμετοχής των ίδιων των ανθρώπων μεγαλύτερης ηλικίας**. Τονίζεται ότι οι ωφελούμενοι των προγραμμάτων δεν πρέπει να αντιμετωπίζονται αποκλειστικά ως άνθρωποι που δέχονται φροντίδα, αλλά ως πολίτες που μπορούν να συμβάλλουν ενεργά. Η δυνατότητα να συμμετέχουν και να συνδιαμορφώνουν προτάσεις ενισχύει την αξιοπρέπεια και την αυτονομία τους, με αποτέλεσμα οι παρεμβάσεις να αποκτούν μια μακροπρόθεσμη και βιώσιμη προσέγγιση.

ΣΤ.2.2. Συνεργασία μεταξύ ιδρυμάτων, οργανώσεων και δημόσιων φορέων

Στις συνεντεύξεις αναδεικνύεται η σημασία της συνεργασίας μεταξύ κοινωφελών ιδρυμάτων, οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών, δημόσιων υπηρεσιών και ερευνητικών φορέων, ως προϋπόθεση για την πληρέστερη κατανόηση και αντιμετώπιση των αναγκών των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας. Η ανταλλαγή γνώσης και εμπειρίας μεταξύ διαφορετικών φορέων μπορεί να συμβάλει σε μια πιο ολοκληρωμένη προσέγγιση, καθώς κάθε πλευρά διαθέτει διαφορετική εμπειρία, τεχνογνωσία και δυνατότητες παρέμβασης.

Ειδικότερα, αναγνωρίζεται ότι η Πολιτεία έχει την κύρια θεσμική ευθύνη για την κοινωνική ασφάλιση, την υγεία και την περίθαλψη. Ωστόσο, οι ανάγκες των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας δεν περιορίζονται σε αυτά τα πεδία. Ζητήματα όπως η κοινωνική σύνδεση, η μνήμη, η συλλογικότητα, η κοινωνική ένταξη και η ανάπτυξη ψηφιακών δεξιοτήτων αναδεικνύουν πεδία στα οποία μπορούν να συμβάλουν συμπληρωματικά οι οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών και άλλοι φορείς. **Η συνεργασία, επομένως, δεν αφορά στην υποκατάσταση της δημόσιας ευθύνης, αλλά τη συμπληρωματική αξιοποίηση των δυνατοτήτων κάθε πλευράς.**

Παράλληλα, υπογραμμίζεται ότι τα κοινωφελή ιδρύματα μπορούν να ενθαρρύνουν καινοτόμες προσεγγίσεις και να υποστηρίξουν παρεμβάσεις που επιδιώκουν να αντιμετωπίσουν τις βαθύτερες αιτίες των κοινωνικών προβλημάτων μέσα από την μεταξύ τους συνεργασία. **Η υποστήριξη άμεσων αναγκών και η προάσπιση των δικαιωμάτων δεν αποτελούν δύο ανταγωνιστικές κατευθύνσεις**. Τα ιδρύματα μπορούν να συνυπάρχουν, ακόμη και μέσα από διαφορετικές στρατηγικές χρηματοδότησης και παρέμβασης. Η συμβολή τους μπορεί να είναι διαφορετική

Co-funded by the European Union

ανάλογα με την αποστολή, το καταστατικό και τη στρατηγική κάθε ιδρύματος: ορισμένα εστιάζουν περισσότερο στη χρηματοδότηση και υλοποίηση προγραμμάτων, ενώ άλλα δίνουν μεγαλύτερη έμφαση στη συνηγορία και στην αλλαγή των συνθηκών που δημιουργούν ανισότητες. Οι διαφορετικές αυτές κατευθύνσεις μπορούν να λειτουργήσουν συμπληρωματικά.

ΣΤ.2.3 Πιο ουσιαστική αξιολόγηση του κοινωνικού αντίκτυπου

Από τις συνεντεύξεις αναδεικνύεται η ανάγκη η αξιολόγηση των χρηματοδοτούμενων δράσεων να μην περιορίζεται στον αριθμό των συμμετεχόντων, των παρεχόμενων υπηρεσιών ή των άμεσων ωφελούμενων. Οι ποσοτικοί δείκτες θεωρούνται χρήσιμοι για την παρακολούθηση μιας δράσης, ωστόσο δεν αποτυπώνουν από μόνοι τους την πραγματική αλλαγή που μπορεί να επιφέρει στη ζωή των ανθρώπων ένα έργο. Όπως επισημαίνεται χαρακτηριστικά σε μία συνέντευξη, ***«η αξία μιας παρέμβασης δεν εξαρτάται απαραίτητα από το πόσοι άνθρωποι συμμετείχαν»*****: ακόμη και μια δράση μικρής κλίμακας μπορεί να έχει ιδιαίτερα σημαντικό αποτέλεσμα, εάν αλλάξει ουσιαστικά τη ζωή των ανθρώπων που συμμετείχαν.**

Ως παραδείγματα ποιοτικής αξιολόγησης αναφέρονται η βελτίωση της καθημερινότητας των ωφελούμενων, η ενίσχυση της αυτονομίας τους, η δημιουργία ουσιαστικών ευκαιριών συμμετοχής στην κοινότητα, καθώς και το κατά πόσο αισθάνονται πιο ασφαλείς, ενδυναμωμένοι και ενημερωμένοι. Πρόκειται για στοιχεία που επιτρέπουν να εξεταστεί εάν μια δράση είχε ουσιαστικό αντίκτυπο σε πτυχές της ζωής των ανθρώπων που συνδέονται με την αξιοπρέπεια, την αυτονομία και την ισότιμη συμμετοχή τους.

Από την πλευρά της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης επισημαίνεται ότι στην πράξη η αξιολόγηση συχνά περιλαμβάνει και επικοινωνιακά κριτήρια, όπως η απήχηση μιας δράσης στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, οι προβολές και το engagement. Αναγνωρίζεται ότι **αυτά αποτελούν μετρήσιμα στοιχεία για τις εταιρείες, αλλά δεν αποτυπώνουν κατ' ανάγκη τη βελτίωση της ζωής των ανθρώπων ή την πρόοδο ως προς την πρόσβαση και την άσκηση των δικαιωμάτων τους**.

Co-funded by
the European Union

ΣΤ.3. Τι μπορεί να αλλάξει με ένα διεθνές δεσμευτικό κείμενο του ΟΗΕ

Οι συνομιλητές/τριες αντιμετωπίζουν τη διαδικασία του ΟΗΕ ως **ευκαιρία να αποκτήσει η προστασία των δικαιωμάτων των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας σαφέστερο και ισχυρότερο θεσμικό σημείο αναφοράς.** Δεν αναμένεται, ωστόσο, ότι ένα διεθνές κείμενο θα επιφέρει από μόνο του άμεσες αλλαγές στην καθημερινότητα ή στις χρηματοδοτικές πρακτικές. Όπως επισημάνθηκε σε μία από τις συνεντεύξεις, *«η ύπαρξη ενός τέτοιου κειμένου δεν θα εξαφανίσει αυτομάτως τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι μεγαλύτεροι άνθρωποι».* Η αλλαγή θα είναι σταδιακή και θα εξαρτηθεί από την εφαρμογή του, την πολιτική βούληση, την ενημέρωση και τη μεταφορά των αρχών του σε εθνικές πολιτικές και συγκεκριμένες υποχρεώσεις. Σε άλλη συνέντευξη, η διαδικασία περιγράφηκε ως ένα πρώτο βήμα: ***«η καταγραφή και τεκμηρίωση των δικαιωμάτων μπορεί να αποτελέσει τη βάση για να τεθούν στη συνέχεια πιο συγκεκριμένα αιτήματα προς την Πολιτεία».***

Μια σημαντική πιθανή συμβολή του θα ήταν να μετατοπίσει τη συζήτηση από την αντιμετώπιση των μεγαλύτερων σε ηλικία ατόμων ως αποδεκτών φροντίδας στην αναγνώρισή τους ως ισότιμων φορέων δικαιωμάτων. Η μετατόπιση αυτή συνδέεται και με την ανάγκη να αναγνωρίζεται η δυνατότητά τους να συμμετέχουν στις αποφάσεις που τους αφορούν και να έχουν ενεργό ρόλο στον σχεδιασμό των προγραμμάτων και των δράσεων. Στο πλαίσιο αυτό, ένας από τους συνομιλητές έδωσε ιδιαίτερη έμφαση στη συμμετοχή των μεγαλύτερων σε ηλικία ατόμων στα κέντρα λήψης αποφάσεων, ενώ αναφέρθηκε επίσης στην ανάγκη ενίσχυσης της πρόσβασής τους σε εκπαιδευτικές υπηρεσίες που αφορούν στα ψηφιακά μέσα, στην τεχνητή νοημοσύνη και στον ψηφιακό γραμματισμό, καθώς και σε προγράμματα ενεργού πολιτειότητας και συμμετοχής ομοτίμων στην εκπαιδευτική διαδικασία. Επομένως, **η αναγνώριση των δικαιωμάτων δεν αφορά μόνο την προστασία από διακρίσεις ή την κάλυψη αναγκών, αλλά και τη δυνατότητα ουσιαστικής συμμετοχής στην κοινωνική ζωή**.

Ένα τέτοιο σαφές πλαίσιο θα μπορούσε, επίσης, να λειτουργήσει ως **κοινός χάρτης αναφοράς για την Πολιτεία, τα ιδρύματα, τις εταιρείες και τις οργανώσεις**.

Co-funded by the European Union

Στη συνέντευξη με εκπρόσωπο κοινωφελούς ιδρύματος διατυπώθηκε συγκεκριμένα η εκτίμηση ότι ένα ισχυρότερο διεθνές πλαίσιο θα βοηθούσε τόσο τους φορείς χρηματοδότησης όσο και τους φορείς που λαμβάνουν χρηματοδότηση να ενσωματώνουν περισσότερο τη διάσταση των δικαιωμάτων στον σχεδιασμό και στην αξιολόγηση των παρεμβάσεών τους. Ως πρακτικές συνέπειες αναφέρθηκαν η μεγαλύτερη έμφαση στη συμπερίληψη ευάλωτων ομάδων και η συμμετοχή των ίδιων των ωφελούμενων στον συνσχεδιασμό των δράσεων. Με αυτόν τον τρόπο, τα δικαιώματα θα μπορούσαν να αποτελέσουν πιο σαφές κριτήριο τόσο για την επιλογή όσο και για την αξιολόγηση των προγραμμάτων.

Η επίδραση του πλαισίου, ωστόσο, δεν θεωρείται δεδομένη ούτε αυτόματη. Από την πλευρά της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης επισημάνθηκε ότι η ύπαρξη ενός διεθνούς κειμένου ***«θα πρέπει να συνοδεύεται από πιο στοχευμένη ενημέρωση των εταιρειών και των ανθρώπων που συμμετέχουν στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων για τις χρηματοδοτήσεις»***. Η ευαισθητοποίηση και η επικοινωνία αναφέρθηκαν ως απαραίτητα στοιχεία, ώστε τα δικαιώματα των μεγαλύτερων σε ηλικία ατόμων να γίνουν περισσότερο ορατά και να ενταχθούν ουσιαστικά στις εταιρικές προτεραιότητες. Παράλληλα, στη συζήτηση για τη χρηματοδότηση της συνηγορίας επισημάνθηκε ότι οι εταιρείες συχνά προτιμούν δράσεις με άμεσα και επικοινωνιακά ορατά αποτελέσματα, ενώ η υποστήριξη παρεμβάσεων που στοχεύουν σε ευρύτερες θεσμικές ή κοινωνικές αλλαγές είναι δυσκολότερη.

Συνεπώς, το διεθνές κείμενο θα μπορούσε να ενισχύσει τη δυνατότητα των οργανώσεων και των ιδρυμάτων να τεκμηριώνουν τις παρεμβάσεις τους με βάση συγκεκριμένα δικαιώματα και να θέτουν πιο σαφείς απαιτήσεις προς την Πολιτεία και τους χρηματοδότες.

Η ουσιαστική του επίδραση, όμως, θα κριθεί από το κατά πόσο οι αρχές του θα περάσουν στην πράξη: στις δημόσιες πολιτικές, στις προτεραιότητες χρηματοδότησης, στον σχεδιασμό των προγραμμάτων, στη συμμετοχή των ίδιων των ανθρώπων μεγαλύτερης ηλικίας και στον τρόπο με τον οποίο αξιολογείται η επιτυχία μιας παρέμβασης.

Co-funded by
the European Union

Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην ανάγκη το διεθνές πλαίσιο να συνοδεύεται από σαφείς μηχανισμούς εφαρμογής και λογοδοσίας. Σε μία από τις συνεντεύξεις επισημαίνεται επίσης ότι η δεσμευτικότητα και η υποχρέωση συμμόρφωσης είναι πιθανό να κινητοποιήσουν περισσότερο τους θεσμούς από μια γενική έκκληση ευαισθητοποίησης.

Τέλος, διατυπώνεται η εκτίμηση ότι ένα διεθνές πλαίσιο κατοχύρωσης των δικαιωμάτων των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας θα μπορούσε να ενισχύσει τις συνεργασίες αυτές, προσφέροντας ένα κοινό σημείο αναφοράς για τον σχεδιασμό και τη χρηματοδότηση δράσεων. Ένα τέτοιο πλαίσιο θα μπορούσε να επηρεάσει τα κριτήρια χρηματοδότησης, δίνοντας μεγαλύτερη έμφαση στη συμπερίληψη ευάλωτων ομάδων, στη συμμετοχή των ίδιων των ανθρώπων μεγαλύτερης ηλικίας στον σχεδιασμό και στη διατήρηση των αποτελεσμάτων. Παράλληλα, θα μπορούσε να διευκολύνει τη συνεργασία μεταξύ ιδρυμάτων, οργανώσεων, δημόσιων και ερευνητικών φορέων, ώστε οι παρεμβάσεις να βασίζονται στη γνώση και την εμπειρία όλων και να οδηγούν σε πιο ουσιαστικές και μακροπρόθεσμες αλλαγές.

ΣΤ.4. Προτάσεις που προκύπτουν από τις συνεντεύξεις

Από τις συνεντεύξεις προκύπτουν μια σειρά από ζητήματα / προτεραιότητες που θα πρέπει να διασφαλίζονται στο τελικό κείμενο του ΟΗΕ:

- Ισότιμη πρόσβαση σε ποιοτικές υπηρεσίες υγείας, μακροχρόνιας και ανακουφιστικής φροντίδας, ανεξάρτητα από τόπο κατοικίας ή οικονομική κατάσταση.
- Αξιοπρέπεια, αυτονομία, ανεξάρτητη διαβίωση και σεβασμός στις προσωπικές επιλογές.
- Προσβασιμότητα στο δομημένο περιβάλλον, στις μεταφορές, στις δημόσιες υπηρεσίες, στον πολιτισμό και στην κοινωνική ζωή.
- Ουσιαστική συμμετοχή στη λήψη αποφάσεων και στον σχεδιασμό πολιτικών και προγραμμάτων που αφορούν στα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας.
- Προστασία από κακοποίηση, παραμέληση, διακρίσεις και ηλικιακό ρατσισμό, με αποτελεσματικούς μηχανισμούς ελέγχου και λογοδοσίας.

Co-funded by the European Union

- Υποστήριξη άτυπων και οικογενειακών φροντιστών, με θεσμικές προβλέψεις που διευκολύνουν τη φροντίδα και την ισορροπία με την εργασία.
- Πρόσβαση στη διά βίου μάθηση και στις ψηφιακές τεχνολογίες, χωρίς η ψηφιοποίηση να δημιουργεί νέους αποκλεισμούς.
- Κοινωνική συμμετοχή, σύνδεση με την κοινότητα, ψυχική και γνωστική υγεία και πρόσβαση στον πολιτισμό.

Επιπλέον, προκύπτουν μια σειρά από προτάσεις που αφορούν στους εμπλεκόμενους φορείς, στο πλαίσιο της προστασίας και προώθησης των δικαιωμάτων των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας.

- **Για την Πολιτεία:** Να ενισχύσει τον συντονισμό των πολιτικών και υπηρεσιών για τη γήρανση, με σαφή θεσμική ευθύνη και σταθερό σημείο αναφοράς για τα ζητήματα των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας. Να διασφαλίσει ουσιαστικούς ελέγχους στις δομές φροντίδας, ισότιμη πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας και μακροχρόνιας φροντίδας, καθώς και μηχανισμούς προστασίας και καταγγελίας.
- **Για τα ιδρύματα και τους χρηματοδότες:** Να ενσωματώσουν ρητά τη συμμετοχή των ίδιων των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας στα κριτήρια χρηματοδότησης. Να εξετάζουν αν οι προτάσεις τεκμηριώνουν τις ανάγκες μέσα από τη φωνή των ανθρώπων που αφορούν, αν επιδιώκουν αλλαγές σε δικαιώματα και όχι μόνο δραστηριότητες, και αν προβλέπουν βιωσιμότητα. Να εξετάσουν μεγαλύτερη στήριξη οργανωσιακών επιχορηγήσεων και δράσεων συνηγορίας.
- **Για τις οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών:** Να ενισχύσουν τη συμμετοχική χαρτογράφηση αναγκών, να καταγράφουν με σαφήνεια πώς ενσωματώνουν τις απόψεις των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας και να διατυπώνουν συγκεκριμένα αποτελέσματα ως προς την αυτονομία, την πρόσβαση και την άσκηση δικαιωμάτων. Να ενσωματώνουν, όπου είναι εφικτό, τη συνηγορία και τη συνεργασία με θεσμικούς φορείς στα προγράμματά τους.

Co-funded by the European Union

- **<u>Για τις εταιρείες:</u>** Να εντάξουν συστηματικότερα τους ανθρώπους μεγαλύτερης ηλικίας στις στρατηγικές CSR και βιωσιμότητας, πέρα από περιστασιακές δωρεές ή παρεμβάσεις έκτακτης ανάγκης. Να αξιοποιούν στοχευμένη ενημέρωση και διάλογο με οργανώσεις και ειδικούς, καθώς και να συνδέουν τη χρηματοδότηση με μακροπρόθεσμο κοινωνικό αντίκτυπο και όχι μόνο με επικοινωνιακούς δείκτες.
- **<u>Για όλους τους εμπλεκόμενους:</u>** Να δημιουργήσουν σταθερότερες συνεργασίες και κοινές πρωτοβουλίες, να ανταλλάσσουν τεχνογνωσία και να διαμορφώσουν κοινή γλώσσα γύρω από τα δικαιώματα. Να μεταφέρουν τη συζήτηση για το νέο κείμενο του ΟΗΕ σε εθνικό επίπεδο, με ενημέρωση των ιδρυμάτων, των εταιρειών, των οργανώσεων και των δημόσιων φορέων.

ΣΤ.5. Συμπεράσματα

Οι συνεντεύξεις αναδεικνύουν ότι η υποστήριξη των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας αποτελεί ήδη πεδίο δραστηριοποίησης των κοινωφελών ιδρυμάτων και, σε μικρότερο βαθμό, των εταιρειών. Οι παρεμβάσεις καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα αναγκών: από την υγεία, τη φροντίδα και την αντιμετώπιση της μοναξιάς έως την ψυχική και γνωστική υγεία, τη διά βίου μάθηση, την κοινωνική συμμετοχή και την πρόσβαση στον πολιτισμό. Ωστόσο, η ύπαρξη δράσεων δεν συνεπάγεται απαραίτητα και μια ολοκληρωμένη προσέγγιση βασισμένη στα δικαιώματα. Ένα από τα βασικά ζητήματα που προκύπτει είναι ότι συχνά περιγράφεται τι προσφέρει ένα πρόγραμμα, χωρίς να προσδιορίζεται με την ίδια σαφήνεια ποιο δικαίωμα ενισχύει, ποια ανισότητα επιχειρεί να περιορίσει και ποια αλλαγή επιδιώκει να επιφέρει στη ζωή των ανθρώπων.

Ένα δεύτερο, ιδιαίτερα σαφές εύρημα αφορά στη συμμετοχή των ίδιων των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας. Παρότι αναγνωρίζεται η σημασία της αυτονομίας και της ενεργού συμμετοχής τους, οι εκπρόσωποι επισημαίνουν ότι οι απόψεις και οι προτιμήσεις των ωφελούμενων δεν ενσωματώνονται πάντοτε ουσιαστικά στον σχεδιασμό των προγραμμάτων. Η συμμετοχή τους δεν θα πρέπει να περιορίζεται στον ρόλο του ωφελούμενου ή του αποδέκτη μιας υπηρεσίας. Χρειάζεται να έχουν λόγο στον προσδιορισμό των αναγκών, στη διαμόρφωση των παρεμβάσεων και στις αποφάσεις που τους αφορούν. Η ανάγκη αυτή συνδέεται άμεσα με την αντιμετώπιση των στερεοτύπων που παρουσιάζουν τη μεγαλύτερη ηλικία αποκλειστικά ως περίοδο εξάρτησης και ευαλωτότητας.

Co-funded by the European Union

Οι συνομιλητές/τριες αναδεικνύουν επίσης ότι **οι χρηματοδοτικές πρακτικές επηρεάζουν το είδος των αλλαγών που τελικά υποστηρίζονται**. Η χρηματοδότηση συγκεκριμένων, χρονικά περιορισμένων δράσεων μπορεί να δυσκολεύει τη συνέχεια των παρεμβάσεων και τη μακροπρόθεσμη ενίσχυση των οργανώσεων. Παράλληλα, η έμφαση σε άμεσα και εύκολα μετρήσιμα αποτελέσματα μπορεί να λειτουργεί εις βάρος δράσεων συνηγορίας, οι οποίες επιδιώκουν αλλαγές στις πολιτικές, στους θεσμούς και στις κοινωνικές αντιλήψεις και των οποίων ο αντίκτυπος δεν είναι πάντοτε άμεσα ορατός. Στο πλαίσιο αυτό, αναδεικνύεται η ανάγκη να εξεταστεί η μεγαλύτερη στήριξη της οργανωσιακής λειτουργίας και της συνηγορίας, παράλληλα με τη χρηματοδότηση συγκεκριμένων προγραμμάτων.

Αντίστοιχα**, η αξιολόγηση του κοινωνικού αντίκτυπου χρειάζεται να υπερβαίνει την καταμέτρηση συμμετεχόντων, υπηρεσιών και επικοινωνιακής απήχησης**. Οι συνεντεύξεις αναδεικνύουν τη σημασία να εξετάζεται εάν μια παρέμβαση βελτίωσε πραγματικά την καθημερινότητα των ανθρώπων, ενίσχυσε την αυτονομία τους, διεύρυνε τις δυνατότητες συμμετοχής τους στην κοινότητα ή βελτίωσε την πρόσβασή τους σε συγκεκριμένα δικαιώματα. Η ποιοτική αξιολόγηση, σε συνδυασμό με τη γνώμη των ίδιων των ωφελούμενων, μπορεί να δώσει μια πληρέστερη εικόνα της αλλαγής που επιτυγχάνεται.

Ιδιαίτερη σημασία έχει και **η αναγνώριση ότι οι άνθρωποι μεγαλύτερης ηλικίας δεν αποτελούν μια ενιαία ομάδα**. Οι ανάγκες ενός ανθρώπου που ζει σε ένα απομακρυσμένο νησί, ενός ανθρώπου με χαμηλό εισόδημα, ενός ατόμου με αναπηρία ή ενός ανθρώπου που ζει αυτόνομα σε ένα αστικό κέντρο δεν είναι ίδιες. Οι διαφοροποιήσεις αυτές θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη τόσο στον σχεδιασμό των δημόσιων πολιτικών όσο και στα κριτήρια χρηματοδότησης, ώστε οι παρεμβάσεις να ανταποκρίνονται στις πραγματικές συνθήκες ζωής και στα εμπόδια που αντιμετωπίζουν διαφορετικές ομάδες.

Σε αυτό το πλαίσιο, **η διαδικασία του ΟΗΕ για ένα διεθνές δεσμευτικό κείμενο αναγνωρίζεται ως σημαντική ευκαιρία**. Δεν αντιμετωπίζεται ως λύση που θα επιφέρει αυτόματα αλλαγές, αλλά ως δυνατότητα να δημιουργηθεί ένα κοινό θεσμικό σημείο αναφοράς για την αναγνώριση και την προστασία των δικαιωμάτων. Η συγκεκριμενοποίηση των δικαιωμάτων θα μπορούσε να βοηθήσει την Πολιτεία, τα ιδρύματα, τις εταιρείες και τις οργανώσεις να αξιολογούν τις παρεμβάσεις τους με πιο

Co-funded by the European Union

σαφή κριτήρια. Ειδικότερα, θα μπορούσε να ενισχύσει την ένταξη της διάστασης των δικαιωμάτων στις χρηματοδοτικές προτεραιότητες, να δώσει μεγαλύτερη βαρύτητα στη συμμετοχή των ανθρώπων μεγαλύτερης ηλικίας στον σχεδιασμό και να ενθαρρύνει τη συμπερίληψη ομάδων που αντιμετωπίζουν πολλαπλά εμπόδια.

Η επίδραση αυτή, ωστόσο, **προϋποθέτει ενημέρωση και ενεργοποίηση των ίδιων των χρηματοδοτών.** Όπως προκύπτει ιδιαίτερα από τη συνέντευξη με εκπρόσωπο της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης, η ύπαρξη ενός διεθνούς κειμένου δεν αρκεί από μόνη της για να αλλάξει τις εταιρικές προτεραιότητες. Χρειάζεται στοχευμένη ενημέρωση των ανθρώπων που λαμβάνουν αποφάσεις για τη διάθεση πόρων, ώστε τα δικαιώματα των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας να αποκτήσουν πιο σταθερή θέση στις στρατηγικές εταιρικής κοινωνικής ευθύνης και βιωσιμότητας. Αντίστοιχα, τα κοινωφελή ιδρύματα μπορούν να αξιοποιήσουν ένα τέτοιο πλαίσιο για να ενσωματώσουν σαφέστερα τη δικαιωματική διάσταση στα προγράμματα που επιλέγουν να υποστηρίξουν.

Τέλος, οι συνεντεύξεις αναδεικνύουν ότι **η προώθηση των δικαιωμάτων δεν μπορεί να αποτελεί αποκλειστική ευθύνη ενός φορέα**. Η Πολιτεία έχει την κύρια θεσμική ευθύνη για τη διασφάλιση των δικαιωμάτων και την παροχή βασικών υπηρεσιών. Τα ιδρύματα, οι εταιρείες και οι οργανώσεις μπορούν να συμβάλουν συμπληρωματικά, μέσα από τη χρηματοδότηση, την υλοποίηση καινοτόμων δράσεων, τη συνηγορία, την τεκμηρίωση των αναγκών και την ενίσχυση της κοινωνικής συμμετοχής. Η συνεργασία μεταξύ τους, με ουσιαστική συμμετοχή των ίδιων των ανθρώπων μεγαλύτερης ηλικίας, μπορεί να δημιουργήσει πιο σταθερές προϋποθέσεις για αλλαγές.

Το κεντρικό συμπέρασμα είναι ότι **η μετάβαση σε μια προσέγγιση βασισμένη στα δικαιώματα απαιτεί αλλαγές σε συγκεκριμένα επίπεδα**: στο τι χρηματοδοτείται, στον τρόπο με τον οποίο σχεδιάζονται οι δράσεις, στη συμμετοχή των ανθρώπων που αφορούν, στα κριτήρια αξιολόγησης και στη σύνδεση των παρεμβάσεων με τις δημόσιες πολιτικές. **Το νέο διεθνές κείμενο του ΟΗΕ μπορεί να προσφέρει το κοινό πλαίσιο για αυτή τη μετάβαση**. Η ουσιαστική του αξία, όμως, θα κριθεί από το κατά πόσο θα αξιοποιηθεί από την Πολιτεία και τους χρηματοδότες ως βάση για πιο συγκεκριμένες δεσμεύσεις, σταθερότερες

Co-funded by the European Union

χρηματοδοτικές επιλογές και μετρήσιμες αλλαγές στην άσκηση των δικαιωμάτων των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας.

Co-funded by
the European Union

PEOPLE BEHIND

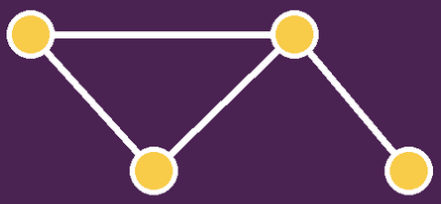
A historic moment for the rights of older people
Advancing the dialogue in Greece

07

Η φωνή των φορέων της κοινωνίας των πολιτών

ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ

7

Η φωνή των φορέων της κοινωνίας των πολιτών

Ζ. Η φωνή των φορέων της κοινωνίας των πολιτών

Ανάγκες, ελλείψεις και σχέσεις με την Πολιτεία

Ζ.1. Σκοπός και σύνθεση της συζήτησης

Η αναφορά αποτυπώνει όσα συζητήθηκαν σε focus group με εκπροσώπους φορέων της κοινωνίας των πολιτών και υπηρεσιών με πολυετή εμπειρία στην υποστήριξη ανθρώπων μεγαλύτερης ηλικίας ή/και ομάδων των οποίων οι ανάγκες συνδέονται άμεσα με τη γήρανση, την αναπηρία, την υγεία και τον κοινωνικό αποκλεισμό. Η συζήτηση οργανώθηκε σε δύο μέρη: στις ανάγκες, στις ελλείψεις και στα δικαιώματα που δεν διασφαλίζονται επαρκώς και, στη συνέχεια, στη σχέση των φορέων με την Πολιτεία, στη χρηματοδότηση, στη συνεργασία και στις δυνατότητες θεσμικής αλλαγής.

Συμμετείχαν εκπρόσωποι από πεδία όπως η ψυχοκοινωνική υποστήριξη και η αποϊδρυματοποίηση, η εκπαίδευση ενηλίκων, οι δράσεις κατά του ηλικιακού ρατσισμού, η υποστήριξη ανθρώπων με άνοια, η κοινωνική ένταξη μέσω της τέχνης, η ψυχοκοινωνική ενδυνάμωση, η υποστήριξη σε πρακτικά ζητήματα (νομικά, φορολογικά) σε επίπεδο κοινότητας, η κατ' οίκον και κοινοτική πρόσβαση στην υγεία, η υποστήριξη ανθρώπων που βιώνουν αστεγία ή στεγαστική επισφάλεια και οι δημοτικές υπηρεσίες ΚΑΠΗ. Η αναφορά δεν κατονομάζει τους συμμετέχοντες. Όπου είναι χρήσιμο, προσδιορίζεται το πεδίο εμπειρίας από το οποίο προέρχεται μια παρατήρηση.

Ζ.2. Ανάγκες, ελλείψεις και εμπόδια στην άσκηση δικαιωμάτων

Ζ.2.1 Ψηφιοποίηση χωρίς αναλογικές εναλλακτικές

Η συζήτηση ανέδειξε δύο συμπληρωματικές διαστάσεις της ψηφιοποίησης: αφενός την ανάγκη εκπαίδευσης και υποστήριξης των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας που θέλουν να αξιοποιούν τα ψηφιακά μέσα και, αφετέρου, τη διατήρηση αναλογικών τρόπων πρόσβασης για όσους δεν μπορούν ή δεν επιθυμούν να χρησιμοποιούν ψηφιακές εφαρμογές. Οι δύο αυτές διαστάσεις συνδέονται άμεσα με την ισότιμη πρόσβαση σε υπηρεσίες και με την αυτονομία. Η ψηφιακή μετάβαση δεν διασφαλίζει

Co-funded by the European Union

από μόνη της την πρόσβαση, όταν η χρήση μιας συσκευής ή μιας εφαρμογής μετατρέπεται σε προϋπόθεση για την εξυπηρέτηση.

Ένα από τα πιο συγκεκριμένα ζητήματα που έθεσαν οι συμμετέχοντες ήταν η μεταφορά βασικών καθημερινών συναλλαγών και υπηρεσιών στο ψηφιακό περιβάλλον, χωρίς να διατηρούνται επαρκείς αναλογικές εναλλακτικές. Η εκπρόσωπος με εμπειρία στην εκπαίδευση ενηλίκων περιέγραψε το ζήτημα ως ***«δικαίωμα στην αναλογικότητα»***: να μπορεί κάποιος να εξυπηρετείται και με μη ψηφιακό τρόπο, όχι μόνο να έχει τη δυνατότητα να αποκτήσει ψηφιακές δεξιότητες. Ως παράδειγμα ανέφερε τη δυνατότητα κλήσης ταξί μέσω εφαρμογής. Ένας άνθρωπος που δεν διαθέτει smartphone, δεν γνωρίζει να χρησιμοποιεί την εφαρμογή ή δεν επιθυμεί να την εγκαταστήσει μπορεί να αποκλειστεί από μια βασική υπηρεσία μετακίνησης. Στην περίπτωση αυτή, όπως προκύπτει από την συζήτηση, η ψηφιακή οργάνωση μιας υπηρεσίας μπορεί να δημιουργήσει νέο εμπόδιο, ακόμη και όταν η ίδια η υπηρεσία παραμένει τυπικά διαθέσιμη.

Η οπτική αυτή επιβεβαιώθηκε από την εμπειρία εργαζομένων σε ΚΑΠΗ και Κέντρα Κοινότητας. Οι μεγαλύτεροι άνθρωποι προσέρχονται για βοήθεια στο κλείσιμο ιατρικών ραντεβού, στη χρήση του e-ΕΦΚΑ και σε άλλες ψηφιακές διαδικασίες. Ακόμη και απλές ενέργειες, όπως η χρήση ποντικιού ή η πλοήγηση σε ηλεκτρονική υπηρεσία, μπορεί να είναι δύσκολες. Από κοινωνικούς λειτουργούς επισημάνθηκε ότι μετά την πανδημία η εξυπηρέτηση μετατοπίστηκε σε μεγάλο βαθμό στο ψηφιακό περιβάλλον, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι εξασφαλίστηκε πραγματική πρόσβαση. Όταν η ολοκλήρωση μιας διαδικασίας προϋποθέτει ψηφιακές δεξιότητες, εξοπλισμό και σύνδεση στο διαδίκτυο, οι άνθρωποι που δεν διαθέτουν αυτά τα μέσα εξαρτώνται από τη βοήθεια τρίτων. Έτσι, η πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας, κοινωνικής ασφάλισης και διοικητικής εξυπηρέτησης μπορεί να εξαρτάται από την ύπαρξη ενός διαθέσιμου προσώπου που θα αναλάβει τη διαδικασία.

Από την άλλη πλευρά, περιγράφηκε μια πρακτική άτυπης διαμεσολάβησης σε επίπεδο Δήμων και ΚΑΠΗ: οι άνθρωποι γνωρίζουν ότι μπορούν να απευθυνθούν στην υπηρεσία για βοήθεια στις ψηφιακές συναλλαγές τους. Ωστόσο, αυτή η λύση βασίζεται στην προσωπική διαθεσιμότητα και στη σχέση εμπιστοσύνης με συγκεκριμένους εργαζόμενους και δεν υπάρχει σε όλους τους Δήμους. Δεν αποτελεί, επομένως, σταθερή εγγύηση πρόσβασης, αλλά μια πρακτική που εξαρτάται από τις

Co-funded by the European Union

δυνατότητες κάθε υπηρεσίας. Από τη συζήτηση προκύπτει ότι η ψηφιακή ένταξη χρειάζεται να συνδυάζεται με προσβάσιμη υποστήριξη και με εναλλακτικούς τρόπους εξυπηρέτησης. Διαφορετικά, η ψηφιοποίηση μπορεί να περιορίζει την ισότητα στην πρόσβαση και να μεταφέρει την ευθύνη προσαρμογής αποκλειστικά στον ίδιο τον πολίτη.

Z.2.2 Κοινωνική απομόνωση και δικαίωμα συμμετοχής

Η μοναξιά και ο κοινωνικός αποκλεισμός αναφέρθηκαν ως σημαντικά ζητήματα, ακόμη και σε αστικό περιβάλλον. Από την εμπειρία κοινωνικών λειτουργών προέκυψε ότι αρκετοί μεγαλύτεροι άνθρωποι προσέρχονται αρχικά για ένα πρακτικό αίτημα, όπως το κλείσιμο ραντεβού με γιατρό, αλλά η επαφή εξελίσσεται σε χώρο συζήτησης και ανθρώπινης επικοινωνίας. Κάποιοι επισκέπτονται την υπηρεσία απλώς για να μοιραστούν κάτι που είδαν ή τους απασχολεί. Η ανάγκη για σύνδεση δεν εμφανίζεται πάντα ως ρητό αίτημα και μπορεί να γίνεται ορατή μέσα από την επαναλαμβανόμενη αναζήτηση ανθρώπινης επαφής.

Η παρατήρηση αυτή **συνδέει την κοινωνική υποστήριξη με το δικαίωμα στην κοινωνική συμμετοχή**: η πρόσβαση σε υπηρεσίες και χώρους κοινότητας δεν αφορά μόνο την κάλυψη πρακτικών αναγκών, αλλά και τη δυνατότητα διατήρησης σχέσεων και ενεργού παρουσίας στην κοινωνική ζωή.

Οι συμμετέχοντες συνέδεσαν τη συμμετοχή στην κοινότητα, σε δράσεις και σε πολιτιστικές εκδηλώσεις με μια σειρά από πρακτικές προϋποθέσεις. Για να μπορέσει ένας άνθρωπος να βγει από το σπίτι, να παρακολουθήσει μια εκδήλωση, να εκπαιδευτεί ή να ψυχαγωγηθεί, **πρέπει να μπορεί να ενημερωθεί, να μετακινηθεί, να καλύψει το κόστος και να έχει πρόσβαση στον χώρο**. Από την εμπειρία των ΚΑΠΗ επισημάνθηκε η απουσία δημοτικών ή δημόσιων μέσων μεταφοράς που θα διευκόλυναν τη συμμετοχή ανθρώπων που κατοικούν μακριά από τους χώρους εκδηλώσεων. Επομένως, η ύπαρξη μιας δραστηριότητας δεν σημαίνει αυτομάτως ότι όλοι έχουν πραγματική δυνατότητα να συμμετάσχουν. Η οικονομική επιβάρυνση, η απόσταση και η έλλειψη μεταφορικής υποστήριξης μπορούν να αποκλείσουν ανθρώπους από ευκαιρίες πολιτισμού, εκπαίδευσης και κοινωνικής ζωής.

Εκπρόσωπος φορέα κοινωνικής ένταξης μέσω της τέχνης υπογράμμισε ότι **δεν θα πρέπει να μεταφέρεται στους μεγαλύτερους ανθρώπους όλο το βάρος**

Co-funded by the European Union

προσαρμογής στις αλλαγές της εποχής. Η συμμετοχή σε ομάδες και δραστηριότητες προϋποθέτει να έχουν αντιμετωπιστεί εκ των προτέρων ζητήματα πρόσβασης και να έχει ληφθεί υπόψη η διαφορετικότητα των αναγκών. Η ομαδική συζήτηση ανέδειξε ότι η συμμετοχή δεν πρέπει να αντιμετωπίζεται ως ατομική ευθύνη ή ως ζήτημα προσωπικής κινητοποίησης απαιτεί και κατάλληλη οργάνωση των ίδιων των δράσεων και των χώρων.

Η προσβασιμότητα αναδείχθηκε και ως ζήτημα του δημόσιου χώρου. Ως βασικές δυσκολίες καταγράφηκαν οι δρόμοι και τα πεζοδρόμια. Όταν η μετακίνηση δεν είναι ασφαλής, περιορίζεται η δυνατότητα εξόδου από το σπίτι και συμμετοχής στην κοινωνική ζωή. Η προσβασιμότητα, συνεπώς, δεν αφορά μόνο την είσοδο σε ένα κτίριο ή σε μια εκδήλωση, αλλά ολόκληρη τη διαδρομή από την κατοικία έως τον προορισμό. **Το δικαίωμα συμμετοχής συνδέθηκε με την ασφαλή μετακίνηση, την ενημέρωση, την οικονομική δυνατότητα και την ύπαρξη υποστηρικτικών σχέσεων.** Εάν μία από αυτές τις προϋποθέσεις απουσιάζει, η τυπική διαθεσιμότητα μιας δραστηριότητας δεν μεταφράζεται κατ' ανάγκη σε πραγματική δυνατότητα συμμετοχής.

Αναφέρθηκε επίσης ότι τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας εξακολουθούν συχνά να αναλαμβάνουν τη φροντίδα των εγγονιών τους και μπορεί να αισθάνονται ενοχές όταν διαθέτουν χρόνο για δικές τους δραστηριότητες. Η παρατήρηση αυτή φωτίζει έναν ακόμη παράγοντα που μπορεί να περιορίζει τη συμμετοχή: **οι κοινωνικοί ρόλοι και οι οικογενειακές προσδοκίες ενδέχεται να αφήνουν λιγότερο χώρο για προσωπικές επιλογές, ενδιαφέροντα και κοινωνική ζωή.** Η δυνατότητα συμμετοχής προϋποθέτει, επομένως, να αναγνωρίζεται ότι τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας έχουν δικές τους ανάγκες, επιθυμίες και δικαίωμα να διαθέτουν χρόνο για τον εαυτό τους.

Ζ.2.3 Πρόσβαση στην υγεία και κατ' οίκον υποστήριξη

Από την πλευρά φορέων που παρέχουν κατ' οίκον υπηρεσίες υγείας σε ανθρώπους με σοβαρές χρόνιες παθήσεις, όπως άνοια, εγκεφαλικό επεισόδιο, καρκίνο ή σκλήρυνση κατά πλάκας, περιγράφηκαν πολλαπλά εμπόδια πρόσβασης. Όταν συνυπάρχουν μεγαλύτερη ηλικία, κινητικές δυσκολίες και χρόνια νόσος, ακόμη και η μετάβαση σε ιατρικό ραντεβού ή σε κοινωνική εκδήλωση μπορεί να είναι εξαιρετικά δύσκολη. Η

Co-funded by the European Union

πρόσβαση στην υγεία δεν εξαρτάται μόνο από τη διαθεσιμότητα ενός γιατρού ή μιας υπηρεσίας, αλλά και από το εάν ο άνθρωπος μπορεί πρακτικά να φτάσει σε αυτήν ή να λάβει την αναγκαία υποστήριξη στο σπίτι.

Επισημάνθηκε ότι **ορισμένοι ασθενείς παραμελούν την υγεία τους ή δεν λαμβάνουν τις υπηρεσίες που χρειάζονται, επειδή δεν υπάρχει επαρκής πρόβλεψη για τη μετακίνησή τους ή για την υποστήριξή τους εκτός κατοικίας**. Το εμπόδιο αυτό μπορεί να οδηγήσει σε καθυστερημένη φροντίδα ή σε μη αξιοποίηση υπηρεσιών που είναι αναγκαίες για την υγεία και την καθημερινή λειτουργικότητα. Τέθηκε επίσης η σημασία της δυνατότητας παραμονής στο σπίτι, εφόσον αυτό είναι επιθυμητό και μπορεί να υποστηριχθεί, αντί η εμφάνιση σοβαρότερων προβλημάτων υγείας να οδηγεί αυτομάτως στη λύση μιας δομής. Η κατ' οίκον υποστήριξη συνδέεται έτσι με την αξιοπρέπεια, την αυτονομία και τη δυνατότητα του ανθρώπου να διατηρεί, όσο είναι εφικτό, τον έλεγχο της καθημερινής του ζωής.

Οι φορείς ανέδειξαν το χάσμα μεταξύ αιτημάτων για υποστήριξη που δέχονται από ωφελούμενους και της διαθέσιμης δυναμικότητας από τη δική τους πλευρά. Για παράδειγμα, από δέκα τηλεφωνήματα ανθρώπων που ζητούν βοήθεια, ο φορέας μπορεί να εξυπηρετήσει περίπου δύο. Το παράδειγμα δείχνει ότι η ύπαρξη εξειδικευμένων φορέων δεν επαρκεί για να καλύψει την έκταση των αναγκών. **Όταν η υποστήριξη είναι διαθέσιμη μόνο σε περιορισμένο αριθμό ανθρώπων, η πρόσβαση σε φροντίδα μπορεί να εξαρτάται από τη δυνατότητα εξεύρεσης μιας θέσης ή από την ύπαρξη άλλης υποστηρικτικής λύσης.** Η συζήτηση ανέδειξε ότι η προστασία του δικαιώματος στην υγεία και στη φροντίδα απαιτεί υπηρεσίες με επαρκή δυναμικότητα και κατάλληλη κάλυψη των ανθρώπων που δεν μπορούν να μετακινηθούν εύκολα.

Ζ.2.4 Άνοια, ψυχοκοινωνικές δυσκολίες και δυνατότητα διεκδίκησης

Η εξειδικευμένη εμπειρία φορέα για την άνοια ανέδειξε ότι **η κατανόηση και η διεκδίκηση δικαιωμάτων μπορεί να είναι ακόμη πιο δύσκολη για ανθρώπους με γνωστικές διαταραχές.** Η κατάσταση της υγείας, σε συνδυασμό με την απομόνωση και τα εμπόδια της καθημερινότητας, δυσκολεύει την ενημέρωση, την έκφραση αιτημάτων και την ενεργό διεκδίκηση. Αυτό δεν σημαίνει ότι οι άνθρωποι

Co-funded by the European Union

αυτοί παύουν να είναι φορείς δικαιωμάτων ή ότι οι επιθυμίες τους μπορούν να παραμερίζονται. Αναδεικνύεται, αντίθετα, η ανάγκη να υπάρχουν κατάλληλοι τρόποι επικοινωνίας και υποστήριξης, ώστε να μπορούν να εκφράζουν τη βούλησή τους και να συμμετέχουν στις αποφάσεις που τους αφορούν. Οι οικογενειακοί φροντιστές μπορούν σε ορισμένες περιπτώσεις να αναλάβουν ρόλο υποστήριξης ή εκπροσώπησης, αλλά συχνά είναι εξαντλημένοι από το μεγάλο βάρος φροντίδας.

Από την πλευρά της ψυχοκοινωνικής υποστήριξης και της αποϊδρυματοποίησης, περιγράφηκε η εμπειρία ανθρώπων που είχαν περάσει πολλά χρόνια σε ψυχιατρικά ιδρύματα και είχαν στερηθεί δικαιώματα. Μέσα από τη δομή και την υποστήριξη των εργαζομένων μπορούν να διεκδικήσουν εκ νέου δικαιώματα ενώ ιδιαίτερη αναφορά έγινε σε συλλογικό όργανο αυτοεκπροσώπησης, μέσα από το οποίο άνθρωποι με βιωμένη εμπειρία ψυχοκοινωνικών δυσκολιών μπορούν να ακουστούν και να διεκδικήσουν όσα τους αφορούν. Η εμπειρία αυτή αναδεικνύει τη σημασία της συμμετοχής των ίδιων των ανθρώπων και της αναγνώρισης της προσωπικής τους εμπειρίας ως ουσιαστικής γνώσης για τις υπηρεσίες και τις αποφάσεις που τους επηρεάζουν.

Οι δύο οπτικές ανέδειξαν ότι **η αναγνώριση δικαιωμάτων δεν αρκεί αν δεν υπάρχουν τρόποι υποστήριξης της έκφρασης της βούλησης και της αυτοεκπροσώπησης**. Όπου η άμεση διεκδίκηση είναι δύσκολη, απαιτούνται υποστηρικτικές σχέσεις, κατάλληλη επικοινωνία και συλλογικές μορφές εκπροσώπησης, χωρίς να υποκαθίσταται η φωνή των ίδιων των ανθρώπων. Η υποστήριξη χρειάζεται να ενισχύει τη δυνατότητα του ανθρώπου να εκφράζει προτιμήσεις και να συμμετέχει στις αποφάσεις, όχι να οδηγεί στην αυτόματη ανάθεση των αποφάσεων σε τρίτους. **Η δυνατότητα διεκδίκησης συνδέεται, επομένως, τόσο με την πρόσβαση στην πληροφορία όσο και με την ύπαρξη σχέσεων και δομών που επιτρέπουν την ουσιαστική συμμετοχή**.

Ζ.2.5 Έλλειψη γνώσης και πρακτικής κατανόησης των δικαιωμάτων

Ένα από τα πιο έντονα σημεία της συζήτησης ήταν ότι **η γνώση των δικαιωμάτων είναι περιορισμένη όχι μόνο στους ίδιους τους μεγαλύτερους ανθρώπους, αλλά και σε επαγγελματίες που εργάζονται στην υγεία, στη φροντίδα και στην κοινωνική υποστήριξη.** Επισημάνθηκε ότι ακόμη και οι επαγγελματίες συχνά

Co-funded by the European Union

περιγράφουν δικαιώματα με γενικούς όρους, χωρίς να γνωρίζουν με σαφήνεια το θεσμικό τους περιεχόμενο. Το κενό αυτό έχει σημασία στην καθημερινή πράξη: όταν ένα δικαίωμα δεν αναγνωρίζεται ή δεν γίνεται κατανοητό, είναι δυσκολότερο να εντοπιστεί πότε δεν διασφαλίζεται και ποια υποστήριξη χρειάζεται. Παράλληλα, **οι άνθρωποι μεγαλύτερης ηλικίας μπορεί να μην αναγνωρίζουν ότι μια δυσκολία που αντιμετωπίζουν δεν είναι αναπόφευκτη συνέπεια της ηλικίας, αλλά ζήτημα πρόσβασης ή ίσης μεταχείρισης.**

Επισημάνθηκε ότι λείπει συστηματική εκπαίδευση και πρακτικό εκπαιδευτικό υλικό, όπως βίντεο ή εργαλεία για εκπαιδεύσεις επαγγελματιών, φροντιστών και των ίδιων των μεγαλύτερων σε ηλικία ατόμων. Η γνώση χρειάζεται να μεταδίδεται με απλό και κατανοητό τρόπο, ώστε να μπορεί να αξιοποιηθεί στην καθημερινή εργασία και ζωή. Δεν αρκεί, δηλαδή, η γενική αναφορά στην ύπαρξη δικαιωμάτων· χρειάζεται να γίνεται κατανοητό πώς αυτά συνδέονται με συγκεκριμένες καταστάσεις, όπως η πρόσβαση σε υπηρεσίες, η φροντίδα, η αυτονομία και η συμμετοχή στις αποφάσεις. Η έλλειψη γνώσης έχει πρακτικές συνέπειες. Όπως χαρακτηριστικά επισημάνθηκε ***«τα άτομα δυσκολεύονται να αναγνωρίσουν ότι μια ανάγκη τους συνιστά δικαίωμα και όχι χάρη που ζητούν από μια υπηρεσία, ενώ οι επαγγελματίες δεν είναι πάντοτε σε θέση να αναγνωρίσουν ή να υποστηρίξουν αποτελεσματικά μια διεκδίκηση».*** Η συζήτηση ανέδειξε έτσι την ενημέρωση και την εκπαίδευση ως αναγκαίες προϋποθέσεις για την ουσιαστική άσκηση των δικαιωμάτων.

Ζ.2.6 Στέγαση, αστεγία και διοικητικά εμπόδια

Η εμπειρία φορέα που εργάζεται με άτομα σε συνθήκες δρόμου ή στεγαστικής επισφάλειας ανέδειξε ότι οι μεγαλύτεροι άνθρωποι μπορεί να διαμένουν σε υπνωτήρια ή ξενώνες, να φιλοξενούνται για μεγάλα χρονικά διαστήματα από γνωστούς ή φίλους ή να ζουν σε κατοικίες χωρίς βασικές υποδομές, όπως νερό. Η αστεγία δεν εμφανίζεται πάντοτε ως διαβίωση στον δρόμο· μπορεί να παίρνει τη μορφή παρατεταμένης προσωρινής φιλοξενίας και ασταθούς στέγασης. Οι συνθήκες αυτές επηρεάζουν την ασφάλεια και τη σταθερότητα της καθημερινότητας και δυσχεραίνουν την πρόσβαση σε υπηρεσίες, την προσωπική αυτονομία και τη διατήρηση ενός σταθερού υποστηρικτικού περιβάλλοντος. Η αναφορά σε κατοικίες

Co-funded by the European Union

χωρίς βασικές υποδομές καταδεικνύει ότι **η ύπαρξη μιας στέγης δεν συνεπάγεται απαραίτητα αξιοπρεπείς συνθήκες διαβίωσης**.

Η πρόσβαση σε σύνταξη, επιδόματα και δημόσιες υπηρεσίες περιγράφηκε ως ιδιαίτερα δύσκολη όταν οι άνθρωποι δεν διαθέτουν τα απαραίτητα έγγραφα, έχουν χάσει την ταυτότητά τους ή δεν έχουν συγκεντρώσει τα απαιτούμενα ένσημα. Η απώλεια εγγράφων είναι συχνή για ανθρώπους που ζουν στον δρόμο, ενώ η ψηφιακή διαδικασία ραντεβού και αιτήσεων δημιουργεί πρόσθετα εμπόδια. Έτσι, **η στεγαστική επισφάλεια μπορεί να συνδέεται με έναν ευρύτερο αποκλεισμό από διοικητικές διαδικασίες και παροχές κοινωνικής προστασίας.** Αναφέρθηκαν επίσης δυσκολίες στη χρήση των μέσων μαζικής μεταφοράς, όπως ανεπαρκής προσβασιμότητα, αραιά δρομολόγια και μη λειτουργικοί ανελκυστήρες. Τα εμπόδια αυτά επιβαρύνουν την προσπάθεια των ανθρώπων να μετακινηθούν για να διεκπεραιώσουν υποθέσεις ή να αποκτήσουν πρόσβαση σε υπηρεσίες. Η συζήτηση ανέδειξε ότι η πρόσβαση σε στέγαση, κοινωνική προστασία και διοικητική εξυπηρέτηση είναι αλληλένδετη και ότι η απουσία εγγράφων ή ψηφιακών δυνατοτήτων μπορεί να δυσχεραίνει περαιτέρω την άσκηση δικαιωμάτων.

Ζ.2.7 Ανεπαρκείς υπηρεσίες στην κοινότητα

Από την εμπειρία φορέα ψυχοκοινωνικής υποστήριξης αναφέρθηκε ότι άνθρωποι μεγαλύτερης ηλικίας και οι οικογένειές τους απευθύνονται συχνά σε οργανώσεις αναζητώντας πληροφορίες ή βοήθεια για υπηρεσίες που δεν γνωρίζουν πού να βρουν. Καταγράφηκε η εκτίμηση ότι οι διαθέσιμες υπηρεσίες στην κοινότητα είναι ανεπαρκείς και ότι οι ίδιοι οι φορείς έχουν κληθεί από Δήμους να καταθέσουν προτάσεις για τη δημιουργία δομών για μεγαλύτερους ανθρώπους.

Η ανάγκη αναζήτησης βοήθειας από διαφορετικές οργανώσεις μπορεί να επιβαρύνει τα ίδια τα άτομα και τις οικογένειές τους, ιδίως όταν δεν υπάρχει ένα σαφές και σταθερό σημείο αναφοράς. Όταν απουσιάζει οικογενειακό ή άλλο υποστηρικτικό περιβάλλον, οι δυσκολίες πρόσβασης και διεκδίκησης γίνονται εντονότερες. **Η ανεπάρκεια υπηρεσιών στην κοινότητα περιορίζει τη δυνατότητα υποστήριξης κοντά στον τόπο κατοικίας και μπορεί να αφήνει ακάλυπτες ανάγκες που δεν απαιτούν απαραίτητα ιδρυματική φροντίδα, αλλά σταθερή και προσβάσιμη υποστήριξη στην καθημερινότητα.** Από τις τοποθετήσεις

Co-funded by the European Union

προκύπτει ότι η ουσιαστική άσκηση δικαιωμάτων προϋποθέτει όχι μόνο την τυπική ύπαρξη υπηρεσιών, αλλά και επαρκή διαθεσιμότητα, σαφή ενημέρωση και συνέχεια στην υποστήριξη.

Ζ.3. Σχέσεις με την Πολιτεία, χρηματοδότηση και συνεργασίες

Ζ.3.1 Η καθημερινή διαμεσολάβηση των φορέων

Οι οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών και οι τοπικές υπηρεσίες περιγράφηκαν ως κρίσιμοι ενδιάμεσοι μεταξύ των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας και της δημόσιας διοίκησης. Στην καθημερινή τους λειτουργία βοηθούν στο κλείσιμο ιατρικών ραντεβού, στην πρόσβαση σε ψηφιακές υπηρεσίες, στη διεκπεραίωση αιτημάτων για συντάξεις και επιδόματα και στον εντοπισμό κατάλληλων υπηρεσιών. Η υποστήριξη αυτή δεν περιορίζεται στην παροχή πληροφοριών: συχνά απαιτεί προσωπική καθοδήγηση, πρακτική βοήθεια και σχέση εμπιστοσύνης, ώστε ένας άνθρωπος να μπορέσει να ολοκληρώσει μια διαδικασία που διαφορετικά θα παρέμενε απρόσιτη.

Οι τοποθετήσεις ανέδειξαν ότι το δικαίωμα στην ισότιμη πρόσβαση στην υγεία και στην κοινωνική προστασία προϋποθέτει συστηματικά την προσωπική διαμεσολάβηση τρίτων. **Η δυνατότητα πρόσβασης σε βασικές δημόσιες υπηρεσίες εξαρτάται στην πράξη από το αν υπάρχει κοντά στον άνθρωπο ένας εργαζόμενος ή ένας φορέας που θα τον βοηθήσει.** Παράλληλα, η διαμεσολάβηση των φορέων καλύπτει πραγματικές ανάγκες, αλλά δεν μπορεί να υποκαθιστά τη σταθερή υποχρέωση των δημόσιων υπηρεσιών να είναι κατανοητές, προσβάσιμες και λειτουργικές για όλους.

Ζ.3.2 Επαφή με υπουργεία: δυνατότητες και ασυνέχεια

Η εμπειρία των συμμετεχόντων από την επικοινωνία με την Πολιτεία δεν ήταν ενιαία και περιλάμβανε τόσο περιπτώσεις θετικής ανταπόκρισης όσο και δυσκολίες συνέχειας.

Στις θετικές αποτιμήσεις βρίσκεται η περίπτωση συνηγορίας από φορέα για την πρόσβαση στην υγεία, ο οποίος αιτήθηκε από την Πολιτεία τη δημιουργία δωρεάν τηλεφωνικής γραμμής για το κλείσιμο ιατρικών ραντεβού, καθώς η προηγούμενη γραμμή είχε χρέωση ανά λεπτό. Η πρωτοβουλία είχε θετικό αποτέλεσμα καθώς δύο μήνες αργότερα ανακοινώθηκε νέα δωρεάν γραμμή. Η εκπρόσωπος εκτίμησε ότι η

Co-funded by the European Union

παρέμβαση του φορέα συνέβαλε, έστω εν μέρει, στην αλλαγή. Το παράδειγμα παρουσιάστηκε ως ένδειξη ότι η τεκμηριωμένη συνηγορία μπορεί να αναδείξει ένα συγκεκριμένο εμπόδιο και να συμβάλει στη διαμόρφωση μιας πρακτικής λύσης, στην η οποία, στην προκειμένη περίπτωση, δεν αφορούσε μόνο στη βελτίωση μιας υπηρεσίας, αλλά στην άρση ενός πρακτικού εμποδίου στην ισότιμη πρόσβαση.

Ορισμένοι συμμετέχοντες στη συζήτηση ανέφεραν ότι συχνά τα Υπουργεία δείχνουν ενδιαφέρον να ακούσουν προτάσεις και να εξετάσουν καινοτόμες δράσεις. Ωστόσο, η αλλαγή πολιτικής ηγεσίας μπορεί να μεταβάλει τις προτεραιότητες και να διακόψει την πορεία μιας πρωτοβουλίας, ακόμη και όταν έχει προηγηθεί θετική συζήτηση ή έχει διαμορφωθεί ένα πλαίσιο συνεργασίας.

Η ασυνέχεια αυτή δυσκολεύει τη μετατροπή των προτάσεων σε σταθερές πολιτικές και δημιουργεί αβεβαιότητα για τους φορείς και τους ανθρώπους που αναμένουν να ωφεληθούν από αυτές. Από τη συζήτηση προκύπτει ότι **η προστασία των δικαιωμάτων δεν μπορεί να εξαρτάται αποκλειστικά από το ενδιαφέρον μιας συγκεκριμένης πολιτικής ηγεσίας ή από προσωπικές επαφές· χρειάζεται θεσμική συνέχεια, ώστε οι δεσμεύσεις και οι πρωτοβουλίες να διατηρούνται και να εφαρμόζονται ανεξάρτητα από τις αλλαγές προσώπων.**

Ζ.3.3 Υποχρηματοδότηση και υποστελέχωση δημόσιων υπηρεσιών

Από την οπτική εργαζομένων σε ΚΑΠΗ επισημάνθηκε ότι η υποχρηματοδότηση και η υποστελέχωση περιορίζουν άμεσα τη δυνατότητα των δημοτικών υπηρεσιών να ανταποκριθούν στις ανάγκες των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας. Εργαζόμενοι που αποχωρούν λόγω συνταξιοδότησης δεν αντικαθίστανται πάντα, ενώ η έλλειψη προσωπικού και λειτουργικών μέσων επηρεάζει την καθημερινή λειτουργία. Αναφέρθηκε, για παράδειγμα, ότι μπορεί να μην υπάρχει διαθέσιμο όχημα για τη μεταφορά ανθρώπων προς το ΚΑΠΗ ή σε δραστηριότητες ή, ακόμη και όταν υπάρχει όχημα, να μην έχει εγκριθεί οδηγός. Έτσι, η πρόθεση μιας υπηρεσίας να οργανώσει δράσεις ή να διευκολύνει τη συμμετοχή δεν αρκεί, εάν δεν υπάρχουν οι αναγκαίοι πόροι για την υλοποίησή τους. Οι ελλείψεις αυτές, όπως αναφέρθηκε, έχουν συνέπειες πέρα από τη λειτουργία μιας δομής: **περιορίζουν την πρόσβαση σε κοινωνικές δραστηριότητες, την επαφή με την κοινότητα και τη δυνατότητα μετακίνησης ανθρώπων που διαφορετικά θα παρέμεναν στο**

Co-funded by the European Union

σπίτι. Συνδέονται, επομένως, με την ουσιαστική άσκηση του δικαιώματος στην κοινωνική συμμετοχή και με την **υποχρέωση των δημόσιων υπηρεσιών να διαθέτουν επαρκή μέσα ώστε οι παρεχόμενες δυνατότητες να είναι πραγματικά προσβάσιμες**.

Ζ.3.4 Χρηματοδότηση έργων και βιωσιμότητα

Οι συμμετέχοντες αναγνώρισαν τη συμβολή ιδρυμάτων και εταιρειών στη δημιουργία και υποστήριξη προγραμμάτων για άτομα μεγαλύτερης ηλικίας. Ως παράδειγμα αναφέρθηκαν δράσεις υγιούς γήρανσης σε απομονωμένα χωριά της Θράκης, με δραστηριότητες που αφορούσαν την πρόσβαση σε υπηρεσίες, την τεχνολογία, τη γυμναστική, τη διατροφή και τον χορό. Τέτοιες παρεμβάσεις μπορούν να δημιουργούν ευκαιρίες συμμετοχής και να καλύπτουν ανάγκες που δεν εξυπηρετούνται επαρκώς από τις διαθέσιμες δομές. Ωστόσο, επισημάνθηκε ότι η χρηματοδότηση έργων περιορισμένης διάρκειας δημιουργεί πρόβλημα συνέχειας. Πολλά προγράμματα διαρκούν ένα έως τρία χρόνια και, όταν ολοκληρωθεί η χρηματοδότηση, συχνά σταματούν, ακόμη και αν έχουν αποδειχθεί χρήσιμα και υπάρχει ενδιαφέρον από τους ανθρώπους που συμμετέχουν.

Η διακοπή αυτή μπορεί να σημαίνει απώλεια σχέσεων, δραστηριοτήτων και υποστήριξης που είχαν ενταχθεί στην καθημερινότητα των συμμετεχόντων. Από τη σκοπιά των δικαιωμάτων, όπως παρατήρησαν οι συμμετέχοντες ***«το ζήτημα δεν είναι μόνο εάν δημιουργούνται αξιόλογες δράσεις, αλλά εάν οι άνθρωποι μπορούν να έχουν σταθερή και προβλέψιμη πρόσβαση σε αυτές»***. Η προσωρινή χρηματοδότηση μπορεί να στηρίζει την καινοτομία, δεν εγγυάται όμως από μόνη της τη συνέχεια υπηρεσιών και ευκαιριών συμμετοχής.

Ως μία δυνατότητα ενίσχυσης της βιωσιμότητας αναφέρθηκε η μεταφορά γνώσης και ευθύνης στην τοπική κοινότητα: η εκπαίδευση ανθρώπων ή τοπικών φορέων ώστε να μπορούν να συνεχίσουν τον συντονισμό ομάδων και δραστηριοτήτων μετά την αποχώρηση του αρχικού οργανισμού. Η προσέγγιση αυτή παρουσιάστηκε ως τρόπος να παραμείνουν ενεργές ορισμένες πρωτοβουλίες και να αξιοποιηθεί η εμπειρία που έχει ήδη δημιουργηθεί.

Παράλληλα, διατυπώθηκε **η άποψη ότι η χρηματοδότηση από ιδρύματα δεν μπορεί να υποκαταστήσει τη δημόσια ευθύνη για προγράμματα μεγάλης**

Co-funded by the European Union

κλίμακας και μακράς διάρκειας. Η διάκριση αυτή είναι σημαντική: οι ιδιωτικοί και κοινωφελείς πόροι μπορούν να ενισχύουν, να δοκιμάζουν ή να συμπληρώνουν παρεμβάσεις, αλλά η διασφάλιση σταθερών υπηρεσιών που συνδέονται με την υγεία, τη φροντίδα και την κοινωνική προστασία δεν μπορεί να εξαρτάται αποκλειστικά από περιστασιακές χρηματοδοτήσεις. Η συνέχεια της υποστήριξης αποτελεί προϋπόθεση ώστε οι άνθρωποι μεγαλύτερης ηλικίας να μην αντιμετωπίζουν διακοπές σε υπηρεσίες από τις οποίες εξαρτάται η καθημερινότητά τους.

Ως παράδειγμα αναφέρθηκε πρόγραμμα κατ' οίκον υποστήριξης για ανθρώπους με άνοια, το οποίο υλοποιείται επί σειρά ετών και αντιμετωπίζει δυσκολίες εξεύρεσης πόρων, παρότι υπάρχουν στοιχεία και αξιολογήσεις που τεκμηριώνουν τη σημασία του. Η θέση που διατυπώθηκε ήταν ότι τα ιδρύματα θα μπορούσαν να συμβάλουν στην ανάδειξη και τεκμηρίωση αποτελεσματικών πρακτικών και να ασκήσουν πίεση ώστε η Πολιτεία να αναλάβει τη σταθερή χρηματοδότησή τους. Το παράδειγμα αναδεικνύει την απόσταση που μπορεί να υπάρχει ανάμεσα στην τεκμηριωμένη ανάγκη για μια υπηρεσία και στη δυνατότητα εξασφάλισης της συνέχειάς της. Για τους ανθρώπους με άνοια και τις οικογένειές τους, η κατ' οίκον υποστήριξη μπορεί να συνδέεται με τη δυνατότητα παραμονής στο οικείο περιβάλλον και με τη διατήρηση της καθημερινής ζωής με αξιοπρέπεια. Όταν μια τέτοια υπηρεσία δεν διαθέτει σταθερούς πόρους, η πρόσβαση σε αυτήν παραμένει επισφαλής και μπορεί να εξαρτάται από τη συγκυρία ή από την εξεύρεση χρηματοδότησης. **Η συζήτηση ανέδειξε τη σημασία της αξιολόγησης όχι μόνο ως εργαλείου αποτίμησης ενός προγράμματος, αλλά και ως τεκμηρίου για τη διεκδίκηση της θεσμικής του συνέχειας**.

Οι τοποθετήσεις για τον ρόλο των ιδρυμάτων ήταν διαφοροποιημένες. Αναγνωρίστηκε ότι λειτουργούν με συγκεκριμένους καταστατικούς σκοπούς και περιορισμένους πόρους, επομένως δεν είναι ρεαλιστικό να αναμένεται ότι θα χρηματοδοτούν επ' αόριστον τον ίδιο οργανισμό ή πρόγραμμα. Παράλληλα, διατυπώθηκε η άποψη ότι χρειάζεται να εξετάζουν ποιες παρεμβάσεις ανταποκρίνονται σε πραγματικές και υψηλής προτεραιότητας ανάγκες και διαθέτουν τεκμηριωμένο αντίκτυπο. Δεν διατυπώθηκε ενιαία απαίτηση για ένα συγκεκριμένο μοντέλο χρηματοδότησης ούτε κοινή θέση ότι τα ιδρύματα πρέπει να αναλαμβάνουν τη μακροχρόνια κάλυψη των υπηρεσιών. Το βασικό σημείο που αναδείχθηκε ήταν η

Co-funded by the European Union

ανάγκη να προβλέπεται εγκαίρως τι θα συμβεί μετά τη λήξη ενός έργου και να μην μεταφέρεται στους χρηματοδότες ή στις οργανώσεις η ευθύνη που αναλογεί στην Πολιτεία. Όπως επισήμαναν αρκετοί συμμετέχοντες, **η χρηματοδότηση μπορεί να λειτουργήσει υποστηρικτικά προς την προώθηση δικαιωμάτων όταν ενισχύει παρεμβάσεις που ανταποκρίνονται σε πραγματικές ανάγκες, αλλά η διαρκής εγγύηση πρόσβασης σε βασικές υπηρεσίες απαιτεί δημόσια ευθύνη και σχεδιασμό με ορίζοντα μεγαλύτερο από τη διάρκεια ενός έργου**.

Ζ.3.5 Γιατί οι μεγαλύτερες ηλικίες παραμένουν χαμηλά στις προτεραιότητες

Στο τέλος της συζήτησης τέθηκε το ερώτημα γιατί τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας δεν βρίσκονται ψηλά στις προτεραιότητες του κράτους, των φορέων και των χρηματοδοτών. Οι απαντήσεις ανέδειξαν κοινωνικά στερεότυπα και περιορισμένη δημόσια ορατότητα. **Η μεγαλύτερη ηλικία περιγράφηκε ως θέμα που δεν θεωρείται αρκετά ελκυστικό ή «επικοινωνιακό», ενώ αρκετοί συμμετέχοντες συνέδεσαν αυτή την υποβάθμιση με την αντίληψη ότι οι μεγαλύτεροι άνθρωποι δεν είναι πλέον οικονομικά παραγωγικοί ή κοινωνικά «χρήσιμοι».** Οι αντιλήψεις αυτές περιορίζουν την αναγνώριση της συμβολής των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας, σύμφωνα με τους συμμετέχοντες, και μπορούν να επηρεάζουν το ποιες ανάγκες θεωρούνται άξιες δημόσιας προσοχής και χρηματοδότησης. Η συζήτηση ανέδειξε ότι **η χαμηλή προτεραιοποίηση των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας δεν είναι απλώς ζήτημα κατανομής πόρων, αλλά συνδέεται και με τον τρόπο με τον οποίο η κοινωνία αντιλαμβάνεται τη γήρανση και τη θέση των μεγαλύτερων σε ηλικία ατόμων.**

Στο πλαίσιο αυτό παρατηρήθηκε ότι τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας, και κυρίως οι γυναίκες, είναι πολιτισμικά στην Ελλάδα επιφορτισμένες με την 'αυτονόητη' φροντίδα των μικρότερων μελών της οικογένειας, όπως των εγγονών. Η αντίληψη αυτή να μεταφέρει τις ευθύνες από το κράτος προς τους συγγενείς, χωρίς να αναγνωρίζονται επαρκώς τις ανάγκες, τις επιθυμίες και τα προσωπικά όρια των ίδιων των ατόμων, καθώς και το χρόνο και την ενέργεια που χρειάζονται για τη δική τους αυτοφροντίδα, κοινωνική ζωή και προσωπική ανάπτυξη.

Co-funded by the European Union

Η περιορισμένη δημόσια ορατότητα συνδέθηκε επίσης με τη δυσκολία συλλογικής διεκδίκησης: **τα άτομα μεγαλύτερων ηλικιών δεν γνωρίζουν πάντα τα δικαιώματά τους ή δεν αισθάνονται ότι έχουν τη δυνατότητα να υψώσουν τη φωνή τους**. Από τις τοποθετήσεις προκύπτει ότι η ενίσχυση της ορατότητας και της συλλογικής φωνής των μεγαλύτερων ανθρώπων είναι σημαντική για να αναγνωρίζονται οι ανάγκες τους ως ζητήματα δικαιωμάτων και δημόσιας ευθύνης. Η συμμετοχή τους στον δημόσιο διάλογο και στις αποφάσεις που τους αφορούν δεν παρουσιάζεται ως συμβολική διαδικασία, αλλά ως προϋπόθεση ώστε οι πολιτικές και οι υπηρεσίες να ανταποκρίνονται στην πραγματική τους εμπειρία.

Ζ.4. Κύρια δικαιώματα και ζητήματα που αναδείχθηκαν

Συνοψίζοντας τις τοποθετήσεις, τα δικαιώματα που αναδείχθηκαν πιο συγκεκριμένα στη συζήτηση και τα οποία χρειάζονται, σύμφωνα με τους συμμετέχοντες, ενίσχυση, εκπροσώπηση και προώθηση, συνδέονται με τις ακόλουθες περιοχές:

- **Ισότιμη πρόσβαση σε δημόσιες και ιδιωτικές υπηρεσίες και ψηφιακή ισότητα.** Η μεταφορά της εξυπηρέτησης στο ψηφιακό περιβάλλον χωρίς αναλογικές εναλλακτικές μπορεί να αποκλείει ανθρώπους που δεν διαθέτουν εξοπλισμό, σύνδεση ή τις απαιτούμενες δεξιότητες. Το ζήτημα αφορά την πραγματική δυνατότητα πρόσβασης σε υπηρεσίες υγείας, κοινωνικής ασφάλισης, μετακίνησης και διοικητικής εξυπηρέτησης, χωρίς εξάρτηση από τη διαθεσιμότητα τρίτων.
- **Δικαίωμα στην υγεία, στη φροντίδα και στην αξιοπρεπή διαβίωση.** Η ύπαρξη ιατρικών υπηρεσιών δεν αρκεί όταν οι άνθρωποι δεν μπορούν να μετακινηθούν ή δεν υπάρχει υποστήριξη στο σπίτι. Η κατ' οίκον φροντίδα, η επαρκής δυναμικότητα των υπηρεσιών και η δυνατότητα παραμονής στο οικείο περιβάλλον, όταν αυτό επιθυμείται και μπορεί να υποστηριχθεί, αναδείχθηκαν ως κρίσιμες προϋποθέσεις για την προστασία της υγείας, της αξιοπρέπειας και της αυτονομίας.
- **Αυτονομία, προσωπική βούληση και υποστηριζόμενη λήψη αποφάσεων.** Ιδιαίτερα για άτομα με άνοια ή ψυχοκοινωνικές δυσκολίες, απαιτούνται κατάλληλοι τρόποι επικοινωνίας και υποστήριξης ώστε να εκφράζουν προτιμήσεις και να συμμετέχουν στις αποφάσεις που τους αφορούν. Η ανάγκη υποστήριξης δεν πρέπει να οδηγεί στην αυτόματη υποκατάσταση της βούλησής τους από τρίτους.

Co-funded by the European Union

- **Δικαίωμα στην κοινωνική συμμετοχή, στον πολιτισμό, στην εκπαίδευση και στη σύνδεση με την κοινότητα.** Η συμμετοχή δεν εξαρτάται μόνο από την ύπαρξη δραστηριοτήτων, αλλά και από την ενημέρωση, το κόστος, τη μετακίνηση, την προσβασιμότητα και την ύπαρξη υποστηρικτικών σχέσεων. Αναδείχθηκε επίσης η ανάγκη να αναγνωρίζεται ο προσωπικός χρόνος και οι επιλογές των μεγαλύτερων ανθρώπων, χωρίς να θεωρείται αυτονόητη η διαθεσιμότητά τους για οικογενειακή φροντίδα.

- **Προσβασιμότητα στον δημόσιο χώρο και στα μέσα μαζικής μεταφοράς.** Η κατάσταση των πεζοδρομίων και των δρόμων, η λειτουργία ανελκυστήρων και η συχνότητα των δρομολογίων επηρεάζουν άμεσα τη δυνατότητα μετακίνησης. Η προσβασιμότητα αφορά ολόκληρη τη διαδρομή από την κατοικία έως την υπηρεσία ή τον χώρο δραστηριότητας και αποτελεί πρακτική προϋπόθεση για την αυτονομία και τη συμμετοχή.

- **Δικαίωμα σε κατάλληλη στέγαση και κοινωνική προστασία.** Η αστεγία και η στεγαστική επισφάλεια δεν περιορίζονται στη διαβίωση στον δρόμο, αλλά περιλαμβάνουν την παρατεταμένη προσωρινή φιλοξενία και κατοικίες χωρίς βασικές υποδομές. Η πρόσβαση σε σύνταξη, επιδόματα και διοικητικές διαδικασίες μπορεί να παρεμποδίζεται από την απώλεια εγγράφων, την έλλειψη ασφαλιστικών προϋποθέσεων, τις ψηφιακές διαδικασίες και τις δυσκολίες μετακίνησης.

- **Δικαίωμα στην ενημέρωση και στην κατανόηση των δικαιωμάτων.** Η περιορισμένη γνώση από τους ίδιους τους μεγαλύτερους ανθρώπους, τους φροντιστές και τους επαγγελματίες δυσκολεύει την αναγνώριση παραβιάσεων και την αναζήτηση υποστήριξης. Η πρακτική και κατανοητή ενημέρωση και η εκπαίδευση αναδείχθηκαν ως προϋποθέσεις ώστε οι ανάγκες να αναγνωρίζονται ως δικαιώματα και όχι ως αιτήματα για χάρη.

- **Αυτοεκπροσώπηση, συλλογική φωνή και συμμετοχή στις αποφάσεις.** Η εμπειρία των ίδιων των ανθρώπων μεγαλύτερης ηλικίας πρέπει να ακούγεται στον σχεδιασμό υπηρεσιών και πολιτικών. Η συνηγορία, οι συλλογικές μορφές εκπροσώπησης και η ουσιαστική συμμετοχή στον δημόσιο διάλογο συνδέονται με την ορατότητα των αναγκών τους και με τη δυνατότητα να διεκδικούν όσα τους αφορούν.

Co-funded by the European Union

Z.5. Συνολική αποτίμηση

Το focus group ανέδειξε ότι **τα εμπόδια που αντιμετωπίζουν τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας δεν απορρέουν αναγκαστικά από την ηλικία ή την κατάσταση της υγείας τους, αλλά συχνά από τον τρόπο με τον οποίο οργανώνονται οι υπηρεσίες, οι δημόσιοι χώροι, οι διοικητικές διαδικασίες και οι μηχανισμοί υποστήριξης.** Η ψηφιοποίηση χωρίς εναλλακτικές, οι δυσκολίες μετακίνησης, η περιορισμένη κατ' οίκον φροντίδα, η ανεπαρκής διαθεσιμότητα κοινοτικών υπηρεσιών και τα διοικητικά εμπόδια επηρεάζουν την πραγματική δυνατότητα άσκησης δικαιωμάτων. Αναδεικνύεται, επομένως, η διάκριση ανάμεσα στην τυπική αναγνώριση ενός δικαιώματος και στις πρακτικές συνθήκες που επιτρέπουν σε κάθε άνθρωπο να το ασκήσει ισότιμα.

Κεντρικό εύρημα είναι ότι **τα δικαιώματα είναι αλληλένδετα.** Η πρόσβαση στην υγεία επηρεάζεται από τη δυνατότητα μετακίνησης, την ψηφιακή εξυπηρέτηση και την ύπαρξη υποστήριξης στην κοινότητα. Η κοινωνική συμμετοχή προϋποθέτει ασφαλή δημόσιο χώρο, οικονομικά προσιτές δραστηριότητες και κατάλληλη ενημέρωση. Η αυτονομία συνδέεται με τη δυνατότητα έκφρασης βούλησης, πρόσβασης σε πληροφορίες και υποστήριξης στη λήψη αποφάσεων. Αντίστοιχα, η στεγαστική επισφάλεια και η απουσία εγγράφων μπορούν να οδηγήσουν σε αποκλεισμό από παροχές κοινωνικής προστασίας. Τα ζητήματα αυτά δεν εμφανίζονται μεμονωμένα, αλλά αλληλοενισχύονται και μπορούν να διευρύνουν τις ανισότητες.

Οι τοποθετήσεις ανέδειξαν επίσης ότι **τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας δεν αποτελούν μια ομοιογενή ομάδα.** Οι ανάγκες διαφοροποιούνται ανάλογα με την κατάσταση της υγείας, την ύπαρξη αναπηρίας ή γνωστικών δυσκολιών, το εισόδημα, τη στέγαση, τον τόπο κατοικίας και την ύπαρξη οικογενειακού ή άλλου υποστηρικτικού περιβάλλοντος. Ιδιαίτερη σημασία έχει **η αναγνώριση των έμφυλων και οικογενειακών προσδοκιών**, καθώς οι γυναίκες μεγαλύτερης ηλικίας συχνά επιβαρύνονται με την αυτονόητη φροντίδα άλλων μελών της οικογένειας. Η φροντίδα αυτή μπορεί να περιορίζει τον προσωπικό χρόνο, την κοινωνική συμμετοχή και τις επιλογές τους, όταν δεν αναγνωρίζονται οι δικές τους ανάγκες και τα όριά τους.

Co-funded by the European Union

Οι φορείς της κοινωνίας των πολιτών και οι τοπικές υπηρεσίες καλύπτουν σημαντικά κενά, διευκολύνοντας την πρόσβαση σε υπηρεσίες, παρέχοντας πρακτική και ψυχοκοινωνική υποστήριξη, δημιουργώντας ευκαιρίες κοινωνικής σύνδεσης και αναλαμβάνοντας δράσεις συνηγορίας. Ωστόσο, **η διαμεσολάβησή τους δεν μπορεί να υποκαθιστά την ευθύνη της Πολιτείας να εξασφαλίζει προσβάσιμες, επαρκώς στελεχωμένες και σταθερές υπηρεσίες.** Η υποχρηματοδότηση, η υποστελέχωση και η εξάρτηση από έργα περιορισμένης διάρκειας οδηγούν σε ασυνέχεια, ενώ η πρόσβαση σε βασική υποστήριξη μπορεί να εξαρτάται από τη διαθεσιμότητα ενός φορέα ή μιας χρηματοδότησης.

Η συζήτηση ανέδειξε τη **σημασία της θεσμικής συνέχειας και της δημόσιας ευθύνης.** Η συνηγορία μπορεί να συμβάλει σε συγκεκριμένες αλλαγές, αλλά οι πρωτοβουλίες χρειάζεται να μετατρέπονται σε σταθερές πολιτικές και να παρακολουθείται η εφαρμογή τους. Τα ιδρύματα και οι εταιρείες μπορούν να υποστηρίζουν καινοτόμες και τεκμηριωμένες παρεμβάσεις, χωρίς να αναλαμβάνουν την ευθύνη μακροχρόνιας παροχής βασικών υπηρεσιών. Η αξιολόγηση των προγραμμάτων μπορεί να προσφέρει τεκμήρια για τη χρησιμότητά τους και να υποστηρίξει τη διεκδίκηση της συνέχειάς τους από την Πολιτεία.

Τέλος, **η περιορισμένη ορατότητα των μεγαλύτερων ανθρώπων και τα κοινωνικά στερεότυπα επηρεάζουν το κατά πόσο οι ανάγκες τους αναγνωρίζονται ως ζητήματα δικαιωμάτων και δημόσιας ευθύνης.** Η ενημέρωση για τα δικαιώματα, η ενίσχυση της αυτοεκπροσώπησης και η ουσιαστική συμμετοχή των ίδιων των ανθρώπων στον σχεδιασμό πολιτικών και υπηρεσιών αποτελούν αναγκαίες προϋποθέσεις. Το βασικό συμπέρασμα είναι ότι η προστασία των δικαιωμάτων δεν μπορεί να εξαρτάται από την καλή θέληση μεμονωμένων προσώπων ή υπηρεσιών, αλλά χρειάζεται να ενσωματώνεται σταθερά στον τρόπο με τον οποίο σχεδιάζονται, χρηματοδοτούνται και παρέχονται οι υπηρεσίες.

Co-funded by
the European Union

PEOPLE BEHIND

A historic moment for the rights of older people
Advancing the dialogue in Greece

08

Κλείσιμο

ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ

Κλείσιμο

ΚΛΕΙΣΙΜΟ

Το σύνολο των συζητήσεων και των συνεντεύξεων ανέδειξε ότι τα δικαιώματα των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας δεν αφορούν μία μόνο πτυχή της ζωής τους, αλλά συνδέονται με το σύνολο των συνθηκών που τους επιτρέπουν να ζουν με αξιοπρέπεια, αυτονομία, ασφάλεια και ισότιμη συμμετοχή στην κοινωνία. Οι εμπειρίες που καταγράφηκαν δείχνουν ότι η τυπική αναγνώριση ενός δικαιώματος δεν αρκεί, όταν στην καθημερινότητα η άσκησή του εμποδίζεται από το χαμηλό εισόδημα, το κόστος και τις αναμονές στην υγεία, την έλλειψη υπηρεσιών φροντίδας, τα προβλήματα προσβασιμότητας, τις ψηφιακές δυσκολίες ή την απουσία υποστηρικτικού περιβάλλοντος.

Ιδιαίτερα έντονα αναδείχθηκαν τα ζητήματα της οικονομικής ασφάλειας και της κοινωνικής προστασίας, της ισότιμης πρόσβασης στην υγεία και στη φροντίδα, της ανεξάρτητης διαβίωσης και της προσβασιμότητας, καθώς και της προστασίας από τις διακρίσεις λόγω ηλικίας και φύλου. Οι γυναίκες μεγαλύτερης ηλικίας ανέδειξαν τις συνέπειες της άμισθης φροντίδας, της οικονομικής εξάρτησης και των έμφυλων στερεοτύπων. Άλλοι συμμετέχοντες περιέγραψαν πώς η αναπηρία ή τα προβλήματα υγείας, σε συνδυασμό με ένα μη προσβάσιμο περιβάλλον και ανεπαρκείς υπηρεσίες, περιορίζουν την αυτονομία τους. Παράλληλα, έγινε σαφές ότι η κοινωνική συμμετοχή, ο πολιτισμός, η εκπαίδευση, ο εθελοντισμός και η δυνατότητα να συνεχίζει κανείς να προσφέρει στην κοινότητα αποτελούν ουσιαστικές διαστάσεις μιας ζωής με δικαιώματα και όχι απλώς προαιρετικές δραστηριότητες.

Ένα ακόμη σημαντικό συμπέρασμα είναι ότι τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας δεν αποτελούν μια ομοιογενή ομάδα. Οι ανάγκες και οι εμπειρίες τους διαφοροποιούνται ανάλογα με το φύλο, την οικονομική κατάσταση, την υγεία, την αναπηρία, τον τόπο κατοικίας, τις οικογενειακές συνθήκες και τα διαθέσιμα δίκτυα υποστήριξης. Η αναγνώριση αυτών των διαφορών είναι απαραίτητη, ώστε κανείς να μην αποκλείεται από την προστασία και την άσκηση των δικαιωμάτων του. Ταυτόχρονα, οι συζητήσεις ανέδειξαν ότι οι μεγαλύτεροι άνθρωποι δεν πρέπει να αντιμετωπίζονται αποκλειστικά ως αποδέκτες φροντίδας ή κοινωνικών παροχών, αλλά ως ενεργοί πολίτες, με εμπειρία, γνώσεις, επιθυμίες και δικαίωμα να αποφασίζουν για τη ζωή τους.

Co-funded by
the European Union

Η οπτική των οργανώσεων της Κοινωνίας των Πολιτών και των φορέων που εργάζονται στο πεδίο συμπλήρωσε τις προσωπικές εμπειρίες, αναδεικνύοντας τα κενά στις δημόσιες υπηρεσίες, τις δυσκολίες πρόσβασης και διεκδίκησης δικαιωμάτων, αλλά και τον σημαντικό ρόλο της καθημερινής υποστήριξης και της συνηγορίας. Οι συνεντεύξεις με χρηματοδότες και υποστηρικτές πρόσθεσαν μια ακόμη διάσταση: τον τρόπο με τον οποίο οι χρηματοδοτικές προτεραιότητες, ο σχεδιασμός και η αξιολόγηση των κοινωνικών παρεμβάσεων επηρεάζουν τις ανάγκες που αναγνωρίζονται και τις αλλαγές που τελικά προωθούνται. Από όλες αυτές τις οπτικές προκύπτει ότι **η προστασία των δικαιωμάτων αποτελεί πρωτίστως ευθύνη της Πολιτείας, ενώ η συμβολή των οργανώσεων, των ιδρυμάτων και των άλλων φορέων είναι σημαντική και συμπληρωματική**.

Πάνω απ' όλα, η διαδικασία ανέδειξε τη σημασία της συμμετοχής και της ακρόασης όλων των φωνών. Οι άνθρωποι μεγαλύτερης ηλικίας πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να εκφράζουν οι ίδιοι τις ανάγκες, τις προτεραιότητες και τις προσδοκίες τους, χωρίς η εμπειρία τους να ερμηνεύεται αποκλειστικά από τρίτους. Αντίστοιχα, οι οργανώσεις και οι επαγγελματίες που βρίσκονται καθημερινά δίπλα τους, αλλά και όσοι υποστηρίζουν ή χρηματοδοτούν σχετικές δράσεις, διαθέτουν γνώση και εμπειρία που συμβάλλουν στην πληρέστερη κατανόηση της πραγματικότητας. Καμία από αυτές τις οπτικές δεν είναι από μόνη της αρκετή· η αξία βρίσκεται στη συνάντηση και τη σύνθεσή τους.

Οι συζητήσεις αυτές δεν αποτυπώνουν το σύνολο των εμπειριών των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας στην Ελλάδα, προσφέρουν όμως μια ουσιαστική εικόνα των ζητημάτων που επηρεάζουν την καθημερινότητά τους και της απόστασης που εξακολουθεί να υπάρχει ανάμεσα στην αναγνώριση και στην πραγματική άσκηση των δικαιωμάτων τους. Η συμβολή τους στον διάλογο για τη νέα Σύμβαση του ΟΗΕ βρίσκεται ακριβώς σε αυτό: στο ότι μεταφέρουν τη συζήτηση από τις γενικές αρχές στην πραγματική ζωή των ανθρώπων. **Γιατί τα δικαιώματα δεν μπορούν να κατοχυρωθούν ουσιαστικά χωρίς να ακούγονται εκείνοι στους οποίους αφορούν. Και κανένα κείμενο που φιλοδοξεί να προστατεύσει τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας δεν μπορεί να διαμορφωθεί πραγματικά για αυτούς, αν δεν διαμορφώνεται και μαζί τους.**

Co-funded by
the European Union

Co-funded by
the European Union

Συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Ωστόσο, οι απόψεις και οι γνώμες που εκφράζονται είναι αποκλειστικά των συγγραφέων και δεν αντανακλούν απαραίτητα αυτές της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ούτε η Ευρωπαϊκή Ένωση ούτε η χορηγούσα αρχή μπορούν να θεωρηθούν υπεύθυνες για αυτές.

Co-funded by
the European Union